

เรื่องผีในอีสาน: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี
ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย และเวียดนาม
ที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม
ดร.สิริวงศ์ หงษ์สวรรค์
อภินันท์ สงเคราะห์

คณะศิลปศาสตร์ และ
กองส่งเสริมการวิจัยบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ 2556

ชื่อหนังสือ เรื่องผีในอีสาน: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว
เขมร ล่วย และเวียดนาม ที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย

ปีที่พิมพ์ 2556 พิมพ์ครั้งที่ 1

ผู้เขียน ผศ.ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม เขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี
ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและกลุ่มชาติพันธุ์ล่วย”
ดร.สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์ เขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี
ในกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม”
อ.อภิรักษ์ สงเคราะห์ เขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีใน
กลุ่มชาติพันธุ์ลาว”

ที่อยู่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190
โทรศัพท์ 045 353700

หน่วยงานที่สนับสนุน งานส่งเสริมการวิจัยและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้อมูลบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

เรื่องผีในอีสาน: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ล่วย และ- -

อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2556.

170 หน้า

1. ผี 2. คติชาวบ้าน- - ไทย. 3. ไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) - - ความเป็นอยู่และประเพณี. I. สิริ
วงษ์ หงษ์สุวรรณค์, ผู้แต่งร่วม. II. อภิรักษ์ สงเคราะห์, ผู้แต่งร่วม. III. ชื่อเรื่อง

398.47

ISBN 978-974-523-318-8

สนทนากับความตาย

ความเชื่อเรื่อง “ผี” เกิดขึ้นมาจากความไม่รู้ของมนุษย์ และความไม่รู้นั่นเองที่เป็นที่มาของความกลัว มนุษย์กลัวความมืดมิด เพราะมนุษย์ไม่รู้ว่ามิดีอะไรซ่อนอยู่ในความมืดนั้น และสิ่งที่มนุษย์กลัวมากที่สุดในความมืด นั่นก็คือ ดวงวิญญาณของคนตายไปแล้วที่เราเรียกกันว่า “ผี”

ผีไม่ได้มีหน้าที่เพียงหลอกหลอนให้ผู้คนหวาดกลัวเท่านั้น แต่ผียังได้ทำหน้าที่ทางสังคมอีกมากมาย ผีได้ทำให้บ้านกลายเป็นบ้าน โดยช่วยยึดโยงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติให้สนิทแนบแน่น ผีช่วยทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะในแต่ละชุมชน ล้วนมีผีประจำหมู่บ้านทั้งสิ้น (คนลาวเรียกว่า “ผีปู่ตา” คนเขมรเรียกว่า “เณยะตา” ส่วนคนลัวะเรียกว่า “ยะจู้”) เป็นศูนย์รวมจิตใจ ความรัก ความสมัครสมานสามัคคีของคนภายในชุมชน ระดับจังหวัดก็มีผีคอยปกป้องรักษา เช่น ที่จังหวัดสุรินทร์ มีการยกฐานะของดวงวิญญาณพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองสุรินทร์คนแรกขึ้นเป็นผีเมือง คอยปกป้องคุ้มครองเมืองสุรินทร์ มีการสร้างอนุสาวรีย์ เพื่อให้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ ระดับประเทศก็มีผี ทั้งพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง รวมทั้งพระสยามเทวาธิราช เป็นต้น ล้วนแต่เป็นผีที่คนไทยให้ความเคารพนับถือ เพราะช่วยปกป้องคุ้มครองประเทศชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นภัยจากมนุษย์ หรือจากธรรมชาติก็ตาม

เวลาที่มีความทุกข์กายทุกข์ใจก็ไปพึ่งผี ขอให้ผีช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บทางกาย และแก้ไขปัญหาด้านอื่นๆ ที่กลุ่มรุ่มทำร้ายจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน เรื่องเงิน หรือแม้กระทั่งเรื่องความรัก โดยจะต้องมีสิ่งตอบแทนผีเล็กๆ น้อย ตามที่คนได้สัญญาไว้

ผีหลอกยังไม่น่ากลัวเท่ากับคนด้วยกันหลอกกันเอง คนที่อาศัยความไม่รู้ สร้างความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อกดค่อมมนุษย์ด้วยกันเองเหมือนดังเช่นทุกวันนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

หัวหน้าโครงการ

กิตติกรรมประกาศ

งานเขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและส่วยที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย” เกิดขึ้นได้ เพราะความเมตตาของท่านเหล่านี้ คือ คุณยายจันทร์ จันทร์ชิต ปราชญ์แห่งอำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ ที่กรุณาให้ข้อมูลเรื่องขนานโบราณอย่างละเอียดแก่ผู้เขียน สามเณรวริยา แห่งวัดบ้านยาง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่กรุณาให้ข้อมูลเรื่องคาถาไล่ผี คุณรังสรรค์ จันโต สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโง้ง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ที่กรุณาให้ข้อมูลและประสานงานก่อนที่ผู้เขียนจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่อง “การเล่นเมมดในตำบลโง้ง” อาจารย์วิลาศ โพธิสาร ปราชญ์ผู้รอบรู้เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยจนยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน รวมทั้งทุกๆ ท่านที่ไม่ได้ออกนามมา ณ ที่นี้

งานเขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย” จะสำเร็จลงไม่ได้ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์จากพระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และ พระวิบูลย์ ธรรมภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสุปฏิหาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ขอขอบพระคุณ ดร.คิลปกิจ ดีขันติกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านเวียดนามศึกษาซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่กรุณาส่งบทความที่เกี่ยวข้องกับพิธีทรงเจ้าเวียดนามและลัทธิบูชาป่าจ้าวคอ (เทพเจ้าประจำหมู่บ้าน) ในเวียดนามมาให้ผู้เขียน รวมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของตนที่ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมการเข้าทรงของคนเวียดนามที่ภาคเหนือของประเทศเวียดนามและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่คณะประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย ประเทศเวียดนาม และให้สัมภาษณ์ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี และพิธีกรรมของคนเวียดนามผ่านทางอีเมลให้แก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณธนอมพรรณ ตริวณิชชากร นักวิเทศสัมพันธ์ ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่กรุณาช่วยนำแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) ไปแจกให้แก่คนไทยเชื้อสายเวียดนาม (เหวียด เกี้ยว) ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 50 คน รวมทั้งช่วยบันทึกภาพสถานที่และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุบลราชธานี และช่วยตอบคำถามที่ผู้เขียนสงสัยผ่านอีเมลและเฟสบุ๊คเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณบุคคลสำคัญ 2 ท่านจากสมาคมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ประจำจังหวัดอุบลราชธานี ที่กรุณาช่วยตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบ และสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) ได้แก่ คุณสมบูรณ์ ศิริธนกิจาวร นายกสมาคมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ประจำจังหวัดอุบลราชธานี และอาจารย์ทวิ รุ่งโรจน์ขจรกุล อาจารย์สอนภาษาเวียดนามที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ข้อมูลของท่านทั้งสองนับว่ามีประโยชน์ต่อการเขียนและวิเคราะห์งานเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย” ของผู้เขียนเป็นอย่างมาก ขอขอบคุณคุณจุฬาลักษณ์ โพธิ์พา นักศึกษาปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ประยุกต์ คณะภาษากลุ่มชาติพันธุ์ มหาวิทยาลัยจิงหยางหมินจู่แห่งประเทศไทย (MinZu University of China) กรุงเทพฯ ประเทศจีน ที่ให้ความช่วยเหลือในการออกไปช่วยเก็บข้อมูล และบันทึกภาพที่วัดสุทัศนาราม และวัดสุปฏิหาราราม ร่วมกับผู้เขียน ก่อนที่จะไปศึกษาต่อที่ประเทศจีน

สุดท้าย ขอขอบคุณคุณดวงกมล ดวงมณีย์ คุณวิภาดา พิมพ์ตะคลอง และคุณอมรรัตน์ หาสุข นักศึกษาชั้นปี 1 สาขาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ช่วยพิมพ์ข้อมูลที่คนไทยเชื้อสายเวียดนาม (เหวียด เกียว) ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 50 คน ช่วยตอบจากแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบ และสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) ทำให้ผู้เขียนสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น

บทคัดย่อ

ชาวไทยเชื้อสายเขมรที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้มีความเชื่อเรื่องผีและนับถือผีมาก่อนที่จะนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ชาวไทยเชื้อสายเขมรเรียกผีว่า “โหมจ” และแบ่งผีออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) ผีดี ผีกลุ่มนี้ถ้าเช่นตีพลีญักก็จะให้คุณ แต่ถ้าทำไม่ดีก็จะให้โทษ เช่น ผีเนาะตา ผีอารักษ์ เป็นต้น 2) ผีร้าย ผีกลุ่มนี้มีแต่ให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีอำบ ผีทุมบ ผีจอบแหวง เป็นต้น และ 3) ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย เช่น ผีกระจอกงอกงอย เป็นต้น วิธีชีวิตคนไทยเชื้อสายเขมรมีความเกี่ยวข้องกับผีตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อเรื่องผีทำให้สายสัมพันธ์ในครอบครัวสนิทแนบแน่นขึ้น เพราะในช่วงเดือนสิบทางจันทรคติของทุกปี คนไทยเชื้อสายเขมรจะทำพิธี “แซนโหมงตา” เพื่อแสดงกตัญญูตเวทิตาต่อบรรพชนผู้ล่วงลับ ลูกหลานไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใดจะพากันกลับบ้านเพื่อเข้าร่วมพิธีนี้ ความเชื่อเรื่องผีทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะในแต่ละชุมชนจะจัดพิธี “แซนเนาะตา” ขึ้นในช่วงเดือน 6 ก่อนฤดูทำนาจะมาถึง เชื่อกันว่า เนาะตาเป็นผู้คุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนต่างร่วมแรงร่วมใจจัดงานดังกล่าว เพราะถือว่า ต่างก็มีเนาะตาตนเดียวกันเป็นศูนย์รวมจิตใจ ความเชื่อเรื่องผีช่วยสร้างบ้านแปงเมือง เห็นได้จากการยกวีรบุรุษในท้องถิ่นขึ้นเป็นผีบ้านผีเมือง เช่น เชียงปุม หรือพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง อดีตเจ้าเมืองสุรินทร์ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีของคนไทยเชื้อสายส่วยที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้มีความเชื่อเรื่องผีไม่แตกต่างจากชาวไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายส่วยเรียกผีว่า “กะโหมจ” “มาร” หรือ “คอล” และแบ่งผีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผีดี เช่น ผีมอ ผีปะกำอะจิง เป็นต้น 2) ผีร้าย เช่น ผีมะนะห์ ผีจราบ เป็นต้น และ 3) ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย เช่น ผีอะตูปอะต๊ับ เป็นต้น เช่นเดียวกับคนไทยเชื้อสายเขมรมีการจัดพิธี “แซนยะจู้” เหมือนที่คนไทยเชื้อสายเขมรมีพิธีแซนเนาะตา มีการเล่นผีมอ หรือแกล มอ เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เหมือนที่คนไทยเชื้อสายเขมรมีการเล่นผีเมมด แต่มีผีอยู่ชนิดหนึ่งที่มีเฉพาะในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายส่วยเท่านั้น คือ “ผีปะกำอะจิง” ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือกันในกลุ่มที่เลี้ยงช้างเท่านั้น ไม่พบในส่วยกลุ่มที่ทำนาหรือตีเหล็กแต่อย่างใด (คำว่า “ปะกำ” หมายถึง เชือกหนัง ที่ทำมาจากหนังควาย ส่วนคำว่า “อะจิง” นั้นเป็นภาษาส่วย แปลว่า ช้าง ปะกำอะจิง จึงแปลว่า เชือกคล้องช้าง) ชาวไทยเชื้อสายส่วยจะไหว้ผีปะกำอะจิงก่อนออกไปคล้องช้าง เมื่อคล้องช้างได้แล้ว ก็จะเช่นไหว้อีกครั้งหนึ่ง หรือเมื่อต้องนำช้างออกไปจากหมู่บ้าน เช่น พาช้างไปขอกานที่กรุงเทพฯ ก็ต้องเช่นไหว้ ปัจจุบันมีการเช่นไหว้ในพิธีแต่งงานด้วย ทำให้ความเชื่อเรื่องผีปะกำอะจิงยังดำรงอยู่ แม้ว่าคนไทยเชื้อสายส่วยหลายครอบครัวจะเลิกเลี้ยงช้างไปแล้วก็ตาม

คำว่า ผี หรือวิญญาณในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว มี 2 ความหมาย ความหมายแรก หมายความว่าวิญญาณผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ยังไม่ได้ไปเกิด เพราะต้องคอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานและคนในสายตระกูล และความหมายที่สอง หมายถึง วิญญาณที่ปรากฏทั่วไปซึ่งให้คุณและโทษแก่มนุษย์ โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกผีตามความเชื่อของชาวไทยลาวออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ผีชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่ จำพวก “เทพ” หรือ “เทวดา” 2) ผีชั้นกลาง หรือผีที่ดีก็ร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำหมู่บ้าน ผีประจำเมือง ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น และ 3) ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่งแบ่งออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป เช่น ผีพราย ผีร้ายที่ปรากฏทั่วไป เช่น ผีกระสือ ผีปอบ และผีร้ายที่อยู่ในรก เช่น ผีเปรต ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวก่อให้เกิดพิธีกรรมมากมาย เพื่อเป็นการเชนสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือให้พ้นจากเหตุร้ายต่างๆ และดลบันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขความเจริญ สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยลาวออกอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เป็นต้น และ 2) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค เป็นต้น

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทยพบว่า ประเภทของผีที่กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามหรือคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ซึ่งในงานเขียนดังกล่าวผู้เขียนใช้คำว่า “เหวียด เกี้ยว” (Overseas Vietnamese) ให้ความสำคัญและกราบไหว้บูชามากที่สุดคือ “ผีบรรพบุรุษ” เนื่องจากเชื่อว่าการมีหิ้งบูชาเพื่อไหว้บรรพบุรุษในบ้านเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งยังเป็นการบูชาเพื่อขอพรให้บรรพบุรุษช่วยปกป้องรักษา และดูแลลูกหลานให้ปลอดภัยและเจริญรุ่งเรืองในภายภาคหน้าด้วย ส่วนการไหว้ผีชนิดอื่นๆ เช่น ผีบ้าน ผีเรือนหรือเทพธณี (คนไทยเรียกพระแม่ธรณี) จะมีการไหว้เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากที่เวียดนามที่จะมีการไหว้ผีบรรพบุรุษและเทพธณีควบคู่กันไป ส่วนผีประจำหมู่บ้านก็ไม่ได้มีเหมือนที่เวียดนามแล้ว หากไหว้ก็จะไหว้ผีประจำหมู่บ้านตามแบบไทย ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีที่ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่ คือ พิธีฌาปนกิจศพ ส่วนพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การทรงเจ้า จะทำเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของเหวียด เกี้ยวในจังหวัดอุบลราชธานีจึงมีทั้งความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังสามารถอนุรักษ์ไว้ตามแบบฉบับของเวียดนาม แต่หลายอย่างก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เนื่องจากพวกเขาได้เข้ามาอาศัยอยู่ที่ประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีจากคนไทย โดยเฉพาะไทยอีสานผสมผสานเข้าไปด้วย

Abstract

The Khmer Thai living in southern Isan had believed in and worshipped ghosts before they turned to Brahmanism and Buddhism. They call ghosts “khamaoc” and sort them into 3 groups: 1) good ghosts, which, if well-treated, will bring fortune but if ill-treated, will bring misfortune, such as neak ta and araksa, 2) evil ghosts, which only bring misfortune to humans, such as aab, thamop, chotawang and 3) not-good-and-not-bad ghosts, such as incompetent ghost / krachog-ngog-ngoi. The lifestyle of the Khmer Thai is related to ghosts from cradle to grave. The belief in ghosts tightens family ties because during the 10th lunar month of every year, the Khmer Thai will perform the “San Don Ta” ritual in gratitude to departed ancestors. The descendants everywhere will return to their homes to attend this ritual. The belief in ghosts also strengthens communities because in each community the “Saen Neak Ta” ritual is held during the 6th month before the arrival of the rice-growing season. It is believed that neak tas keep the people in the community in peace and contentment, make the rain fall in due season and the crops abundant. The people in the community join forces in holding the ritual with the attitude that they have the same neak ta as the unifier of hearts. Besides, the belief in ghosts plays a role in the building of cities as seen in the elevation of local heroes to the status of local ghost, such as Chiang Poom or Luang Surin Pakdee Sri Narong Changwang, Surin’s ex-governor.

The belief in ghosts of the Suay Thai inhabiting southern Isan is no different from that of the Khmer Thai. The Suay Thai call ghosts “kamooc”, “maan”, or “kol” and sort them into 3 groups: 1) good ghosts, such as mau and Pakam-acheeng, 2) evil ghosts, such as manah, charap and 3) not-good-and-not-bad ghosts, such as Atub-atab. Furthermore, the Suay Thai have the “Saen Ya Chuh” ritual the way the Khmer Thai have the San Neak Ta ritual and they have the mau or klaemau practice for healing the way the Khmer Thai have the maemod practice. However, there is a belief in one kind of ghost that is held only by the Suay Thai, the belief in “Pakam-acheeng” and this kind of ghost is revered only among elephant-keepers, not among rice-farmers or blacksmiths. (The word “pakam” means “leather rope made from buffalo hide” and the word “Acheeng” is a Suay word meaning “elephant”. Thus, “Pakam-acheeng” means “elephant-roping-rope”). Most Suay Thai make offerings to Pakam-acheeng before and after roping elephants or when they have to

take elephants outside their villages, taking them to beg in Bangkok, for instance. At present, the Suay Thai also make offerings to Pakam-acheeng in wedding ceremonies. Hence, the belief in these ghosts still remains, even though many Suay Thai families have given up elephant-keeping.

The word “ghost” or “spirit” used among the Thai-Lao ethnic group has 2 meanings. The first one is the ghost of the departed who has not been reborn because he or she has to guard his or her children and the members of the lineage and the second one is the commonly present ghost, which does both good and bad to humans. Broadly speaking, ghosts can be categorized by the belief of the Thai-Lao into 3 types: 1) high-level ghosts, or good ghosts, namely, “deva” or “angel”; 2) medium-level ghosts, or ghosts that are both good and bad, which can be categorized into many types, namely, village ghost, city ghost, ancestral ghost and hero ghost; 3) low-level ghosts, or evil ghosts, which can be sorted into evil ghosts commonly existing in the natural world, such as prai, commonly seen evil ghosts, such as krasue, pob, and evil ghosts in hell, such as hungry ghost. The belief in ghosts of the Thai-Lao ethnic group induced all sorts of rituals with the purposes of making sacrifices to the venerated ghosts and soliciting them to save the worshippers from mishaps and ordain their lives to meet only with happiness, prosperity and fulfillment of their desires. Broadly speaking, the ghost-worshipping rituals of the Thai-Lao can be categorized into 2 groups: 1) rituals pertaining to occupation, such as ritual pertaining to rice cultivation and 2) rituals pertaining to living, such as healing ritual.

For the ghost-related beliefs and rituals of the Vietnamese ethnic group living in the area of southern Isan of Thailand, it is found that the type of ghost most revered and worshipped by the Vietnamese ethnic group or the Vietnamese Thai, to whom the author refers as “Viet Kieu” (overseas Vietnamese) is “ancestral ghost”. This is because it is believed that the purposes of having an altar for ancestor worship in one’s house are to show gratitude to the departed ancestors and to pay homage to them so that they may guard the descendants and make them continue to prosper. As for the worship of other kinds of ghosts, such as house-guardian ghost or the earth deity (called “Phra Mae Thorani” by the Thai), only some groups practice it, unlike in Vietnam, where ancestral ghosts and the earth deity are worshipped side by side. As for the belief in village ghosts, it no longer exists as it does in Vietnam. If the Viet Kieu worship them, they will do so according to the Thai

tradition. As for rituals related to the belief in ghosts that are still preserved, there is the cremation ceremony, and some rituals, such as the necromantic ritual, are practiced only by a group of people. Thus, regarding the Viet Kiew's beliefs and rituals pertaining to ghosts in Ubon Ratchathani, some can still be preserved according to Vietnamese traditions, yet many things have changed with time. This is because the Viet Kiew have come to live in Thailand for a long time and thus have received the influence of beliefs and rituals pertaining to ghosts from the Thai, especially the Isan Thai, and the influence has been integrated into their own beliefs and rituals.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สนทนากับความตาย.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฅ
บทคัดย่อ.....	จ
Abstract.....	ช
สารบัญ.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร.....	1
ประเภทของผี.....	2
ผีดี.....	3
ผีไม่ดี หรือผีร้าย.....	6
ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย.....	9
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี.....	9
พิธีไหว้ครูกำเนิด.....	9
พิธีแซนโฎนตา.....	9
พิธีเพ็งเนียะตา.....	19
พิธีเลงเมมด.....	20
บรรณานุกรม.....	32
ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย.....	33
ประเภทของผี.....	34
ผีดี.....	34
ผีไม่ดี หรือผีร้าย.....	41
ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย.....	42
หน้าที่ของผี: ผียะจุ้ ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน.....	42
ความเชื่อเรื่องผี: ร้าวฉานหรือสมานฉันท์.....	43
บรรณานุกรม.....	45

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว.....	46
ความหมายของคำว่า “ผี”.....	46
ประเภทของผี.....	47
ผีชั้นสูง หรือผีดี.....	47
ผีชั้นกลาง หรือผีกึ่งดีกึ่งร้าย.....	47
ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย.....	54
พิธีกรรมเกี่ยวกับผี.....	58
พิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ.....	59
พิธีกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต.....	59
พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค.....	79
พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ.....	79
บรรณานุกรม.....	86
ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม.....	88
วัตถุประสงค์ของโครงการ.....	89
ขอบเขตของการเก็บข้อมูล.....	89
กลุ่มเป้าหมาย.....	90
วิธีการเก็บข้อมูล.....	90
สถานที่เก็บข้อมูล.....	91
ความหมายของคำว่า “ผี” ตามมุมมองของเหวียด เกี่ยว.....	94
ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว.....	96
เปรียบเทียบความเชื่อเรื่องผีระหว่างเหวียด เกี่ยว กับคนไทย.....	98
ที่มาของความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว.....	100
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว.....	103
พิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ.....	103
พิธีกรรมไหว้ผีบ้านผีเรือน หรือเทพธิดา.....	108
พิธีกรรมฉาปนกิจศพ.....	110
พิธีกรรมทรงเจ้า.....	127
พิธีกรรมอื่นๆ	129
บรรณานุกรม.....	131
ภาคผนวก.....	133
ดัชนีค้นคำ.....	142
ประวัติผู้เขียน.....	147

สารบัญรูปรภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ศาลเนี้ยะตาหลวงอุดม ตำบลลำควน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	3
2. ศาลเนี้ยะตาภายในวัดบ้านยาง ตำบลลำควน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์.....	4
3. คุณยายอรดี เพ็งพิศ อายุ 60 ปี ผู้บอกข้อมูล.....	5
4. จอมปลวก (โพนติน) ที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบังบดทั้ง 4 ตน.....	6
ตามคำบอกเล่าของผู้บอกข้อมูล	
5. การจัดสำรับในพิธีแซนโฎนตา.....	11
6. บายตะเปิดตะโบร.....	15
7. อนุเสาวรีย์พระยาไกรภักดีศรีนครลำควน อดีตเจ้าเมืองขุขันธ์.....	17
8. เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในพิธีแซนโฎนตาของอำเภوخุขันธ์.....	19
9. “จวม” ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของแม่มด ทำจากใบลานฉลุเป็นลวดลายสวยงาม.....	26
10. “สลาอีว” หรือหมากธรรม.....	26
11. “ผกาปุม” เครื่องเซ่นไหว้สำคัญที่อยู่ในภาคของแม่มดครูหม.....	27
12. วงดนตรีชาวบ้านที่ใช้ประกอบการเล่นแม่มด.....	27
13. “ปะดิวล” เครื่องเซ่นสรวงเทพยดาที่ผูกติดไว้กับเสากลางปะรำพิธี.....	28
14. ถาดบรรจุเครื่องไหว้ครูประจำตัวของร่างทรงแม่มด.....	28
15. ถาดไหว้ครูของแม่มดครูหม ที่เห็นคือจวมและผกาปุม.....	29
16. บรรดาร่างทรงต่างนั่งล้อมวงกันเพื่อประกอบพิธีกรรมเล่นแม่มด.....	29
17. ร่างทรงท่านนี้แต่งกายด้วยสีเขียว เนื่องจากวิญญาณที่มาเข้าร่างเป็นอารักษ์.....	30
และโปรดสีนี้	
18. ร่างทรงพากันร่ายรำเป็นวงกลมรอบเสาปะดิวล.....	30
19. เมื่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาสิงร่างทรงแล้ว ก็จะเข้าไปผูกข้อมือ.....	31
ให้ลูกหลานพร้อมทั้งให้ศีลให้พร	
20. ศาลปะกำอะจิง ที่สี่แยกบริเวณตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดสุรินทร์.....	37
21. ศาลปะกำอะจิง ที่พบในตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์.....	38
22. ภาพเพรียที่ใช้สวมศีรษะในพิธีแซนยะจุ.....	39
23. ศาลยะจุวัดบ้านประอาจ ตำบลประสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ.....	40
24-25 ศาลเจ้าปู่ตำบลบ้านตูม อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี.....	61

26 เขตพื้นที่เจ้าปู่.....	61
27 ของเซ่นไหว้ปู่ตา.....	62
28 บุหรี่ หมากพลู ของสำคัญที่ใช้เซ่นไหว้ปู่ตา.....	62
29 กระทงอาหาร.....	63
30 การประกอบพิธีกรรม.....	63
31 เฒ่าจ้ำกำลังประกอบพิธีกรรม.....	64
32 เต่าที่นำมาประกอบพิธี.....	64
33 ไช้ไก่ที่ใช้ในการเสี่ยงทาย.....	65
34 ชาวบ้านกำลังปอกไช้เพื่อการทำนาย.....	65
35 การนำไช้วางบนใบไม้ เพื่อนำไปไว้ในศาลเจ้าปู่.....	66
36 เฒ่าจ้ำกำลังทำนายทายทักให้แก่คนที่เข้าร่วมพิธี.....	66
37 การเตรียมกระทงและเครื่องเซ่นไหว้.....	69
38 การปักเสาโทงทั้งเก้าและไล่ของเซ่นไหว้.....	69
39 การอ้อมสายสิญจน์ และการเอาผ้ารองกระทงเตรียมทำพิธี.....	69
40 พรหมณ์กำลังประกอบพิธีกรรม.....	70
41 พรหมณ์ท่องสวด.....	70
42 พรหมณ์ทำน้ำมนต์.....	71
43 พรหมณ์พรมน้ำมนต์และผูกแขนให้พร.....	71
44 พิธีกรรมเสร็จสิ้น.....	72
45 การนำเคราะห์ไปปล่อยในป่า.....	72
46 วิหารท้าวเวสสุวรรณ.....	74
47 พิธีบวงสรวงท้าวเวสสุวรรณ.....	74
48 การสวดบูชาเทพเทวดา.....	75
49 แหล่งของบูชาท้าวเวสสุวรรณ.....	75
50 ตั้งเครื่องบูชา.....	76
51 พ้อนกลองตุ้ม.....	76
52 พ้อนตั้งหวาย.....	77
53 รำถวายพระพร.....	77
54 กองข้าว.....	81
55 ไก่ที่นำมาประกอบพิธีกรรม.....	81
56 บายศรี.....	82

57 แห่ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง รูปพระแม่โพสพไปยังสนามหญ้ากลางหมู่บ้าน.....	85
58 พราหมณ์ประกอบพิธีกรรมบูชาพระแม่โพสพ.....	83
59 พิธีบายศรีสู่ขวัญ.....	83
60 พราหมณ์กำลังทำนายคางไก่.....	84
61 แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.....	89
62 วัดสุทัศนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.....	91
63 วัดสุปฏิหารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.....	92
64 ชุมชนเหวียด เกี้ยว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณบ้านคน).....	93
65 ชุมชนเหวียด เกี้ยว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณร้านค้า).....	93
66 หิ้งบูชาบรรพบุรุษนางทัศนีย์ ศิริโชคมงคลชัย.....	102
(คุณแม่ของนางสาวมณีนุช ศิริโชคมงคลชัย)	
67 หิ้งบูชาผีเจ้าบ้านเจ้าเรือนหรือเทพเจ้าธรณี.....	109
บ้านนางสาวณอมพรรณ ตริวนิชชากร	
68 พระครูสุนทรธรรมนุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม.....	110
69 ผู้เขียนขณะกำลังสัมภาษณ์พระครูสุนทรธรรมนุวัตร.....	111
70 ทัศนียภาพวัดสุทัศนาราม.....	112
71 ศาลาที่ใช้ประกอบพิธีฌาปนกิจศพของวัดสุทัศนาราม.....	113
72 ตัวอย่างภาพผู้เสียชีวิตและการประดับประดาฉากในพิธีฌาปนกิจศพ.....	113
73 ภาษาที่ใช้เขียนกำหนดการฌาปนกิจศพ (ภาษาเวียดนามและภาษาไทย).....	114
74 ตัวอย่างข้อความที่ให้อุทาหรณ์ที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพ.....	115
(ภาษาเวียดนามและภาษาไทย)	
75 พวงหรีดที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพ.....	115
76 แขงที่มาร่วมพิธีฌาปนกิจศพ.....	116
77 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 1 คน (วัดสุทัศนาราม).....	118
78 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 2 คน (วัดสุทัศนาราม).....	118
79 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 3 คน (วัดสุทัศนาราม).....	119

80 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 4 คน (วัดสุทัศนาราม).....	119
81 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษที่มีเทพเจ้าตั้งอยู่ข้างบน (วัดสุทัศนาราม)....	120
82 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษที่มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ข้างบน (วัดสุทัศนาราม)...	120
83 อุโบสถวัดสุปฏิณารามวรวิหาร.....	121
84 กุฏิเจ้าอาวาสวัดสุปฏิณารามวรวิหาร.....	122
85 ผู้เขียนขณะกำลังสัมภาษณ์พระวิบูลย์ธรรมาภรณ์.....	122
86 โถงของเหวียด เกี่ยวของบรรพบุรุษหลายคนที่สร้างติดกับกำแพงอุโบสถ.....	124
วัดสุปฏิณารามวรวิหาร	
87 ตัวอย่างโถงของเหวียด เกี่ยวที่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาไทย.....	125
88 ตัวอย่างโถงของเหวียด เกี่ยวที่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาเวียดนาม.	125
89 ตัวอย่างโถงของเหวียด เกี่ยวที่ไม่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาไทย.....	126
90 ตัวอย่างโถงของเหวียด เกี่ยวที่ไม่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาเวียดนาม.....	126

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

เขมรถิ่นไทย หรือที่เรียกว่า เขมรสูง เขมรเหนือ หรือ คแมร - ลือ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาเขมร ซึ่งเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก กระจายตัวอยู่ตามบริเวณจังหวัด สุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ นครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สระแก้ว ปราจีนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา เป็นต้น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2547: 84) โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษนั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด

คนไทยเชื้อสายเขมรเป็นพวกที่นับถือผี (Animism) มาก่อน มีการกราบไหว้บูชาดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Spirit) ที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ใหญ่ จอมปลวก หนองน้ำ ฯลฯ โดยเชื่อว่า วิญญาณเหล่านี้สามารถดลบันดาลทั้งคุณและโทษให้แก่มนุษย์ได้ แม้ในเวลาต่อมา คนกลุ่มนี้จะหันมายอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธนิกายเถรวาทตามลำดับ หากทว่าความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่ในสังคมอย่างไม่เสื่อมคลาย และได้ผสมกลมกลืน จนกลายเป็นความเชื่อแบบที่เรียกกันว่า “พุทธ พราหมณ์ และผี” ในที่สุด แสดงให้เห็นถึง “แงงาม” ทางความคิดของผู้คน ที่รู้จักประนีประนอม ยอมรับ และเข้าใจ ไม่ตัดสินว่าความเชื่อของใครถูก ความเชื่อของใครผิด เพราะแต่ละความเชื่อนั้นย่อมมีคุณค่าในตัวเองอยู่แล้ว และตอบสนองความต้องการของคนในสังคมที่ต้องการที่พึ่งทางใจ ต้องการบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข

คนไทยเชื้อสายเขมรเรียกผีว่า “โซมจ”¹ และผูกพันกับ “ผี” มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เมื่อบ้านไหนมีเด็กทารกเกิดใหม่ สมาชิกในครอบครัวจะทำพิธีไหว้ “ครูกำเนิด” หรือเทวดาประจำตัวของเด็กคนนั้น (คล้ายกับแม่ซื้อตามความเชื่อของคนไทยภาคกลาง) เพื่อขอให้ครูกำเนิดช่วยคุ้มครองเด็กให้ปลอดภัย เลี้ยงง่าย พอถึงเวลาแต่งงาน ก็จะต้องทำพิธีไหว้ “โซมจเมบา” (“เม” แปลว่า แม่ ส่วนคำว่า “บา” แปลว่า พ่อ) เพื่อบอกให้ผีประจำตระกูลทราบ ว่า ลูกหลานได้แต่งงานกันถูกต้องตามประเพณีแล้ว ไม่ใช่ลักลอบได้เสียกัน

เวลาเจ็บป่วย คนไทยเชื้อสายเขมรมักจะไปหา “แมมด” เพื่อให้ช่วยเข้าทรงหาสาเหตุของอาการเจ็บป่วย แม้ในโลกยุคปัจจุบัน วิทยาการทางการแพทย์และการสาธารณสุขจะพัฒนาก้าวหน้าไกลไปมาก และมีสถานบริการสาธารณสุขตั้งอยู่ในทุกตำบลทั่วประเทศ หากแต่คนไทยเชื้อสายเขมร ก็ยังคงเลือกที่จะรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ โดยพึ่งผีเป็นอันดับแรก

¹ ในภาษาไทยอีสานดังกล่าวมาใช้คือ “ผีโซมด” หมายถึง ประเภทของผีชนิดหนึ่ง

เวลาที่จะเริ่มต้นประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนไทยเชื้อสายเขมรก็จะทำพิธี “เพ็งเนียะตา” หรือ “แซนเนียะตา” ซึ่งเป็นผีที่คอยคุ้มครองดูแลหมู่บ้าน เพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

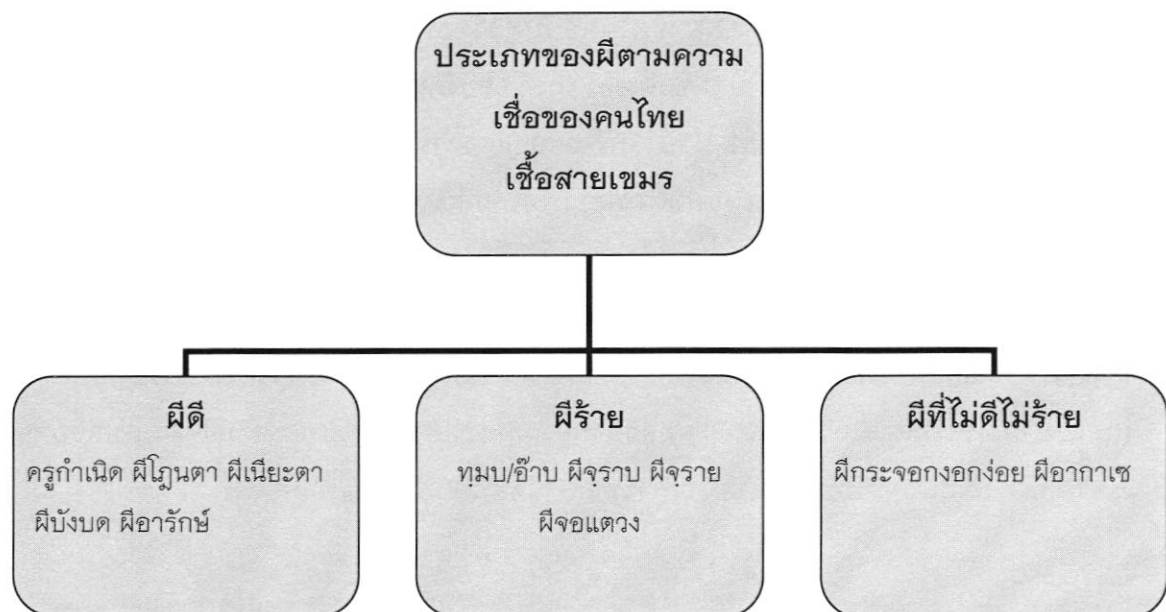
งานบวชนาค งานศพ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่จะเดินทางไปไหนไกลบ้าน ฯลฯ คนไทยเชื้อสายเขมรก็ต้องบอกกล่าวให้ผีได้ทราบ ความเชื่อเรื่องผีจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะทำให้เราเข้าใจระบบความคิดของผู้คนในสังคมนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่ความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อกดคอมมนุษย์ด้วยกันเอง หากแต่เป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยสร้างครอบครัว สร้างชุมชน และสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นขึ้นด้วย

- ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี

คนไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่า ผีก็มีลักษณะไม่แตกต่างจากมนุษย์ คือ มีทั้งดีและไม่ดี ผีดีเป็นผีที่ให้คุณ แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์จำเป็นต้อง “เซ่นให้ดี พลให้ถูก” ด้วย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน หรือตอบแทนที่ผีคอยปกป้องคุ้มครอง หรือดลบันดาลบางสิ่งบางอย่างให้ มิฉะนั้นแล้ว จากผีดีก็จะกลายเป็นผีร้าย คอยกลั่นแกล้ง ทำให้มนุษย์ทุกข์ทรมาน ทุกข์ใจไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้ยังมีผีที่มีลักษณะไม่ให้คุณให้โทษ เป็นผีเร่ร่อนอีกด้วย

1. ประเภทของผี

ประเภทของผีตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายเขมร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผีดี ผีร้าย และผีที่ไม่ดีไม่ร้าย สามารถแจกแจงโดยใช้แผนภูมิตาราง ดังนี้

1.1. ผีดี

ผีดี เป็นผีที่อุบัติขึ้นจากอำนาจของกุศลกรรม เป็นผีที่มีฤทธานุภาพ สามารถดลบันดาลความสุขความเจริญให้แก่ผู้กราบไหว้บูชา บัดเป่าอุบัตวอันตรายต่างๆ โดยเฉพาะปกป้องให้พ้นภัยจากผีร้าย ผีดี เช่น ผีบรรพบุรุษ เนียะตา อารักษ์ เป็นต้น ประเภทของผีดีมีดังนี้

1.1.1 ครูกำเนิด

ความเชื่อเรื่องครูกำเนิด ไม่ต่างจากความเชื่อเรื่อง “แม่ซื่อ” ของคนไทยภาคกลาง เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในบ้าน หัวหน้าครอบครัวจะต้องบอกกล่าวครูกำเนิดให้ช่วยปกป้องคุ้มครองเด็ก ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีร้าย ที่เชื่อกันว่าอาจจะมาพาวิญญาณของเด็กไป

1.1.2 ผีโงนตา

ผีโงนตา หรือผีปู่ย่าตายาย หมายถึง ผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คนไทยเชื้อสายเขมรมีพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษเรียกว่า “แซนโงนตา” ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบ และต้องถือปฏิบัติต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี

1.1.3 ผีเนียะตา

เนียะตา บ้างเรียกว่า “ตาละ” หรือ “ตาจ๊ะห้ซุรุก” เป็นผีที่คอยปกป้องรักษาหมู่บ้าน อาจจะเป็นดวงวิญญาณของผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ก่อตั้งหมู่บ้านในอดีต เนียะตาอาจมีชื่อเฉพาะหรือไม่มีชื่อเฉพาะก็ได้ เช่น เนียะตาของบ้านยาง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ท่านมีชื่อว่า “หลวงอุดม”

ภาพที่ 1 ศาลเนียะตาหลวงอุดม ตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

นอกจากเนื้ะตาประจำหมู่บ้านแล้ว คนเขมรยังให้ความเคารพ “เนื้ะตาวัด” อีกด้วย แต่ไม่มีการจัดพิธีเช่นไหว้ใหญ่โตเหมือนกับเนื้ะตาประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไหว้เนื้ะตาวัดเฉพาะในเวลาที่ทางวัดมีงานเท่านั้น

ภาพที่ 2 ศาลเนื้ะตาภายในวัดบ้านยาง ตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

1.1.4 ผีบังบด

ผีบังบดเป็นผีประเภทหนึ่งที่มีฤทธิ์มาก อาศัยอยู่ในภพภูมิที่ทับซ้อนกับโลกมนุษย์ หากแต่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า บ้านเมืองของบังบดนั้นสวยงามและมั่งคั่งมาก ชาวบังบดเป็นผู้ที่มีผิวพรรณหน้าตาสะอาดหมดจดงดงาม รักษาศีลอย่างเคร่งครัด และมีพลังจะ บังบดสามารถประทับร่างทรงมนุษย์ และแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ ได้ เช่น รักษาโรค ทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ

การบูชาผีบังบดนี้จะใช้สลาจัว (สลาธรรม) คือ หยวกกล้วยที่เสียบด้วยไม้ไผ่ 4 ขา สมมติให้แทนด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ นำใบมะพร้าว 3 ใบมามัดรวมกันทำเป็นช่อดอกไม้ปักไว้ 3 ด้าน แทนด้วยพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง - ความไม่เที่ยง ทุกขัง - ความเป็นทุกข์ทนได้ยาก และอนัตตา - ความไม่มีตัวตน

ตัวอย่างของคนที่สามารถติดต่อกับบังบดได้ เช่น คุณยายอรดี เพียงพิศ อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 104 ตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ได้เล่าว่า คุณยายเป็นชาวไทยเชื้อสายเขมร มีภูมิลำเนาอยู่ ณ บ้านตาเสก อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อมาคุณยายได้แต่งงานกับชาวไทยเชื้อสายส่วย แล้วจึงย้ายมาอยู่ที่อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

คุณยายเป็นร่างทรงของบังบดรวมทั้งสิ้น 4 ตน คือ ครูสุพรรณ ครูสายพิน ครูสมพงษ์ และครูปิว ตอนนั้นคุณยายอายุได้ 15 ปี วันหนึ่งขณะที่เดินทางจะไปดำนาก็เกิดเหตุประหลาดขึ้น คือ คุณยายล้มลงและสลบไปเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน พอฟื้นขึ้นมา คุณยายก็ได้กลายเป็นร่างทรงของบังบด ปัจจุบันคุณยายได้อัญเชิญบังบดให้มาสถิตอยู่ในจอมปลวกข้างบ้าน และจะบูชาในทุกๆ วันพระ โดยเครื่องบูชาประกอบไปด้วย ธูป เทียน กรวย 5 กรวย 8

ถ้าหากใครจะมาขอให้คุณยายช่วยเข้าทรง ตรวจสอบคนที่ถูกของหรือคนวิกลจริต จะต้องเตรียมของไหว้ครุมาด้วย ได้แก่ กรวย 5 หมากพลู 5 คำ ผ้าแพร 1 ผืน และเงินบูชาครูจำนวน 49 บาท

ภาพที่ 3 คุณยายอรดี เพียงพิศ อายุ 60 ปี ผู้บอกข้อมูล

ภาพที่ 4 จอมปลวก (โพดิน) ที่สังสถิตของดวงวิญญาณบังบดทั้ง 4 ตน

1.1.5 ผีอาร์ักษ์

โขมจอาร์ักษ์ เป็นผีที่ปกปักรักษาต้นไม้ใหญ่ ป่าเขาลำเนาไพร ปรกติจะไม่ให้โทษ ยกเว้นแต่ว่าคนๆ นั้น กระทำการจ้วงจาบ ลบหลู่ไม่เคารพ อาร์ักษ์จึงจะสำแดงฤทธิ์ ทำให้เห็นภาพลวงตา หรืออาจบังตาทำให้ไปยังที่ที่มีอันตราย เช่น บังตาไม่ให้มองเห็นหนองน้ำ หรือหน้าผาสูงชัน ทำให้พลัดตกลงไปจนถึงแก่ความตาย พลัดหลงอยู่ในป่าจนหาทางกลับบ้านไม่ได้ หรืออาจทำให้เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ อาร์ักษ์เป็นผีที่มีฤทธิ์มาก ตามคักดีแล้วอยู่ในภพภูมิที่สูงกว่าผีประเภทบังบด น่าจะเป็นพวกรุกขเทวดา หรือภูมิเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกา ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท (สวรค์ตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีอยู่ด้วยกัน 6 ชั้น เรียกว่า “ฉกามาพจรสวรค์” ได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี)

1.2. ผีไม้ดี หรือผีร้าย

ผีไม้ดี หรือผีร้าย เป็นผีที่ให้โทษ บ้างเกิดจากการสืบเชื้อสาย เช่น การกินน้ำลายของคนที่เป็นทูมบจะทำให้กลายเป็นทูมบ เป็นต้น บ้างเกิดจากมนต์อาคม ตัวอย่างของผีร้าย เช่น

1.2.1 ผีทูมบ (อ่านว่า ทะ-มบ) หรืออ๊าบ

คนไทยเชื้อสายเขมร เรียกผีปอบ และผีกระสือโดยรวมๆ ว่า “ทูมบ” หรือ “อ๊าบ” โดยไม่มีการแบ่งแยกแต่อย่างใด (ต่างจากชาวเขมรที่พนมเปญที่เรียกผีปอบว่า “ทูมบ” เรียกผีกระสือว่า “อ๊าบ” และเรียกผีกระหังว่า “เปรต”) ทูมบเกิดจากผู้ที่เรียนเวทมนตร์คาถาจนมีวิชา

อาคมแก่กล้า แต่พลาตพลั้ง ทำผิดข้อห้ามที่ครูบาอาจารย์ห้ามไว้ จึงทำให้ต้องกลายเป็นผีปอบ ในตอนกลางคืนจะกลายเป็นดวงไฟลอยลอยออกไปหาอาหาร ส่วนในตอนกลางวันจะเป็นคนปรกติ บางทีก็จะเข้าสิงร่างกายของคนป่วยและกินตับไตไส้พุง จนกระทั่งคนป่วยนั้นถึงแก่ความตาย

ของที่หุ้มนบกลัว มี 4 อย่างด้วยกัน ได้แก่ 1) ไม้คานหัก เนื่องจากผู้มีวิชาอาคมเชื่อว่า ไม้คานหักนั้น เกิดจากการทำงานหนัก จึงทำให้เกิดความเข้มขลัง ศักดิ์สิทธิ์ 2) แห ใช้ทอดเพื่อจับดวงไฟที่ออกหากินในเวลากลางคืน ซึ่งของทั้ง 2 สิ่งนี้จะต้องใช้คู่กัน คือ หลังจากที่ทอดแหจับหุ้มนบได้แล้ว ก็จะใช้ไม้คานหักกระหน่ำตีหุ้มนบนั้นจนสิ้นฤทธิ์ 3) ก้อนดิน ใช้เป็นกระสุนของหนังสติ๊กยิงผีหุ้มนบ เชื่อกันว่า ก้อนดินเป็นตัวแทนของพระแม่ธรณี ซึ่งเป็นเทพที่ปกป้องรักษาผืนดิน ผีหุ้มนบจึงเกรงกลัว และ 4) หนาม กล่าวกันว่า ในอดีต ถ้าบ้านไหนมีคนคลอดลูก จะมีการนำแหและหนามไปวางไว้ เพื่อให้หุ้มนบกลัว

ของที่ใช้การาบหุ้มนบสะท้อนกุศโลบาย อันแยบคายที่บรรพบุรุษชาวเขมรใช้สั่งสอนลูกหลานให้ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ ไม้คานนั้นเป็นเครื่องมือที่ใช้หาบคอนด้วยเหตุนี้ลูกหลานเขมรจึงต้องรู้จักหนักเอาเบาสู้ไม่เกียจคร้าน ส่วนแหนั้นเป็นเครื่องมือหาปลาที่ทุกบ้านจะต้องมี ผู้ชายต้องรู้จักถักแหขึ้นใช้ และรู้จักใช้แหหาปลาได้ จึงสามารถเลี้ยงครอบครัวให้ไม่อดตาย

คนที่ถูกผีหุ้มนบเข้าสิงนั้น มีวิธีการแก้ไขคือ ต้องให้อาจารย์ที่เชี่ยวชาญในเรื่องมนตร์อาคมมาขับไล่ โดยอาจใช้วุ้นไฟ หรือพริกชี้ฟ้าสดจิ้มไปที่ดวงตาของผู้ที่ถูกหุ้มนบเข้าสิง ผู้ที่ถูกหุ้มนบเข้าสิงก็จะหายเป็นปรกติ โดยไม่มีบาดแผลใดๆ หลงเหลืออยู่เลย อาจารย์จะสวดคาถาไล่หุ้มนบดังนี้

คาถาสะเดาะหุ้มนบโจล

ออมกะเกริก มหาเกริก กะเกริก เตียงเนอย กอเกริกเตียงอาย เตียง
เปรี๊ยะขรรค์ เปรี๊ยะเอ็นเตริยธิเรียจ กะเกริกเตียงเมหุ้มนบ เมอาบ เมจราย อำเปอ
แดลเวียโมหุ้วออยเหิมตีวลตุก เกริกเตียงเมหุ้มนบ เมอาบ เมจราบ สุกน ปึงบาน
โมโจ ปึงเจ็ญออยฉับ เบอปึงมินเจ็ญ อัญเจ็ญนกะบาลปึงแบก
จะแพนุกปึงขวะ เบอปึงมินเจ็ญ อัญยั้วปึงโตวก้อบสันท้อบเตียงปำปิลทุ้ง
อัญเสดะสรายออยปึงเจ็ญโตว ออม สิทธิสวาหะ

คำแปลภาษาไทย

โอม สะเทือน มหาสะเทือน สะเทือนทั้งใกล้ สะเทือนทั้งไกล ทั้งพระ
ขรรค์ พระอินทราธิราช² สะเทือนทั้งผีปอบ ผีกระสือ ผีจราย ของซึ่งมันมาทำให้
ทุกข์ทรมาน สะเทือนทั้งผีปอบ ผีกระสือ ผีจราบ ลมบ้าหมู ผีสาธได้มาเข้า ผีสาธ
ออกให้เร็ว ถ้าผีสาธไม่ออก ขอให้บาลผีสาธแตก แหวงตาผีสาธหลุด ถ้าผีสาธไม่
ออก ภูเอาผีสาธไปฝังกลบทับทั้งเจ็ดวัน ภูสะเดาะให้ผีสาธออกไป โอม สิทธิ
สวาหะ

ส่วนคนที่เป็นทุมบนั้น ตาจะแดงผิปรกติจนสังเกตุ การเป็นทุมบนั้นสามารถส่งต่อจาก
รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ การที่จะกำจัดทุมบออกไปต้องอาศัยอาจารย์ผู้เรืองวิทยาคมช่วยทำพิธี
นำวิชาอาคมหรือของที่ได้ร่ำเรียนมาไปทิ้ง

1.2.2 ผีจราย

ผีจรายหรือผีพราย คือ ผีที่อาศัยอยู่ตามห้วยหนองคลองบึง รอโอกาสที่มีคน
ดวงตกละเลนน้ ก็จะไปเอาดวงวิญญาณของบุคคลผู้นั้นมาเผ้าสถานที่ดังกล่าวแทนตน

1.2.3 ผีจราบ

ผีจราบ เป็นผีที่อาศัยอยู่ตามจอมปลวก (โพนดิน) ตามท้องทุ่งนา ผีชนิดนี้
โดยปรกติไม่ค่อยปรากฏกายให้ใครเห็น แต่มักจะล้าแดงตนในรูปของเสียงหรือกลิ่น เช่น
เสียงดนตรี เสียงคนคุยกัน หรือกลิ่นเหม็นคาวรุนแรงแทน

1.2.4 ผีจอแตว (อ่านว่า จอ-ตะ-แวง)

ผีจอแตว หรือผีหมาดำ เป็นผีที่เกิดขึ้นจากมนตร์อาคมของผู้ฆ้องเวทย์ ผีชนิดนี้
ถ้าปรากฏตัวอยู่ที่หน้าบ้านของใครจะทำให้สมาชิกในบ้านนั้นเจ็บป่วย

² พระอินทร์เป็นเทพที่ชาวเขมรให้ความเคารพนับถืออย่างสูง มีบทบาทสำคัญทั้งในคติทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ใน
ศาสนาพราหมณ์ พระอินทร์เป็นเจ้าแห่งสวรรค์ เป็นเทพแห่งฟ้าฝนและนักรบที่ชาวอารยันให้ความเคารพ ส่วนคติในทางพระพุทธศาสนา
นั้น พระอินทร์เป็นเทพผู้เป็นใหญ่ ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (สวรรค์ชั้นที่ 2 ในสวรรค์ 6 ชั้น หรืออภิมหาพรสวรรค์) มีหน้าที่ปกป้องรักษา
พระพุทธศาสนา

1.3. ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย

ผีอากาศหรือผีปรอจี เป็นผีตายโหงเร่ร่อนหรือลัทธิผีไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีฤทธิ์น้อย และน่าสงสาร เพราะไม่มีญาติพี่น้องทำบุญไปให้ จึงต้องอดอยากหิวโหย บางครั้งก็ปรากฏกายให้คนเห็น แต่ไม่ทำร้ายคน เมื่อชาวบ้านทราบว่า มีผีอากาศเร่ร่อนอยู่ ก็มักจะให้ทาน โดยนำอาหารใส่กระทง แล้วนำไปวางไว้บริเวณที่พบดวงวิญญาณนั้น หรือบริเวณทางสามแพร่งที่เชื่อกันว่าเป็นทางผีผ่าน ในพิธีแซนโฎนตา ก็มีการนำอาหารไปเลี้ยงผีอากาศเช่นเดียวกัน

บางท้องถิ่นให้หัวผีอากาศด้วยเนื้อหมูหรือเนื้อวัวสดและข้าวสวย แล้วนำน้ำสะอาดไปหยาดบริเวณนั้น เรียกว่า กรวดน้ำให้ผีกิน

การนำอาหารไปเลี้ยงผีอากาศ แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนภายในจิตใจของคนไทยเชื้อสายเขมร ที่เอื้อเฟื้อแก่ดวงวิญญาณที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง แสดงถึงความเป็นผู้มีใจกว้าง ให้ทานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เลือกว่าเป็นคนหรือเป็นผี

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีที่สำคัญของชาวเขมรถิ่นไทยที่จะกล่าวในบทนี้ มีอยู่ด้วยกัน 4 พิธีกรรม คือ 1) พิธีไหว้ครูกำเนิด 2) พิธีแซนโฎนตา 3) พิธีเพ็งเนียะตา และ 4) พิธีเลงเมมด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 พิธีไหว้ครูกำเนิด

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับครูกำเนิดนั้น เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในบ้าน จะต้องมีการบอกกล่าวครูกำเนิด โดยการนำไข่ไก่ ไข่ขุ่น 4 ใบ ไข่พลู 4 ใบ เทียนขาวที่พันไข้วกันไว้ และกรวย 5 นำมาใส่ไว้ในกะลา แล้วผูกเชือกแขวนไว้

2.2 พิธีแซนโฎนตา

พิธีแซนโฎนตาจะทำกันในช่วงเดือน 10 ทางจันทรคติ (ราวเดือนกันยายน – ต้นเดือนตุลาคม) ของทุกปี (“แซน” เป็นคำยืมภาษาจีน หมายถึง เซ่นไหว้ ส่วนคำว่า “โฎนตา” เป็นคำเขมร โฎน แปลว่า ยาย ส่วนตา แปลว่า ตา แซนโฎนตา จึงหมายถึง การเซ่นไหว้ผีปู่ย่าตายายนั่นเอง) ประเพณีดังกล่าว ถือเป็นประเพณีที่มีความสำคัญยิ่งตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการีชนผู้ล่วงลับไปแล้ว

การจัดพิธีแซนโหม่งตานนั้น เริ่มขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 – วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 โดยตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 – วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 นั้นเรียกว่า “เบ็ญโตจ” หรือเบ็ญเล็ก คำว่า “เบ็ญ” นี้มาจากรากศัพท์ว่า “ปิณฑ” ที่แปลว่า “ก้อนข้าว” เพราะในพิธีกรรมดังกล่าวจะมีการปั้นก้อนข้าวเล็กๆ เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบในพิธีกรรมด้วย พอถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 จะถือเป็นวันสำคัญที่เรียกว่า “เบ็ญทม” หรือเบ็ญใหญ่ ช่วงเวลาดังกล่าว ถือเป็นเวลาที่ประตูนรกเปิดให้ดวงวิญญาณที่ได้รับทุกข์เวทนาอยู่ในยมโลกได้เดินทางกลับมาหาลูกหลานที่อยู่ในมนุษยโลก ซึ่งถ้าลูกหลานทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับแล้ว ดวงวิญญาณเหล่านั้นก็จะให้ศีลให้พร ดลบันดาลให้ลูกหลานเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน แต่ถ้าลูกหลานเพิกเฉย ไม่ทำบุญให้ทานในวันดังกล่าว บรรพบุรุษซึ่งเดินทางมาไกลจากยมโลก ก็จะสาปแช่งให้ลูกหลานต้องพบกับความวิบัติขัดข้อง เนื่องจากโกรธเคือง ที่ต้องเดินทางมาไกล รู้สึกเหน็ดเหนื่อยและหิวโหยมาก แต่เมื่อมาถึงแล้ว กลับต้องผิดหวัง เพราะไม่มีลูกหลานคนไหนทำบุญไปให้เลย ยิ่งพอได้มาเห็นผิคนอื่นได้รับผลบุญกุศลที่ลูกหลานทำบุญกรวดน้ำไปให้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ เป็นเหตุให้สาปแช่งลูกหลาน ด้วยเหตุนี้คนไทยเชื้อสายเขมร จึงได้ให้ความสำคัญกับงานบุญดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง

ก่อนที่จะมีพิธีแซนโหม่งตาน ลูกหลานจะทำพิธี “ส่งโหม่งตาน” ก่อน โดยลูกหลานจะนำเอาอาหารคาวหวานต่างๆ รวมทั้งดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่ ไปมอบให้แก่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ที่ยังมีชีวิตอยู่ รวมทั้งหมอกกลางบ้าน (ตาครู หรือตาครู) ที่เคยรักษาให้หายจากอาการป่วยไข้ เรียกว่า “ส่งโหม่งตานเก่า” หากในกรณีที่หนุ่มสาวได้หมั้นหมายกันไว้ แต่ยังไม่ได้แต่งงาน ฝ่ายชายจะส่งเครื่องใช้ในครัวเรือน อาทิ พืน ถ่าน ครก สาก กระบุง กระสอย เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ ไปให้แก่ฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายหญิงก็จะส่งอาหารคาวหวาน กล้วย เหล้า รวมทั้ง เครื่องนอน ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า มาให้แก่ฝ่ายชายเป็นการตอบแทน เรียกว่า “ส่งโหม่งตานใหม่” การส่งโหม่งตานี้จะทำการก่อนการแซนโหม่งตาน ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อคนเป็น

การแซนโหม่งตานจะกระทำขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 โดยลูกหลานทั้งหมดจะไปรวมกันที่บ้านของปู่ย่าตายายที่ถือเป็นต้นตระกูล การแซนโหม่งตานนั้นจะต้องเตรียมสำรับกับข้าวให้พร้อม ซึ่งจะประกอบไปด้วย อาหารคาวหวานที่บรรพบุรุษชอบรับประทานสมัยเมื่อยังมีชีวิตอยู่ อาหารคาว เช่น ปลา ไก่ เป็ด เนื้อวัว เนื้อหมู มาปรุงเป็นลาบ หรือนำไปย่าง ฯลฯ อาหารหวาน ได้แก่ ขนมต่างๆ เช่น ขนมดอกบัว ข้าวเม่าทอด เป็นต้น ส่วนที่อำเภอชูชนธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จะใช้ขนมเทียนไส้ต่างๆ และขนมแข่งด้วย เนื่องจากมีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ในอำเภอดังกล่าวเป็นจำนวนมาก (เห็นได้จากชื่อหมู่บ้านหนึ่ง คือ “บ้านจีน” ซึ่งคำว่า “จีน” นั้น หมายถึง “จีน” นั่นเอง แสดงให้เห็นว่า หมู่บ้านดังกล่าวมีชาวจีนมาตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก) ประเภทข้าวต้ม เช่น ข้าวต้มหมู (ออนซอม) ซึ่งจะขาดไม่ได้ ข้าวต้มกล้วย ข้าวต้มค้าง ข้าวต้มมะพร้าว (หอ

ด้วยใบมะพร้าว) ส่วนผลไม้ นั้น เช่น ส้ม ขนุน เผือกต้ม มันต้ม ถั่วลิสงต้ม ตามแต่จะหาได้ ซึ่งผลไม้ที่จะขาดไม่ได้ คือ กล้วย ที่ถือเป็นผลไม้หลักในพิธีแซนโฎนตา

การแซนโฎนตาจะเริ่มขึ้นในเวลาประมาณ 17.00 นาฬิกา และดำเนินต่อไปเรื่อยๆ บางครอบครัวอาจจะถึงเวลา 24.00 นาฬิกาก็มี ลูกหลานจะจัดสำรับแบ่งเป็น 2 สำรับ คือ เป็นสำรับสำหรับตา 1 สำรับ และสำรับสำหรับยายอีก 1 สำรับ อาหารหวานและผลไม้จัดใส่เป็นจานๆ ส่วนเครื่องต้ม นั้น จะจัดเรียงเป็นแถว พร้อมด้วยแก้วน้ำ เครื่องดื่มจะต้องมีเหล้าขาว น้ำอัดลม น้ำเปล่า

ภาพที่ 5 การจัดสำรับอาหารในพิธีแซนโฎนตา

ที่มาของภาพ นางชนิษฐา สายแก้ว

ลูกหลานจะตั้งขันน้ำใบใหญ่ ลอยด้วยดอกไม้วี สำหรับให้ผีปู่ย่าตายายได้ล้างมือล้างหน้า หลังจากที่ต้องเดินทางมาไกล ลูกหลานจะต้องเตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับต่างๆ เช่น แหวน กำไล ที่ปู่ย่าตายายผู้ล่วงลับไปแล้วเคยใช้วางไว้ในพาน พร้อมด้วย หวี แป้ง น้ำอบ เพื่อให้วิญญาณเหล่านั้นได้แต่งตัว มีเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน ตั้งไว้ตามสมควร หลังจากนั้น ผู้เป็นประธานในพิธีก็ทำพิธีจะกล่าวบูชาพระรัตนตรัย (อิทธิพลจากศาสนาพุทธ) ชุมนุมเทวดา (อิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์) และจะเรียกดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ (ความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี) โดยลูกหลานจะช่วยกันปักธูปลงบนเครื่องเซ่นไหว้ และสวดคาถา เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และเรียกชื่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้

คำเรียกโงนตาครั้งแรก

โมเวย แมเอว ยายตาตอลแดตอลงยโงนตาเฮย มุยชนำมะนอง แดลบาน
ลงลับโตวเฮย ออยบานโมโฮบโมประสา ตองเฮาะเรื่อลคะเนย โจนเจาบานรืบตะ
ตุลตุกเฮย เมียนนมเนจเจกอันซอมซบยาง เบอโจนเจามันรืบมันตะตุลเฮยแมเอว
เยยตาเกอะมือมูกมือเมือดกี โจนเจารืบตะตุลตุกเฮย เกอะโมโฮบโมประสากรุป
คะเนย อันเงินโมตองเฮอะเด้อ

คำแปลภาษาไทย

มาเน้อ พ่อแม่ยายตา ถึงวันโงนตาแล้ว ปีหนึ่งมีครั้งเดียว ที่ได้ล่วงลับไป
แล้วก็ให้ได้มารับประทานกันทุกท่าน ลูกหลานได้ตระเตรียมต้อนรับไว้แล้ว มีขนม
มีกล้วย ข้าวต้มทุกอย่าง จะได้ไม่ต้องยืนดูคนอื่นเขากิน อาหารลูกหลานเตรียมไว้
ต้อนรับแล้ว มารับประทานทุกๆ ท่าน อัญเชิญมาทั้งหมด

(รุ่งฤดี นรมาศ, 2551: 31)

พอลักพัก ประธานในพิธีจะกล่าวคำเรียกผีปู่ย่าตายาย หรือโงนตาเป็นครั้งที่ 2 เพราะ
เชื่อว่า ดวงวิญญาณบางดวงนั้นเดินทางมาไกล อาจจะมีมาถึงล่าช้ากว่าคนอื่น ๆ จึงต้องทำการ
เรียกดวงวิญญาณอีกเป็นครั้งที่ 2 เพื่อไม่ให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นเกิดอาการเกอเขินที่ตนมาถึงช้า
และเห็นดวงวิญญาณอื่นๆ กำลังรับประทานอยู่อย่างเอร็ดอร่อย ลูกหลานจึงต้องกล่าวเชื้อเชิญ
โดยคำเชิญมีดังนี้

คำเรียกโศกนาฏครั้งที่ 2

แม่เอวี่ ยายตาเวย นมเนจเจกอันซอมกะเมียน เปียร์กะเมียน สรา
กะเมียน โมโฮบเรือลตะเนย โสบเฮยกอเพอะตัก เพอะสรา แดลโกนเจาบานรืบ
ตะตุลเฮยนี้เกอะ ออยโกนเจาบานรวี่เฮยเกิด โคนเจานารับเรียขการเกอะออย
มันเกิดเจ้าเนียบานตำแนงกะบู้บานเกิดที่ปึง คันแม่เอวี่ตอโตวมุก โคนเจานากำ
ปูงรินเกอะออยสอบบานที่หนึ่ง

คำแปลภาษาไทย

พ่อแม่ ยายตาเอ๋ย อาหารขม ข้าวต้มก็มี เปียร์ก็มี เหล้าก็มี มา
รับประทานทุกท่าน รับประทานอาหารแล้วผัดคอกก็ดื่ม น้ำดื่มเหล้า สิ่งที่คุณหลาน
ได้เตรียมมานี้ ก็ขอให้ลูกหลานทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง ลูกหลานคนไหนรับ
ราชการ ก็ขอให้มีตำแหน่งใหญ่โต ได้ตำแหน่งสูงขึ้นไปข้างหน้า เป็นที่พึ่งของพ่อแม่
ต่อไป ลูกหลานคนไหนกำลังเรียนอยู่ ก็ขอให้สอบได้ที่หนึ่ง

(รุ่งฤดี นรมาศ, 2551: 31- 32)

สักพักจึงเป็นการเชื่อเชิญโศกนาฏเป็นครั้งที่ 3 เพราะในทางพิธีกรรมนั้น การกระทำ
พฤติกรรมใดๆ 3 ครั้งนั้น มีผลทางความเชื่อโดยตรงว่า การกระทำซ้ำๆ จนครบ 3 ครั้ง เป็น
ธรรมเนียมปฏิบัติที่ถูกต้อง และจะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เช่น การตั้งนะโม ต้องตั้ง 3 จบ หรือ
การทำประทักษิณ คือ ต้องเวียนไปทางขวา 3 รอบ เป็นต้น (ในศาสนาพุทธ มีพระรัตนตรัยหรือ
แก้ว 3 ประการ เป็นที่เคารพสูงสุด คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสังฆเจ้า ในศาสนา
พราหมณ์ก็มีเทพเจ้าสูงสุด 3 พระองค์ คือ พระศิวะ พระนารายณ์ และพระพรหม) คำเรียกโศก
นาฏครั้งที่ 3 มีดังนี้

คำเรียกโงนตาครั้งที่ 3

แม่เอวี่ เยยตา เกอะบานโฮบบานประสาจะแอดเฮย บานเพอะตีก บาน
เลียงไคเลียงจิง ออยปวรโกนเงา กำมัยยากกำมัยกรอ ออยรวัชเมียนเกิด โจนเงา
เกอะออยคารดคารา เมียนล้งปัด เมียนโลรง บานโตวเวือดโตววา โตวเสราะ โตว
แสร

คำแปลภาษาไทย

พ่อแม่ ตายาย ก็ได้รับประทานอิ่มแล้ว ได้ดื่มน้ำ ได้ล้างมือล้างเท้าแล้ว ก็
อวยพรให้ลูกหลานอย่าได้ยากจน ขอให้ทำมาหากินประกอบอาชีพเจริญรุ่งเรือง
แล้วลูกหลานก็มีคารดผากไป มีผ้าถุง มีโลรง เครื่องประดับ เพื่อให้พ่อแม่ ตายาย
ได้ใส่ไปวัดไปวา ใส่กลับบ้านกลับช่อง

(รุ่งฤดี นรมาศ, 2551: 32)

ทุกครั้งที่ประทานในพิธีเชิญดวงวิญญาณของโงนตาแล้ว จะมีการกรวดน้ำ หรือที่เรียกว่า
“หยาดน้ำ” ทุกครั้ง หลังจากให้รื้อให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ รับประทานอาหารให้อิ่มหนำสำราญ
แล้ว ลูกหลานก็จะหยาดน้ำอีกครั้ง เรียกว่า “การลาสำหรับ” และอัญเชิญดวงวิญญาณผีปู่ย่าตา
ยายให้ล้างมือ ล้างปากให้เรียบร้อย เคี้ยวหมาก สูบบุหรี่ ตามความพึงพอใจ แล้วตามลูกหลานไป
วัด เพื่อฟังเทศน์ฟังธรรม

ช่วงเวลาเย็น แต่ละบ้านจะเตรียมเย็บกระทงใบเล็กๆ ประมาณ 20 – 30 ใบ เพื่อใส่บาย
เบญญ์ เตรียมกระทงใบใหญ่ๆ 2 ใบ ภายในบรรจุอาหารหวานคาวต่างๆ เพื่อนำไปวางไว้นอกรั้ว
หน้าบ้าน เพื่อเลี้ยงดูผีไม่มีญาติ และเตรียม “บายตะเปิดตะโบร” หรือข้าวกระยาสารท เพื่อเป็น
เสบียงให้บรรพบุรุษไว้รับประทาน ขณะเดินทางกลับไปยังปรโลก การจัดเตรียมบายตะเปิดตะโบร
นั้น ทำโดยนำถ้วยใบหนึ่งมาวางไว้ตรงกลางกะละมังใบย่อม ในถ้วยนั้นบรรจุข้าวเหนียวหนึ่ง เย็บ
กรวยใบตองครอบชามนั้นไว้ แล้วปิดปากกรวยด้วยเงินเหรียญ นำด้ายฝ้ายคล้องรอบปากกรวย
วางอาหารหวานคาวไว้ในกะละมังด้วย เช่น ไก่ย่าง ปลาแห้ง กุ้งยวน้ำจืด 1 หวี ข้าวต้มต่าง 1
พวง และขนม ผลไม้อื่นๆ ที่พอหาได้ อีก 2 – 3 ชนิด พอเป็นพิธี

ภาพที่ 6 บายตะเปิดตะโบร
ที่มาของภาพ นางชนิษฐา สายแก้ว

เวลาประมาณ 02.00 นาฬิกาของวันต่อมา หัวหน้าครอบครัวจะปลุกลูกหลานให้ลุกขึ้นมาช่วยกันปั้นก้อนข้าวใส่ลงในกระทงขนาดเล็กๆ ที่จัดเตรียมไว้ ประมาณ 20 – 30 ใบ ขณะที่ปั้นก้อนข้าว ก็จะเรียกชื่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วไปพร้อมกันด้วย หลังจากนั้น เวลา 04.00 – 05.00 นาฬิกา ก็จะพากันไปวัด โดยนำบายเบ็ญและบายตะเปิดตะโบรที่เตรียมไว้ไปวัด ขณะที่เดินทางไปวัด ชาวบ้านจะพากันร้องว่า

“มาเยอซา โมวเด้อโฌนตา ไตวเว็ด ไตววา ไตวสตัปลุกติ”

“มาเถิดตายาย ไปวัดไปฟังพระสวดมนต์ ระบิลรับพร”

(รุ่งฤดี นรมาศ, 2551: 38)

เมื่อไปถึงวัดแล้ว ชาวบ้านจะนำเทียนมาปักในบายตะเปิดตะโบร ไหว้พระ รับศีลแล้ว ก็จะนำบายตะเปิดตะโบรแห่เวียนขวารอบโบสถ์ 3 รอบ แล้วจึงนำสิ่งของไปถวายพระสงฆ์ ส่วนกระทงเล็กๆ ที่จัดเตรียมไว้ เมื่อพระสวดมาติกาบังสุกุลและอนุโมทนาแล้ว ก็จะนำไปวางไว้ที่ไร่นา เพื่อให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

หลังจากนั้น ทางวัดจะถือโอกาสบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่อดีตเจ้าอาวาส และผู้มีคุณูปการต่อวัด หลังจากนั้นจึงทำบุญใส่บาตร พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา ญาติโยมถวายปัจจัยไทยธรรม เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากนั้น 2 – 3 วัน แต่ละบ้านจะทำพิธีส่งโงนตา โดยนำกากกล้วยมาเย็นหั่วทำยลักษณะคล้ายเรือ จัดทำหุ่นรูปโงนตาสมมติว่าเป็นโงนตา วางไว้บริเวณหัวเรือและท้ายเรือ นำอาหารใส่ไว้ในเรือ เพื่อเป็นเสบียงให้วิญญาณปู่ย่าตายายนำติดตัวไปด้วย หลังจากนั้น นำเรือไปลอยน้ำ³ เป็นอันเสร็จพิธีแซนโงนตา

- ประเพณีแซนโงนตา: จากระดับครอบครัวสู่ระดับอำเภอ

ที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดศรีสะเกษ จัดพิธีแซนโงนตาอย่างยิ่งใหญ่ ถือเป็นงานประจำปีที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดศรีสะเกษ โดยงานดังกล่าวได้เริ่มจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2544 จากการริเริ่มของ นายบวร ยศสินทร และจัดต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

พิธีแซนโงนตา จะจัดขึ้น ณ บริเวณที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ ซึ่งมีอนุสาวรีย์ตากะจะ⁴ อดีตเจ้าเมืองอุบลรัตน์ตั้งอยู่ พิธีเริ่มขึ้นเมื่อประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และกล่าวบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นสวดบทชุมนุมเทวดา (สัคเค) แล้วจึงกล่าวอัญเชิญเทวดาและดวงวิญญาณโงนตา ดังนี้

³ การลอยเรือในประเพณีแซนโงนตานี้ มีคำอธิบายไว้ในนิทานพื้นบ้านเขมรเรื่อง “บุญประชมบิณฑล ลอยโงนตา” (บุญผู้ฮัก บุญผู้ฮัก) เรื่องมีอยู่ว่า พ่อค้าสำเภา 500 คน ลอยเรือไปค้าขาย วันหนึ่งได้จอดเรือเพื่อพักผ่อน ณ เกาะร้างแห่งหนึ่ง พอดกกลางคืน ได้มีฝูงเปรตออกหาอาหาร และจับพ่อค้าเหล่านั้นไปให้หัวหน้าเปรต หัวหน้าพ่อค้าต่อรองกับหัวหน้าเปรตว่า ถ้าหัวหน้าเปรตกินพวกเขา ก็จะกินได้เพียงแค่มื้อเดียว แต่ถ้าปล่อยพวกเขาไป พวกเขาจะนำข้าวปลาอาหารบรรทุกใส่เรือมาให้ทุกปีตราบนานชีวิต หัวหน้าเปรตตอบตกลง ตั้งแต่นั้นมา พอถึงช่วงเดือนสิบที่น้ำขึ้น พ่อค้าเหล่านั้นก็นำอาหารใส่เรือมาให้แก่เปรตตามสัญญา จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องการนำอาหารบรรทุกใส่เรือ เพื่อมอบให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่เกิดเป็นเปรต (ประยูรศรีประยูรธรรมาภรณ์: ๒๕๓๖: ๙๓ – ๙๕)

⁴ ตากะจะ เป็นชาวบ้านบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมโคกลำดวนใหญ่ ได้ช่วยข้าหลวงจากกรุงศรีอยุธยาจับช้างเผือกส่งคืนได้สำเร็จ จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงแก้วสุวรรณ” ต่อมา ท่านได้ทำความดีความชอบ ส่งสินค้าต่างๆ ไปเป็นส่วยให้แก่กรุงศรีอยุธยา จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระไกรภักดีศรีนครลำดวน” และยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ขึ้นเป็น “เมืองอุบลรัตน์” ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ท่านได้ร่วมกับกองทัพสยามเข้าปราบปรามเวียงจันทน์และเขมร จึงทำให้ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (กรมศิลปากร, 2550: 68)

ภาพที่ 7 บริเวณอนุสาวรีย์พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองขุขันธ์
ที่มาของภาพ นางชนิษฐา สายแก้ว

คำกล่าวอัญเชิญเทวดาและดวงวิญญาณ “โพนตา”

สาธุ สาธุ ขยมชมอัญเจิญ เตวบท เตวตา เปรียะเอ็น เปรียะปุม เปรียะ
เยียมูมเรือจ แด้ล บานสะเถ็ดเนากะน้องโลกนิ กรุปๆ เปรียะอ้อง ชมจำเรียบอัญ
เจิญมวก เกิดเจียลักชีพะเยียนกะน้องไฉเนะ ก็ดีอลแดเหมือนเซิน
ระเดอว เฮย โจนเจาเตียงลายนุแองวองเกอบานจัดตระตรึมนมเนียก เจก อันซอม
แพลเหมอ แพลปรียั พรอมเตื่องมะโฮบ อาฮารยั ดักล้ารับ ดักแดง ตุกดังวาย ออย
แมเออว โจนตา นุแองวอง ชมออยแมเออว โจนตา โจลมัวโฮบมัวประชา ออย
จะแอตจะออล กรู้บๆ คะเนีย เดอ

ขยมชมอัญเจิญลูกตา ลูกเยอย เจามิงคุนยั้งตั้งปีโปรมโบเรียนเมียน ลูก
ตาเปรียะเยียภักดีศรีนครลำดวนก็อโดย ลูกตาเปรียะเยียยกกระบัตรก็อโดย ลูกตา
เปรียะเยียบารุงก็อโดย ลูกตาบุญจันทรก็อโดย ลูกตาเจียงปุม เจียงคั่นก็อโดย เฮย
เกอลูกแมสายทอง ลูกเยอยเสม ลูกเยอยทิม ลูกเยอยวรรณ ลูกเออวพิมสวรรค ลูก
เออวนิมรัตน์ก็อโดย ลูกตาลูกเยอย กรุปกรุปคะเนีย นุแองวอง ชมอัญเจิญโจล
มัวโฮบมัวประชา มัวรับกริ่งลักการะบูเจีย แดลโจนเจาบานรับดัก ดักแดงตุกออยซ้อบๆ
ยางบอโรโรฮะฮิร บานโฮบบานประชาจะแอตจะออลเฮย เกือชมออยโจนตาออย
เซลล์ ออยปวร ออยโจนเจาเจียละออ เนอว สระนือกสกสบาย เกือชมออยเกอด
จำนือซ้อจ่ากัต โอยเลอย คิดเตียบออยบานเจือย คิดขงายออยบานลับ โดจเจิต
เปรีอดทะนา นุแองวอง สาธุ.

คำแปลภาษาไทย

สาธุ สาธุ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ เทวบุตร เทวดา พระอินทร์ พระพรหม พระยายมราช ที่สถิตอยู่ในโลกนี้ทุกๆ พระองค์ ขอเชิญมารับทราบเป็นสักขีพยาน ในวันนี้ซึ่งเป็นวันเทศกาลสารทอันอุดมสมบูรณ์ ลูกหลานทั้งหลายได้จัดเตรียมขนม ข้าวต้ม ผลหมากรากไม้ นานาประการ พร้อมด้วยอาหารหวานคาวใส่สำหรับ คับค่อนเตรียมไว้สังเวยบวงสรวง ปู่ ย่า ตา ยายทุกท่าน ขออัญเชิญปู่ย่าตายาย ทั้งหลายได้เข้ามารับเครื่องสักการะบูชาต่างๆ ให้อิมเอมเปรมปรีดาเถิด

ขออัญเชิญคุณตา คุณยาย เจ้าเมืองขุนธำมรงค์ตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น คุณตา ภัททีศรีนครลำดวน⁵ คุณตาพระยาจักระบัตร⁶ คุณตาบุญจันทร์⁷ คุณตา พระยาบำรุง⁸ คุณยายสายทอง คุณยายเสม คุณยายทิม คุณยายวรรณ คุณตาพิมสวรรค์ คุณตานิมรัตน์⁹ คุณตาเจียงปุม¹⁰ คุณตาเจียงขัน¹¹ ก็ดี ตลอดจน คุณตา คุณยายทุกๆ ท่าน ขอเชิญท่านได้เข้ามารับเครื่องโภชนาหารทั้งปวงที่ตั้งไว้ ให้แล้วโดยพร้อมเพรียงกันเถิด เครื่องสักการะบูชาทุกอย่างนี้ล้วนอุดมสมบูรณ์ทุก ประการ เมื่อท่านทั้งหลายได้รับประทานอิมเอมเปรมทุกท่านแล้ว ก็ขอให้ท่านได้ โปรดอำนวยการให้ลูกหลานทุกคน จงอยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บใด จะคิดการงานใด ก็ขอให้บรรลุผลสมดังความมุ่งมาดปรารถนาทุกประการเทอญ สาธุ

⁵ พระไกรภัททีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองขุนธำ

⁶ พระยาสุรินทร์ภัททีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองสุรินทร์คนแรก

⁷ เจียงขัน เป็นชาวบ้านบ้านปราสาทที่เหลื่อมโคกลำดวนใหญ่ และพรรคพวกรวมทั้งสิ้น 5 คน (ตากะจะ เจียงมะ เจียงสี เจียงปุม และเจียงขัน) ได้ประกอบคุณงามความดี โดยนำข้าราชการจากกรุงศรีอยุธยา (สันนิษฐานว่า คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช และสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท) ไปคล้องช้างเผือก กลับมายังกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ จึงได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็น “หลวงปราบ” (กรมศิลปากร, 2550: 68)

ภาพที่ 8 เครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธีแซนโฎนตาของอำเภอชุมพวง
ที่มาของภาพ นางจันทร์ จันทรชิต (คนกลาง)

2.3 พิธีเพิงเนียตา

การเซ่นเนียตานี้จะทำกันปีละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือนมาฆะ) และวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 (วิสาขะ) โดยจะประกอบพิธีในตอนเช้า โดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปยังศาลเนียตาประจำหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออก หรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสวย 2 จาน ไก่ต้ม 1 ตัว (ผ่าก้นควักไส้ออก) ไข่ต้ม 1 ฟอง เหล้าขาว 1 ขวด (ปัจจุบันมีเบียร์เพิ่มเข้ามาอีก 1 ขวด) และน้ำกรวย 5 หมาก 5 คำ เทียนขาว 4 เล่ม ธูป 3 ดอก ใส่ไว้ในพาน

เดือน 3 (ราวเดือนกุมภาพันธ์) เป็นช่วงสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยว ส่วนเดือน 6 (ราวเดือนพฤษภาคม) เป็นช่วงที่เริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกอีกครั้ง ชาวบ้านจะทำการเสี่ยงทายก่อนการเพาะปลูกด้วย คือ เมื่อปอกเปลือกไข่ที่ต้มแล้ว พบว่ามีสีดำๆ แสดงว่าปีนั้นน้ำจะมาก ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ถ้าไข่ฟองนั้นเต็มบริบูรณ์ ไม่มีฟองอากาศแสดงว่า ข้าวจะเต็มยุ้ง ไก่ต้มก็เช่นกัน ถ้าต้มแล้วลำคอไก่เต็มอวบอิม ทายว่าปีนั้นจะได้ข้าวดี แต่ถ้าไก่แห้งนคอขึ้นฟ้า ทายว่าปีนั้นน้ำจะน้อย เพราะเชื่อว่าไก่แห้งนคอขึ้นฟ้าเพื่อหาน้ำ

2.4 พิธีเล่นเมมด

คนไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อในเรื่องเมมดอย่างแนบแน่น ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่ดอกทองกวาวหรือดอกจันทน์บานสะพรั่ง คนไทยเชื้อสายเขมรจะพากันเล่นเมมด ซึ่งในงานชิ้นนี้ ผู้เขียนได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการเล่นเมมดของคนไทยเชื้อสายเขมร ณ บ้านดอน ตำบลซ่ง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2556

การเล่นเมมดจะเล่นกันในหมู่เครือญาติ แต่ก็ไม่ใช่ชดช้องที่จะมีบุคคลอื่นเข้ามาร่วมชม การเล่นเมมดเป็นการเข้าทรงอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่ทุกคนที่จะเล่นได้ถ้าหากไม่ใช่ร่างทรง

- เมมดเป็นผีประเภทไหน ?

เมมด จัดอยู่ในกลุ่มผีดี คนที่จะเป็นร่างทรงได้นั้น ผีจะเป็นผู้เลือก เวลาที่มีการเล่นเมมด จะมีดวงวิญญาณอื่นมาเข้าแฝงร่างคนทรง วิญญาณเหล่านี้มีทั้งผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ผีอารักษ์ที่ปกปักรักษาไร่นาป่าเขา ผีเนี่ยะตาที่ปกปักรักษาคุ้มครองหมู่บ้าน ไปจนถึงพวกบังบด เมมดจึงหมายถึงผีที่เข้ามาเข้าร่างมนุษย์ ไม่ได้เป็นวิสามานยนามหรือชื่อเฉพาะของผีชนิดใดชนิดหนึ่ง

- ใครบ้างที่จะเล่นเมมด ?

คนที่จะเล่นเมมดนั้นมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย หากแต่โดยมากมักเป็นผู้หญิง เนื่องจากเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมนั้น เป็น “พื้นที่” ของผู้หญิง ที่ผู้หญิงจะมีอำนาจต่อรองเหนือผู้ชาย ในสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย

คนที่เล่นเมมดต้องมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับคนที่เป็นร่างทรงเมมดเดิม เช่น แม่เคยเป็นร่างทรงเมมดมาก่อน พ่อแม่เสียชีวิต ลูกสาวคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนก็มารับช่วงต่อ หรือบางทีอาจส่งต่อให้ลูกสะใภ้แทนก็ได้

- ทำไมต้องเล่นเมมด ?

คนที่เป็นร่างทรงเมมดเชื่อว่า เมมดจะคอยปกป้องคุ้มครองให้มีความสุขความเจริญ เมื่อป่วยไข้ไม่สบาย หรือมีทุกข์ร้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะไปบอกให้แม่เมมดช่วยเหลือ โดยสัญญาว่าเมื่อหายป่วย หรือประสบผลสำเร็จตรงตามที่ตนปรารถนาแล้วก็จะเล่นเมมดให้ คือ เป็นเจ้าภาพจัดเตรียมงานเล่นเมมด โดยมีการปลุกโรงปะรำพิธี และจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรม การว่าจ้างคณะดนตรี การจัดเตรียมอาหารเลี้ยงแขก เป็นต้น นอกจากนี้ คนที่เป็นเมมดยังเชื่อว่า ในชีวิตหนึ่ง จะต้องเป็นเจ้าภาพให้ได้ 3 ครั้งเป็นอย่างน้อย เพื่อความสุขความเจริญในชีวิต

- การเล่นเกม เล่นที่ไหน ? เล่นอย่างไร ?

การเล่นเกมจัดขึ้นบริเวณลานบ้านของบ้านเจ้าภาพ โดยจะมีชาวบ้านมาร่วมใจกันมาช่วยปลูกปะรำพิธีขึ้นอย่างเรียบง่าย มุงหลังคาและฝาด้านหนึ่งด้วยทางมะพร้าว ส่วนผนังอีก 3 ด้านเปิดโล่ง พื้นปูด้วยเสื่อ ผนังข้างที่มีการมุงด้วยทางมะพร้าวยกขึ้นเป็นร้านยาวขนาดไม่ใหญ่นัก สำหรับใช้ตั้งเครื่องประกอบพิธี ตรงกลางปะรำยกเสื่อขึ้น เพื่อใช้สำหรับตั้งเครื่องเช่นไห้วเมมด และครูดนตรี ปะรำพิธีตกแต่งด้วยดอกทองกวาว และใบมะพร้าวสานเป็นรูปนกแก้ว

คนที่เป็นร่างทรงเมมด จะตกแต่งภาคครูแล้ววางไว้บนร้านเล็กๆ จำนวนภาคที่วางเรียงกัน บอกถึงจำนวนของร่างทรงที่เข้าร่วมพิธีในคืนนั้น โดยในภาคจะประกอบด้วยจวม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ^๑ สลาค้ว (หมากธรรม) ออนซอม (ข้าวต้ม) กล้วย หมาก พลุ ข้าวสาร ข้าวเหนียวใส่ถ้วย พร้อมด้วยเงินบูชาครูตามศรัทธา ยกเว้นแต่ภาคของเมมดกรมหรือเมมดครูใหญ่ ซึ่งในหมู่บ้านจะมีอยู่เพียงคนเดียว และเป็นผู้นำการประกอบพิธี ที่จะมีจวมที่ทำจากใบลานฉลุลงลาย ประดับด้วยนกแก้วตัวน้อยที่สานขึ้นจากใบลาน พร้อมด้วยด้ายสายสิญจน์ มี “ผกาปุม” (ดอกไม้ตูม) ทำจากผลส้มโอเล็กๆ ปอกเปลือกสีเขียวให้เหลือไว้แต่เปลือกข้างใน สีขาวครึ่งผล นำไม้กลัดเล็กๆ ที่มีสีผึ้งที่ทำเป็นรูปกรวยครึ่งวงกลมปักไปโดยรอบ ตรงกลางผลส้มโอปักเทียนขาวที่ผูกด้ายไว้ 7 ชั้น

ภาคที่เป็นของเจ้าภาพจะใช้จวมที่ทำจากใบลาน แต่ลงลายไม่วิจิตรเท่าจวมของเมมดกรม ส่วนเมมดบริวารนั้น ใช้จวมที่ทำจากก้านกล้วยปักด้วยใบไม้แทน ส่วนจวมที่ทำจากใบลานนั้น จะเก็บไว้ที่บ้าน ไม่นำมาเข้าร่วมพิธี จวมใบลานที่เก่าแล้วของเจ้าภาพและเมมดกรม จะมีการเปลี่ยนให้ใหม่ในวันนี้ด้วย

ตรงกลางปะรำมีการตั้งเสื่อ มีกรวยไม้ไผ่ผูกอยู่ตรงกลางเรียกว่า “ปะตั่วล” ภายในบรรจุเครื่องเช่นไห้ว เช่น ออนซอม กล้วย เป็นต้น โคนเสื่อมีกระบุงตั้งอยู่ ภายในบรรจุกลบ หมาก พลุ ยาสูบ เทียน ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อน ไข่ไก่ต้ม เสียม

ภาคใส่เครื่องไห้วครูดนตรีประกอบด้วย ข้าวสารข้าวเหนียว 1 ถ้วย บนข้าวสารปักเทียน มีกรวยเสียบต้นขาไก่ดำ ออนซอม กล้วย 1 หวี ปี่อ้อ 2 เล้า และเงิน 20 บาท

การเล่นเกมจะเริ่มเล่นในช่วงโพล้เพล้ไปจนถึงรุ่งเช้าของอีกวันหนึ่ง โดยเมมดกรมจะเป็นผู้เริ่มพิธี โดยเชิญดวงวิญญาณเณรตาประจำหมู่บ้านมาสิงร่าง ขั้นตอนสำคัญ คือ เมมดกรมจะวางขันน้ำที่จุดเทียนปักไว้เบื้องหน้า ภายในขันน้ำ บรรจุข้าวสารข้าวเหนียว หลังจากดนตรี

^๑จวมที่วางนี้ ทำจากก้านกล้วย ปักด้วยใบไม้ที่พับเป็นวงกลม (มุล) หรือพับเป็นรูปหุกระต่าย (ตรอเจ็กตวนซาย) ปักเทียนไว้ตรงกลาง ไม่ได้หมายถึงจวมที่ทำจากใบลานฉลุลาย ที่ตรงกลางจวมมีสีผึ้งปั้นเป็นก้อนเสียบปลายไม้ไว้ จวมประเภทนี้จะนำมาเฉพาะคนที่เป็นเจ้าภาพ และเมมดกรม เท่านั้น ส่วนเมมดบริวารอื่นๆ จะนำจวมใบลานไว้ที่บ้าน

บรรเลงไปได้สักพัก พร้อมกับที่นักร้องร้องเพลงเชื่องๆ รำทรงก็จะใช้มือจับชั้นน้ำวาดไปมา จากซ้ายกลายเป็นเร็วและแรงขึ้นเรื่อยๆ จนร่างกายของรำทรงสั่นเต็ม หลังจากนั้นรำทรงจะนำผ้าแดงมาโปกศีรษะ เป็นสัญญาณบอกให้ทราบ ว่า ดวงวิญญาณได้เข้าสิงรำทรงเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้นจะเป็นการผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์กันไปมา ระหว่างรำทรงกับชาวบ้าน ถือเป็นการให้ศีลให้พรกัน

วิญญาณที่เข้าสิงเป็นตนแรก คือ เนียะตาประจำหมู่บ้าน รำทรงจะใช้ดาบปักเทียนไว้ตรงปลาย ร่ายรำไปรอบๆ เสาตรงกลางปะรำ ทำรำที่ใช้เป็นทำรำจับดาบไว้ในท่าพนมมือ วาดดาบไปข้างหลังตรงบริเวณไหล่ขวา ซ้ายสลับไปเรื่อยๆ ขณะที่เดินเวียนขวา ทำอย่างนี้จนกว่าดวงวิญญาณจะพอใจ

หลังจากที่เมมดกรูมร่ายรำไปได้สักพัก วิญญาณที่เข้ามาก็จะออกจากร่าง บรรดาเมมดบริวารจะมานั่งล้อมกันเป็นวงกลม ทุกคนสวมชุดขาว เบื้องหน้ามีขันน้ำซึ่งจุดเทียนไว้ภายใน พอดนตรีฟานเสียงและนักร้องเริ่มขับร้องเพลงไปได้สักพัก รำทรงเหล่านั้นก็พากันตัวสั่น จับชั้นที่อยู่เบื้องหน้าวนไปมาจนเทียนดับ รำทรงเริ่มนำผ้ามาโปกศีรษะและพันร่างกายเพื่อบอกให้ทราบว่า ดวงวิญญาณได้เข้ามาสิงร่างนี้แล้ว

เมื่อวิญญาณมาเข้าร่างก็就会有การนำด้ายสายสิญจน์มาผูกแขน รำทรงบางคนร้องไห้ เพราะผีบรรพบุรุษที่มาเข้าร่างดีใจที่ได้เจอลูกหลาน รำทรงเมื่อถูกสิงร่างแล้วจะไม่พูดจากับใคร จะพูดได้ก็ต่อเมื่อวิญญาณนั้นออกจากร่างแล้วเท่านั้น ถ้าวิญญาณที่เข้าร่างเป็นหมอยา กลางบ้านมาก่อน ก็จะมีการพ่นน้ำมนต์รักษาโรคให้ด้วย โดยปรกติ รำทรงจะร่ายรำไปเรื่อยๆ รอบเสาตรงกลางปะรำ ทำรำนั้นเป็นทำรำแบบง่ายๆ ไม่มีแบบแผน ส่วนใหญ่จะเป็นการวาดมือไปข้างหน้าเครื่องเช่นไห้วเมมดที่อยู่บริเวณเสาปะดัวลที่อยู่ตรงกลางปะรำพิธี

การเล่นเมมดนี้ จะเล่นไปเรื่อยๆ เหนื่อยก็หยุดพัก ในเวลาเที่ยงคืนจะเป็นเวลาพักรับประทานอาหาร และมีการเซ่นไหว้ครูดนตรี โดยใช้ไก่ต้ม 1 ตัว เหล้าขาว 1 ขวด หลังจากนั้นจะรำต่อไปจนถึงเวลาประมาณ 5 นาฬิกาของเช้าวันใหม่ รำทรงเมมดจะทำพิธีลา โดยลูกนั่งและไหว้เสาที่อยู่ตรงกลางปะรำ มีการผูกแขนนักดนตรีเพื่อเป็นการขอขมา มีการจองพาดาน โดยนำเชือกผูกไว้กับคานจำนวน 2 เส้น นำผ้าขาวไปคล้องไว้ตรงกลาง ลักษณะคล้ายเปลญวน นำเครื่องเช่นต่างๆ เช่น กลัวย ออนซอม เป็นต้น ไปวางไว้ในผ้าขาวนั้น หลังจากนั้นจึงรับประทานอาหารร่วมกัน กว่าจะแยกย้ายกลับบ้านก็เป็นเวลา 7 – 8 นาฬิกาของวันใหม่

- ทราบได้อย่างไรว่าใครมาเข้าร่าง ?

ร่างทรงจะเป็นคนบอกให้ทราบว่า ใครมาเข้าร่าง อาจเป็นดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษ หรือผีอื่นๆ ก็ได้ ผีบางตนจะบอกชัดเจนว่า ตนเป็นใคร เพราะคนหนึ่งๆ อาจมีดวงวิญญาณติดตามมากกว่า 1 ตน บางทีก็สังเกตจากผ้าที่โพกหัว หรือการแต่งตัว เช่น ถ้าโพกหัวด้วยผ้าสีแดง แสดงว่าเป็น ผีบรรพบุรุษ หรือผีอื่นๆ เช่น กุมารทอง เป็นต้น ถ้าใช้ผ้าสีขาวโพกหัว แสดงว่าเป็นดวงวิญญาณของพวกบังบด ถ้าใช้ผ้าโพกหัวสีเขียวแสดงว่าเป็นเทพารักษ์ ที่สิงสถิตอยู่ตามไร่นาป่าเขา เป็นต้น

ชุดที่สวมใส่นั้น ผีจะเป็นผู้เลือก และจะต้องไม่ปะปนกับเสื้อผ้าชุดอื่นๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าร่างทรงเป็นผู้หญิง แต่ผีที่เข้ามาเป็นผีผู้ชาย ร่างทรงต้องแต่งกายให้ถูกเพศสภาพของผี นั่นคือ ต้องนุ่งโจงกระเบนแบบผู้ชาย มิฉะนั้นดวงวิญญาณจะไม่ยอมเข้าร่าง เห็นได้ว่าแม้พื้นที่ของพิธีกรรมดังกล่าวจะเป็นของผู้หญิง แต่สังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่นั้นก็ได้ยอมเป็นรองให้ผู้หญิงในทุกเรื่อง เพราะถ้าแต่งกายไม่ถูกต้อง การเข้าทรงก็จะไม่เกิดขึ้น

- ดนตรี: การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ชาย

นักร้องและนักดนตรี ล้วนแต่เป็นชาวบ้านที่ว่างจากการทำไร่ไถนา คณะนักดนตรีจะประกอบไปด้วย กลอง 3 ใบ ทำจากดินเหนียวเผาไฟ หน้ากลองทำจากหนังตะกวดหรือหนังงู ซอด้วง ซออู้ และปี่อ้อ สมาชิกในวงนี้รวมกันแล้วมีประมาณ 7 – 8 คน ได้ค่าจ้างคืนละ 3,500 บาท

คุณตาเจ็ก ดาสา อายุ 62 ปี เป็นครูเพลงมาแล้ว 30 ปี โดยเริ่มเรียนวิชาครั้งแรกกับครูเพลงที่บ้านน้ำเย็น ได้ให้ข้อมูลว่า เพลงที่ใช้เชิญเมมดกรูม คือ เพลง “ไมวเอย” แปลว่า มาเอย พอถึงเวลาเชิญเมมดบรืวารก็จะใช้เพลง “โพหลวม” แปลว่า ทางใหญ่ นอกจากนี้ยังมีเพลง “เสกยม” หรือ นกแก้วร้อง เพลง “สุริเยีย” หรือ สุริยา เพลง “โกเรียซ” หรือ โคราซ เป็นต้น ส่วนเพลงที่ใช้ตอนเลิกพิธีคือ เพลง “ตาเจินตาเซวีย” หรือตาจันทาชาวา และเพลง “กับผกาซาปุดาน” หมายถึง เก็บบุปผาแล้ว โชคดีมีชัย

เพลงพวกนี้ต้องอาศัยปฏิภาณในการร้องสด มีเพียงตอนต้นเพลงเท่านั้นที่ต้องท่องจำ เพราะเป็นท่อนบังคับ คุณตาเจ็ก ดาสา กล่าวว่า “ร้องอะไรก็ได้ แต่ต้องร้องให้ถูกทำนอง

เพลงโมเอย

โอว...โมเอย เจ้าจันเดียวมาเม้ง ชิงเฮย เจียวิญ เจียเจียงปีเดิม โมเอย ปีเดิมเมียนบอง
เมียนเกโมกสอง รวจขลวนบองเฮย โมวเฮย จันเดียวโมวผล่ง กันตะบานบุง บานงูกรอนาจ

ฯลฯ

คำแปลภาษาไทย

โอว...มาเอย เจ้าจันเดียวมาเถอะ โกรธเฮย แต่เดิมมีพี่ มีเขามาแทน ทั้งตัวพี่แล้ว
มาแล้ว จันเดียวมาพลัน ถือย้อกระบุง ได้ถุงขาด

ฯลฯ

เพลงโตจเฮย

โตจเฮย เวยเนียงแองเฮย โตจเฮยเนียงเฮยโตจ บองบนโอยโขจ โอยโตจเบต
บองบนกับจรุ๊ก กับโก จรอลาง โอยเนียงเบตยเสียง บองนือยัวแดล

ฯลฯ

เพลงนางน้อยเฮย

นางน้อยเฮย เหวยนางเอ็งเฮย นางน้อยเฮยนางสาวน้อย พี่บ้นให้ร้าย ให้นางน้อย
ผัวหย่า พี่บ้นฆ่าหมู ฆ่าโคถึก ให้นางผัวทิ้ง พี่จะเอามาเหมือนเดิม

ฯลฯ

นักดนตรีและนักร้องต้องเล่นเพลงที่ผีชื่นชอบ ถ้าผีไม่ชอบก็จะไม่ลงทรง บางครั้งเมื่อลง
ทรงแล้ว แต่นักดนตรีกลับเล่นผิดเพี้ยนไม่รู้เหว ผีที่แฝงอยู่ในร่างของคนทรงก็จะแสดงกิริยาเกรี้ยว
กราดไม่พอใจ เป็นการแสดงอำนาจของเพศหญิงที่อยู่เหนือเพศชายได้อย่างเต็มที่

- ประโยชน์ของการเล่นเมมด

การเล่นเมมดมีประโยชน์ คือ ช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ทางเครือญาติให้สนิทแนบแน่นยิ่งขึ้น
เพราะในการเล่นเมมดแต่ละครั้ง จะต้องมีการร่วมแรงร่วมใจกันในการปลุกสร้างปะรำพิธี
จัดเตรียมอาหารเลี้ยงแขก บรรดาญาติพี่น้องต่างนำข้าวปลาอาหาร หรือเงินทองมาช่วยงาน
แม้แต่คนที่เป็นเมมดเอง ถ้าเป็นญาติพี่น้องกัน ถึงจะอยู่ต่างหมู่บ้านก็จะมาช่วยผ่อนรำให้ การเล่น
เมมดจึงเป็นงานที่จะต้องอาศัยความสมัครสมานสามัคคีของญาติมิตรและคนในชุมชน จึงจะทำ
ให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้

การเล่นเมมต ช่วยบรรเทาความคิดถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ในกรณีที่ผีบรรพบุรุษมาสิงร่างทรง ถือเป็นการบรรเทาทุกข์ทางใจอย่างหนึ่ง และมีการผูกด้วยสายสิญจน์ที่แขวนให้กันระหว่างร่างทรงและผู้ชม เป็นการแสดงความรักความปรารถนาดีที่มีให้กัน ส่วนในกรณีที่มีการรักษาโรคเกิดขึ้นขณะทำพิธีเล่นเมมต ก็ถือเป็นการรักษาโรคทางกาย ด้วยวิธีการใช้กำลังใจเป็นเครื่องเยียวยา

การเล่นผีเมมต ยังช่วยผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว เห็นได้จากที่บ้านดอนนั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอาศัยอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่นนางบุตดา คำน้อย อายุ 55 ปี คนไทยเชื้อสายลาว ที่เป็นร่างทรงของผีเขมร จนทำให้มีความรอบรู้ในเรื่องยาสมุนไพรเป็นอย่างดี เมื่อบ้านของคนไทยเชื้อสายเขมรจัดงานเล่นเมมต เธอก็สามารถเข้าร่วมได้ นอกจากนี้เธอยังมีดวงวิญญาณของผีลาวติดตามอยู่ด้วย เพราะเธอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในไทย เวลาที่บ้านของคนไทยเชื้อสายลาวมีการพ่อนผีแถน เธอก็จะไปมีส่วนร่วมด้วย

เวลาที่คนไทยเชื้อสายเขมร จัดพิธีเล่นเมมต คนไทยเชื้อสายลาวก็จะมาชม เช่นเดียวกับที่เมื่อคนไทยเชื้อสายลาวในหมู่บ้านมีการพ่อนผีแถน คนไทยเชื้อสายเขมรก็จะมาชม

- อนาคตของการเล่นเมมตในสังคมไทย

จากการสังเกตการณ์ที่บ้านดอน ซึ่งรักษาวิธีการเล่นเมมตแบบดั้งเดิมไว้ ไม่มีการผสมผสานความเชื่อแปลกปลอมเหมือนกับที่อื่น เช่น บางแห่งมีการเชิญเทพเจ้าทางฮินดู เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ มาเข้าร่างทรง มีการใช้เครื่องเป่าพาทย์ เช่น ระนาด ตะโพน เข้ามาประกอบในพิธีกรรม หรือจัดบายศรีแบบภาคกลาง ในลักษณะบายศรีเทพ บายศรีพรหม เป็นต้น น่าเป็นห่วงว่า อีกไม่นานการเล่นเมมตจะหมดไปจากสังคมไทย เพราะเด็กรุ่นใหม่มองว่าเป็นเรื่องงมงายไร้สาระ นอกจากนี้ การเล่นเมมตแต่ละครั้ง ต้องใช้ต้นทุนสูง คือ ครั้งละประมาณ 10,000 บาท / ครั้ง

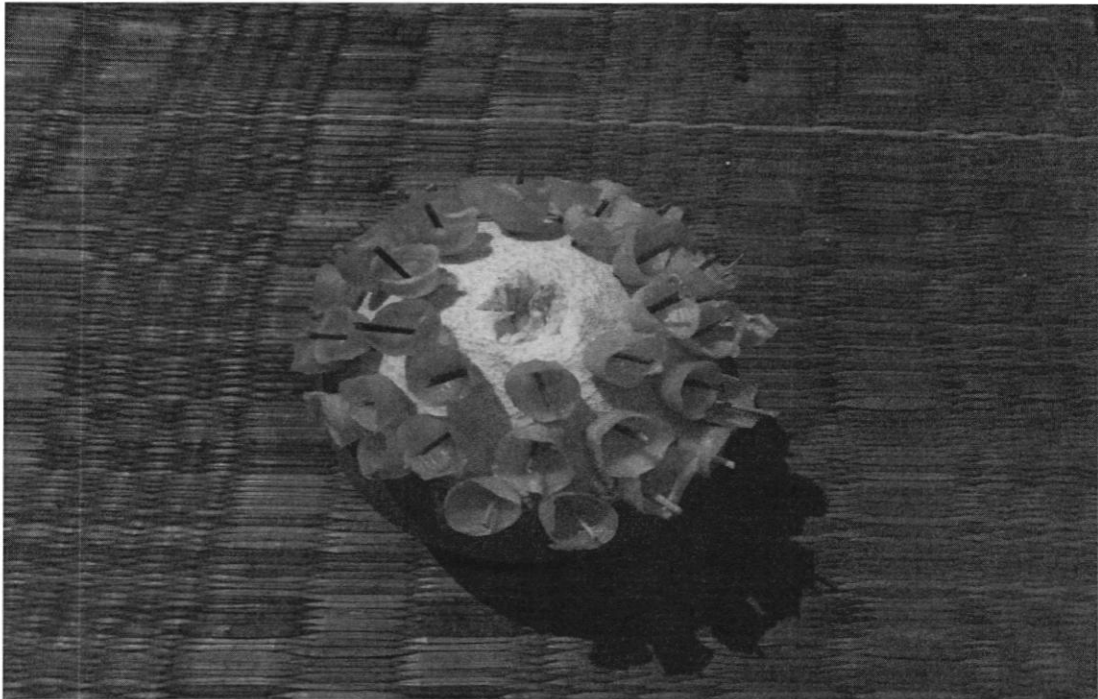
คุณตาแจ็ก ดาสา ให้ข้อมูลว่า ในอดีต วงดนตรีชาวบ้านจะออกแสดงตามงาน ที่มีการเล่นเมมตทุกวัน ตลอดช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน แต่ในปัจจุบันได้ลดจำนวนลง เหลือแค่เดือนละ 10 ครั้งเท่านั้น

ภาพที่ 9 จวม ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของเมมต ทำจากใบลานฉลุเป็นลวดลายสวยงาม

ภาพที่ 10 สลาอีว หรือหมากธรรม

ภาพที่ 11 ผกาปุม เครื่องเซ่นไหว้สำคัญที่อยู่ในถาดของแม่มดครุฑม

ภาพที่ 12 วงดนตรีชาวบ้านที่ใช้เล่นประกอบการเล่นเมมด

ภาพที่ 13 ปะติวล เครื่องเซ่นสรวงเทพยดาที่ผูกติดไว้กับเสากลางปะรำพิธี

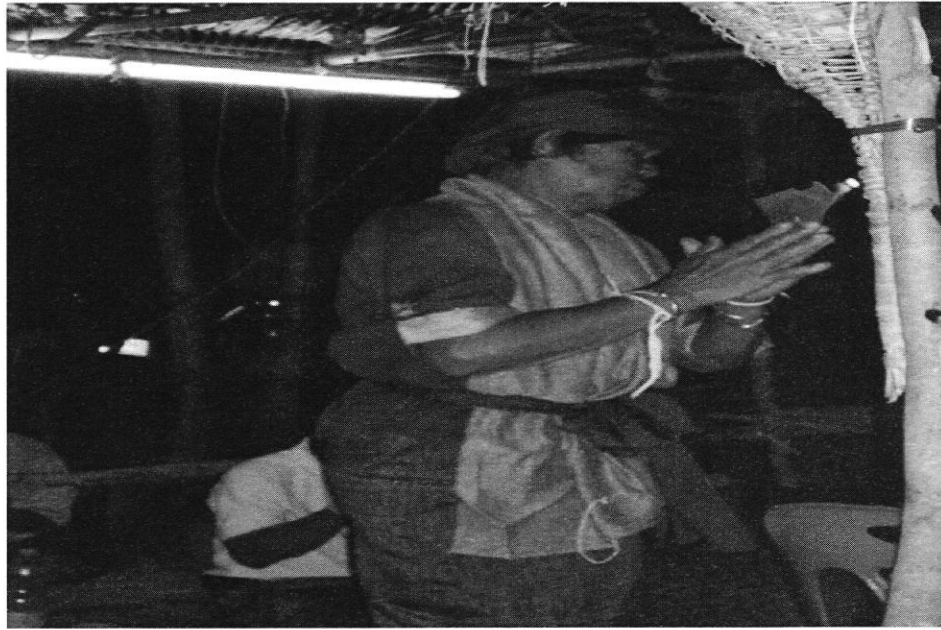
ภาพที่ 14 ถาดบรรจุเครื่องไหว้ครูประจำตัวของช่างทรงเมมด

ภาพที่ 15 ถาดไหว้ครูของเมมตครุฑม ที่เห็นคือจวมและผกาปุม

ภาพที่ 16 บรรดาร่างทรงต่างนั่งล้อมวงกันเพื่อประกอบพิธีกรรมเล่นเมมต

ภาพที่ 17 ร่างทรงท่านนี้แต่งกายด้วยสีเขียวน เนื่องจากวิญญาณที่มาเข้าร่างเป็นอารักษ์
และโปรตสินี

ภาพที่ 18 ร่างทรงพากันรำรำเป็นวงกลมรอบๆ เสาปะติ้วล

ภาพที่ 19 เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าสิงร่างทรงแล้ว
ก็จะเข้าไปผูกข้อมือให้แก่ลูกหลานพร้อมทั้งให้ศีลให้พร

บรรณานุกรม

ศิลปากร, กรม. ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.

จันทร์ จันทรชิต. สัจจบันตรงานประเพณีชุมชนแซนโดนตา ประจำปี 2544 วันที่ 9 – 15 กันยายน 2544 อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ, 2544. (เอกสารอัดสำเนา)

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.

พระอริยวงศาคตญาณ (คุณธง). ประชุมพระธรรมคำสอนสมเด็จพระสังฆราช. กรุงเทพฯ: พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย, 1994.

สัมภาษณ์

นางจันทร์ จันทรชิต. ข้าราชการบำนาญ ชาวอำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2556.

นางอรดี เพียงพิศ. ชาวบ้านอำเภอบึงนาราง จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556.

นายรังสรรค์ จันโต. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพน อำเภอคำชะอี จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2556.

สามเณรวินัย. สามเณรวัดบ้านยาง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2556.

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย

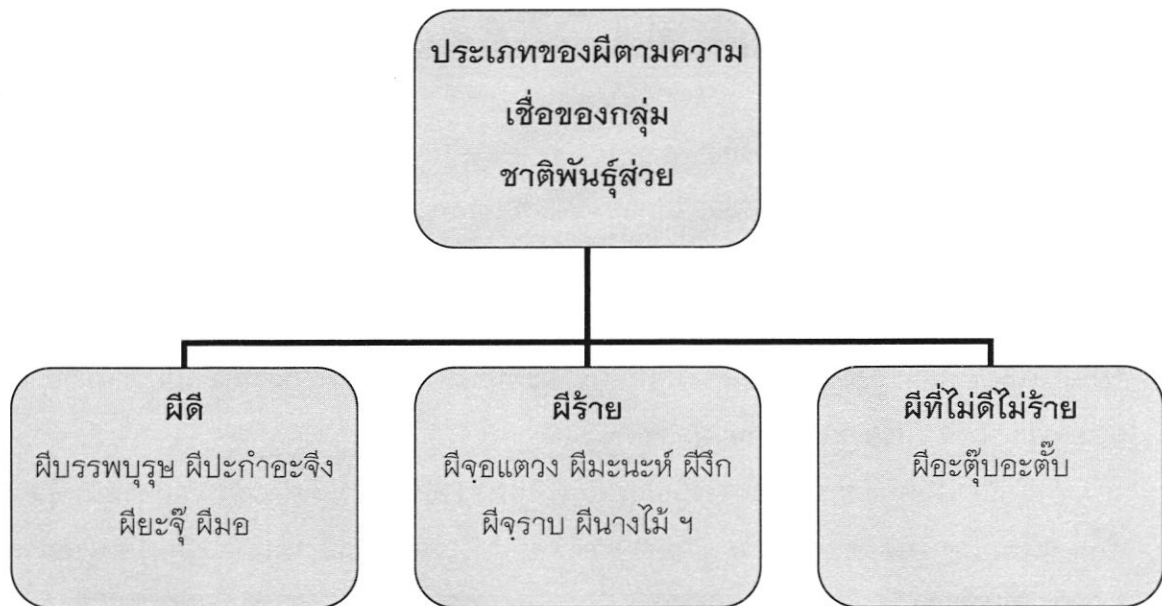
ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

ชาวส่วย หรือที่เรียกว่า กูย หรือกวย เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลเดียวกับมอญ - เขมร (ออสโตรเอเชียติก) ชาวส่วยกระจายตัวอยู่ในบริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2547: 84) คำว่า “ส่วย” เป็นคำที่ส่วนกลางใช้เรียกคนกลุ่มนี้ในฐานะที่หาของป่าส่งให้แก่ทางการเป็นส่วยสาอากร ส่วนคำว่า “กวย” หรือ “กวย” นั้นแปลว่า คน

คำเก็ง โททอง จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (2556: 1) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดสุรินทร์ ที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก เมื่อประมาณ 3,000 ปี มาแล้ว ขณะที่ประจวบ จันทรหิมน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (2556: 7-8) กล่าวว่า ส่วยในจังหวัดศรีสะเกษนั้น อพยพมาจากเมืองอัตปือแสนปาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อาศัยอยู่ในบ้านดอนใหญ่ บ้านตะดอบ อำเภอเมือง บ้านตาตา อำเภอขุนหาญ บ้านพะแวง อำเภอไพรบึง เป็นต้น คิดเป็นประชากรจำนวนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดในจังหวัดศรีสะเกษ

ชาวส่วยนั้นสามารถรับวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ง่าย กล่าวคือ ถ้าอยู่ใกล้กับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ก็จะมีลักษณะผสมกลมกลืนกับลาว เรียกว่า “ส่วยลาว” หากอยู่ใกล้กับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ก็จะมีลักษณะคล้ายกับเขมร เรียกว่า “ส่วยเขมร”

ในภาษาส่วยมีคำที่ใช้เรียกผีอยู่หลายคำ ได้แก่ คำว่า “กะโมจ” “मार” และ “คอล” คนไทยเชื้อสายส่วยแบ่งผีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผีดี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีปะกำอะจิง เป็นต้น 2) ผีที่ไม่ดี เช่น ผีจราบ ผีจิก ผีมะนะห์ เป็นต้น และ 3) ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย ได้แก่ ผีอะตุบอะต๊ับ

1. ผีดี

ผีดี เป็นผีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองคน ต้องเช่นดี พลีถูกจึงจะให้คุณ ตัวอย่างของผีที่ดี ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีมอหรือผีหมอ ผีปะกำอะจิง เป็นต้น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผีบรรพบุรุษ

ผีบรรพบุรุษ เป็นผีที่คอยดูแลคนในตระกูล คนไทยเชื้อสายส่วยจะใช้หม้อเก่า ครุเก่า ไปวางไว้เหนือประตูบ้าน สมมติให้เป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ ผีชนิดนี้ทำหน้าที่คล้ายกับทวารบาล ผีชนิดนี้ไม่นิยมไหว้

1.2 ผีมอ หรือผีหมอ

ผีมอ หรือผีหมอแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ผีมอ และ 2) ผีปะกำอะจิง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 ผีมอ

ในจังหวัดสุรินทร์ ชาวไทยเชื้อสายส่วยกลุ่ม “กุ่มโหมไฮ” ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอลำโรงทับ อำเภอศรีขรภูมิ และอำเภอสนม เป็นกลุ่มที่นับถือผีมอ ผีมอ (คำเกิง โถทอง, 2556: 2)

ผีมอ เป็นผีที่เข้าสิงร่างคนทรง มีหน้าที่คอยบันทึความอุดมสมบูรณ์ และรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับผู้คน (คล้ายกับผีเมมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร) คนที่เป็นร่างทรงผีมอ เรียกว่า “ครุบามอ” ในบ้านของครุบามอจะวาง “จวม” ซึ่งสมมติให้เป็นที่สิงสถิตของผีมอไว้บนหิ้งบูชา

ชาวส่วยนิยมเล่นแกลมอ คำว่า “แกล” แปลว่า เล่น ส่วนคำว่า “มอ” หมายถึง ผี การเล่นแกลมอ เป็นการทรงเจ้าเข้าผี (คล้ายกับการเล่นเมมตของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร) การเล่นดังกล่าวจัดขึ้นในโอกาสสำคัญ คือ 1) เพื่อเป็นการไหว้ครู พิธีกรรมดังกล่าวจะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง คือ วันอังคารขึ้น 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือนยี่ (ราวเดือนมกราคม) 2) เพื่อแก้บนตามที่ได้บนบานไว้ และ 3) เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

การเล่นแกลมอจะต้องมีการจัดเตรียมปะรำพิธี ซึ่งตั้งเสาขึ้น 4 มุม และเสาตรงกลาง 1 ต้น มุงหลังคาด้วยทางมะพร้าว ขณะที่เล่นต้องมีเครื่องดนตรีประกอบ คือ แคน กลองโทน และ ฆ้อง

ก่อนที่จะเริ่มต้นพิธีกรรม เจ้าภาพจะต้องเตรียมค่าแต่งครู ประกอบด้วย ข้าวสาร 2 ถ้วย ปักหมากพลู ตะเกียง 1 ดวง เหล้าขาว 1 ขวด ผ้าขาว 1 ผืน ผ้าถุงไหม 1 ผืน ก้านกล้วยยาว 1 ดอก และค่ายกครู 164 บาท ค่าอาบน้ำมนต์ 100 บาท และค่ายกครูฤๅษี 100 บาท เมื่ออาจารย์ตรวจดูแล้วพบว่า ของทุกอย่างครบถ้วน ก็จะนำคนป่วยไปรดน้ำมนต์ พร้อมทั้งผูกผ้าขาวไว้ที่คอของคนป่วย หลังจากนั้นอาจารย์ก็จะให้ลูกศิษย์ลุกขึ้นรำรำ 3 รอบแล้วออกตามหาดันดอกไม้ 4 ต้น (สมมติให้กระบุง 4 ใบที่บรรจุต้นกล้วย เหล้าขาว ผ้าขาว และเงิน 200 บาท แทนด้วยต้นดอกไม้) เมื่อพบแล้ว ลูกศิษย์ไม่สามารถนำกลับมาให้แก่อาจารย์ได้ เนื่องจากต้นดอกไม้ชิ้นนั้นเป็นของพระฤๅษี อาจารย์จึงไปเจรจาด้วยตนเอง ฤๅษีกล่าวว่า ท่านเฝ้าต้นดอกไม้มา 7 ปีแล้ว ถ้าอยากได้ต้นดอกไม้ จะต้องเอาของไปแลก คือ “เชียดอีไม้ตัวละบาท เชียดตะปาดตัวละหกหมื่นสี่พัน” อาจารย์จึงกลับมา แล้วให้ลูกศิษย์นำหมาก 1 คำ เหล้า 1 ขวด และเงินอีก 164 บาท เพื่อแลกกับต้นดอกไม้ เมื่อได้ต้นดอกไม้มาแล้ว ลูกศิษย์ก็จะแห่ต้นดอกไม้ไป 3 รอบ แล้วนำต้นดอกไม้ทั้ง 4 ต้นไปวางรวมไว้กับเครื่องบายศรีสู่ขวัญ แล้วทำพิธีเรียกขวัญคนไม่สบาย เสร็จแล้วอาจารย์และลูกศิษย์ลุกขึ้นรำ 3 รอบ ก่อนเสร็จพิธีจะมีการเลี้ยงขนมบัวลอยแก่อาจารย์และลูกศิษย์ หลังจากนั้นอาจารย์จะกล่าวว่า ถึงเวลาสิ้นสุดพิธีกรรมแล้ว ลูกศิษย์จะกราบลาอาจารย์ และวิญญาณที่มาแฝงอยู่จะถอนออกจากร่างลูกศิษย์ อาจารย์จะปรบมือขึ้น 3 ครั้ง เป็นอันสิ้นสุดพิธีกรรม

1.2.2 ผีปะกำอะจิง

ผีปะกำอะจิง คำว่า “ปะกำ”⁹ ในภาษาส่วยหมายถึง เชือกหนัง ส่วนคำว่า “อะจิง” ในภาษาส่วยนั้น แปลว่า ช้าง ผีชนิดนี้จึงเกี่ยวข้องกับช้างโดยตรง เป็นผีที่ไหว้กันใน

⁹ ปะกำ เป็นเชือกที่ทำจากหนังควายตัวผู้ 2 ตัวและหนังควายตัวเมีย 1 ตัว ข้วนรวมกันเป็นเชือก ใช้สำหรับคล้องช้างป่า ซึ่งการทำเชือกปะกำขึ้นในแต่ละครั้ง นั้นมีขั้นตอนพิธีกรรมที่ยุ่งยากมากมาย

ตระกูลที่เป็นความเชื่อข้างเท่านั้น จึงถือเป็นผีโคตร หรือผีเครือญาติที่ต้องมีการตั้งศาล ซึ่งจะตั้งไว้ภายในบ้านหรือนอกตัวบ้านก็ได้ ศาลของผีปะกำอะจิงนั้นทำขึ้นอย่างง่าย ลักษณะเป็นบ้านหลังเล็กๆ ภายในบรรจุเชือกปะกำ คนส่วยในอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จะตั้งศาลไว้นอกบ้าน และมีความเชื่อว่า ห้ามนำเอาเชือกปะกำเข้ามาในบ้านโดยเด็ดขาด ส่วนคนไทยเชื้อสายส่วยที่บ้านประอาจ อำเภอปราสาทเยอ จังหวัดศรีสะเกษ มีความเชื่อที่แตกต่างออกไป โดยจะเก็บเชือกปะกำไว้ในบ้าน ทำให้มีเพียงคนในหมู่บ้านเท่านั้นที่ทราบว่า บ้านหลังไหนที่นับถือผีปะกำอะจิง

เชือกปะกำนั้นจะส่งต่อให้แก่ลูกสาวคนเล็กของครอบครัว เพราะส่วนใหญ่จะเป็นลูกที่อยู่เลี้ยงดูพ่อแม่ เนื่องจากเชือกปะกำนั้น ห้ามไม่ให้นำไปเก็บรักษาไว้ที่อื่น นอกจากบ้านของพ่อแม่ ซึ่งเป็นต้นตระกูลเท่านั้น

คนไทยเชื้อสายส่วยจะทำพิธีไหว้ผีปะกำในคราวที่จะต้องเข้าไปจับช้างในป่า หรือเวลาที่พาช้างไปต่างถิ่น เช่น พาช้างเข้าไปขอทานในกรุงเทพฯ หรือไหว้ในวันพระ ซึ่งของไหว้จะประกอบไปด้วยข้าวปลาอาหารต่างๆ

คุณตาแก้ว จินดาศรี อายุ 86 ปี ท่านเป็นหมอจับช้าง เคยเดินทางไปคล้องช้างป่า ทั้งในประเทศไทย และกัมพูชา ท่านได้เล่าว่า ก่อนที่จะออกไปจับช้างนั้นจะต้องมีการเซ่นไหว้ผีปะกำอะจิงก่อน โดยเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ไก่ต้ม 1 ตัว ไข่เป็ด 2 ฟอง เหล้าขาว 1 ขวด กรวย 5 เทียน 5 และเงินหกลสลึง (1 บาท 50 สตางค์ ซึ่งถ้าเทียบค่าของเงินในสมัยก่อนต้องถือว่า เงินจำนวนดังกล่าวมีค่ามากแล้ว) การไปคล้องช้างป่าในแต่ละครั้งจะต้องใช้เวลาประมาณ 1 - 2 เดือน ภรรยาซึ่งอยู่เฝ้าบ้านจะต้องรักษา “ชะล่า” ซึ่งเป็นข้อห้ามต่างๆ อย่างเคร่งครัด เช่น ไม่เล่นซู้ เป็นต้น ถ้าไม่รักษาชะล่าให้เคร่งครัดจะทำให้ฝ่ายสามีตกช้างตาย ส่วนสามีก็ต้องรักษาศีลให้เคร่งครัด มิเช่นนั้นจะถูกผีปะกำอะจิงฆ่าตาย

เมื่อจับช้างป่ามาได้แล้ว ชาวบ้านจะเป่าสังข์รับตั้งแต่ทางเข้าหมู่บ้าน หลังจากนั้นจะมีการนำอาหารมาเลี้ยงช้างป่า (เวลาที่เข้าไปคล้องช้างป่านั้น หมอช้างจะเรียกช้างป่านั้นว่า “เทวดา” แต่หลังจากที่คล้องช้างป่าได้แล้ว จะเรียกช้างป่านั้นว่า “เชลย”) อาหารที่ใช้เลี้ยงช้างป่าประกอบด้วย มะพร้าวขูด น้ำอ้อย กล้วย เมื่อจับช้างป่าได้ หมอจับช้างจะนำหัวหมูไปเซ่นไหว้ผีปะกำเท่ากับจำนวนช้างป่าที่จับได้

ปัจจุบัน การไหว้ผีปะกำอะจิงจะไหว้กันในพิธีแต่งงานด้วย โดยของไหว้จะประกอบไปด้วย ไข่ (แรน) 2 ฟอง ผ้าขาว 1 ผืน เหล้าขาว (บลอง) 2 ขวด กรวย 5 เทียน 5 และเงิน 12 บาท ส่วนคนไทยเชื้อสายส่วยที่อำเภอจอมพระนั้น มีธรรมเนียมปฏิบัติเช่นเดียวกัน หากภรรยาละเลียดที่เพิ่มเข้ามาคือ ถ้าแต่งลูกสะใภ้เข้าบ้าน จะต้องเซ่นผีปะกำอะจิงด้วยไก่ต้ม ปัจจุบันอาจจะใช้ไข่เป็ดต้มแทนก็ได้ หากแต่งลูกเขยเข้าบ้าน เวลาที่เซ่นไหว้จะใช้หัวหมู

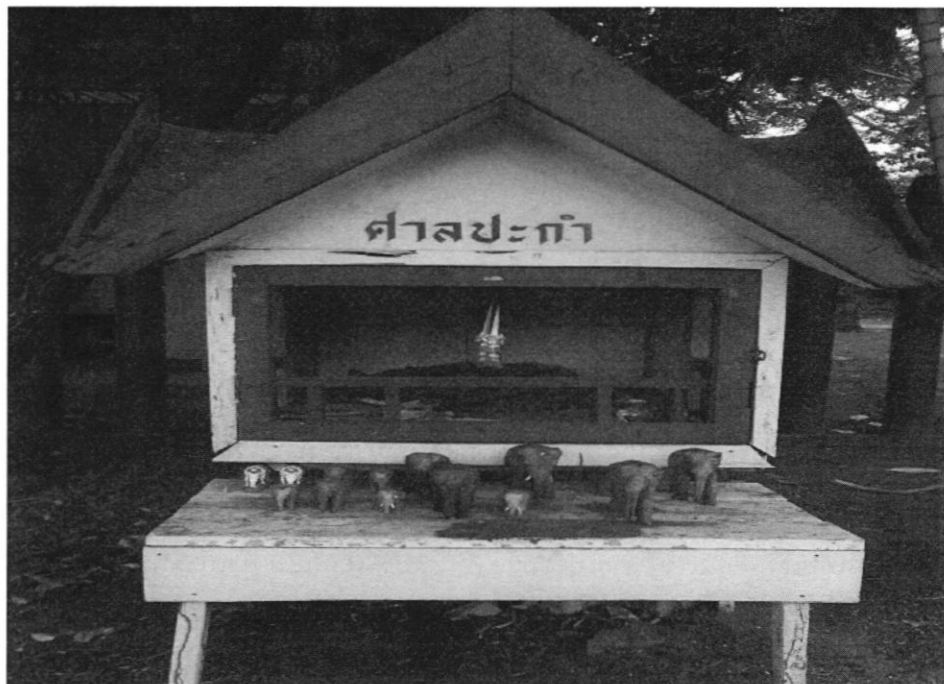
เวลาที่สมาชิกในบ้านเจ็บไข้ไม่สบาย บางครอบครัวจะไหว้ผีปะกำอะจิงเพื่อเสี่ยงทาย โดยใช้ไข่ต้มเป็นเครื่องเซ่นไหว้ ซึ่งถ้าปอกไข่ออกมาแล้วมีรอยคล้ายรอยเท้าช้าง ทำนายว่าคนป่วยนั้นป่วยหนัก

บางครั้งผีปะกำอะจิงก็บันดาลโชคลาภให้แก่ลูกหลานในครอบครัว เช่น เมื่อเซ่นไหว้ด้วยไข่ต้มและปอกไข่ต้มแล้ว ลูกหลานบางคนเห็นเป็นตัวเลขปรากฏอยู่ และได้ลาภจากการเสี่ยงโชคก็มี

ชาวส่วยที่เสี่ยงช้าง จะมีภาษาเฉพาะที่ใช้ติดต่อในเวลาที่เช่นสรวงผีปะกำ โดยภาษาดังกล่าวจะแตกต่างจากภาษาส่วยทั่วไป ตัวอย่างของภาษาผีปะกำ เช่น

ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาผีปะกำ
ลูก	กอน	เจलय
กินข้าว	จาโดย	ครีโกรด
น้ำ	เดี่ยะห์	อวน
ช้าง	อาจิง	เทวเดีย/ เทวดา

(กรมศิลปากร, 2550: 102)

ภาพที่ 20 ศาลปะกำอะจิงที่บริเวณสี่แยกตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 21 ศาลปะกำอะจิง ที่พบในตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

1.3 ผียะจู้ หรือยะจัวะ

ผียะจู้ หรือผียะจัวะเป็นผีที่คอยดูแลบ้าน วัด ชุมชน ทำหน้าที่คล้ายกับผีบ้านผีเรือน หรือพระภูมิเจ้าที่ แบ่งเป็น 1) ผียะจู้ที่ปกปักรักษาบ้านเรือน 2) ผียะจู้ที่ปกปักรักษาวัด และ 3) ผียะจู้ที่ปกปักรักษาชุมชน

1.3.1 ผียะจู้ที่คอยปกปักรักษาบ้านเรือน

ผียะจู้ที่คอยปกปักรักษาบ้านเรือน เป็นผีบรรพบุรุษ ในบางท้องถิ่นเรียกว่า “กะโมะจตุ่ง กะโมะเจือน” เจ้าของบ้านจะตั้งหิ้งบูชาผิชนิดนี้ไว้ในบ้าน

คนไทยเชื้อสายส่วยที่บ้านลำดวน ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (ส่วยเขมร) จะไหว้ผียะจู้บ้านในทุกวันพระ (ขึ้น 8 ค่ำ, ขึ้น 15 ค่ำ, แรม 8 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ) วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ของไหว้ประกอบด้วยเหล้าขาว กรวย (ตρυ) 5 เทียน (เตียน) 5

ส่วนคนไทยเชื้อสายส่วยที่บ้านประอาจ ตำบลปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ (ส่วยลาว) จะไหว้ผียะจู้บ้านในช่วงวันขึ้น 3 ค่ำ หรือแรม 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือนกุมภาพันธ์) หลังสิ้นสุดฤดูการเก็บเกี่ยว และช่วงเดือน 10 ช่วงเวลาเดียวกับที่คนไทยเชื้อสายเขมรทำพิธีแซนโหม่น ซึ่งคนส่วยเรียกว่า “แซนยะจู้” เครื่องเซ่นไหว้จะประกอบไปด้วยไก่ต้ม (รวย) 1 ตัว ไข่ไก่ 1 ฟอง ข้าวต้มกล้วย (เปรียดซอม) 1 – 2 มัด เย็บใส่กระทงไว้ ขณะที่ประกอบพิธีเซ่นไหว้จะมีการ

เพื่อนร่วมด้วย โดยเจ้าของบ้านจะจ้างหมอลำไปแสดง เวลาที่มีการพ้อนรำ เพื่อนบ้านจะมาร่วมพ้อนรำด้วย โดยจะสวม “เพรื่อย” ไว้บนศีรษะ 1 เส้น เมื่อมาถึงบ้านงาน เจ้าของบ้านจะเตรียมเพรื่อยไว้ให้กับแขกอีกเส้นหนึ่ง

ภาพที่ 22 ภาพเพรื่อยที่ใช้สวมเหนือศีรษะในพิธีกรรมแซนยะจุ๊

1.3.2 ผียะจุ๊ที่ปักปักษ์รวัด

ผียะจุ๊ที่ปักปักษ์รวัด จะไหว้กันในวันพระ หรือวันที่มีงานบุญที่จัดขึ้นในวัด เป็นการบอกกล่าวให้ยะจุ๊ที่วัดรับทราบ และช่วยปกป้องคุ้มครอง หลังจากให้นำอาหารไปใส่บาตรแล้ว ชาวบ้านจะนำข้าว กับข้าว และขนมที่เหลืออยู่ใส่ภาชนะนำไปวางเช่นไหว้ยะจุ๊ที่อยู่ในวัด

ภาพที่ 23 ศาลพระภูมิวัดบ้านประอาจ ตำบลปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง
จังหวัดศรีสะเกษ

1.3.3 ผียะจู้ที่ปกปักรักษาชุมชน

ศาลพระภูมิที่ปกปักรักษาชุมชน มักจะตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้านทางด้านทิศตะวันออก และตั้งอยู่ห่างจากชุมชนพอสมควร บริเวณที่ตั้งศาลพระภูมิเป็นพื้นที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง และมักตั้งอยู่ใกล้กับหนองน้ำ จอมปลวก หรือต้นไม้ใหญ่ ทำให้อาณาบริเวณโดยรอบศาลพระภูมินั้นสงบร่มรื่น ผียะจู้ถือเป็นผีที่คอยช่วยปกปักรักษาชุมชน ทำให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข

เมื่อสมาชิกในชุมชนจะต้องเดินทางออกไปทำธุระนอกหมู่บ้าน หรือไปอาศัยอยู่ต่างถิ่น จะต้องมีการบอกกล่าวยะจู้ประจำหมู่บ้านให้รับทราบก่อน เพื่อให้ยะจู้ช่วยคุ้มครองให้ไปดีมาดี มีความสุขความเจริญ เช่นที่ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้านเตล (คำว่า “เตล” ในภาษาส่วย แปลว่า หิน เหล็กไฟ) จะมีหินเหล็กไฟวางไว้อยู่หลายก้อน เมื่อชาวบ้านจะออกไปนอกหมู่บ้าน จะพกหินเหล็กไฟไปด้วย และเมื่อกลับมาถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำหินเหล็กไฟมาคืน

กุยใหม่ไฮ ที่บ้านตรึม อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีตะกวดอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเชื่อว่า ตะกวดตัวใหญ่ที่สุดเป็นดวงวิญญาณของผียะจู้ จึงปฏิบัติต่อตะกวดด้วยความเคารพ เชื่อกันว่า ปีใดที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ตะกวดจะไม่ปรากฏตัวให้เห็น เป็นสัญญาณแห่งภัยพิบัติ จึงต้องส่งคนออกตามหาและนำกลับมาทำพิธีจัดปัดเป่า เช่นสรวงบวงพาสีเป็นประจำทุกปี (คำเกิง โถทอง, 2556: 2)

2. ผีไม่ดี หรือผีร้าย

ผีไม่ดี เป็นผีที่ให้โทษ เกิดจากอุกฤษฏ์กรรมที่ผิ้นั้นได้ทำไว้ หรืออาจเกิดจากการทำผิดจารีตประเพณี คนที่รับผี ทว่ารักษาผีไว้ไม่ได้ (ทำผิดข้อห้ามต่างๆ) ทำให้กลายเป็นผีไม่ดี หรือผีร้าย เช่น ผีจอกแตง ผีจิ้ง ผีมะนะห์ ผีเปร ผีจราบ เป็นต้น

2.1 ผีจอกแตง (อ่านว่า ผี-จอก-ตะ-แวง)

ผีจอกแตง หรือผีหมาดำ เชื่อว่าถ้ามันเดินผ่านหน้าบ้านใคร จะทำให้คนในบ้านนั้นเจ็บป่วย

2.2 ผีจิ้ง

ผีจิ้ง เป็นผีที่อยู่ตามหนองน้ำ คอยกินคนที่ลงมาเล่นน้ำ

2.3 ผีจราบ

ผีจราบ เป็นผีที่อาศัยอยู่ตามจอมปลวก ห้วย หนอง คลอง บึง ลักษณะของจราบ คือ มีรูปร่างใหญ่โต แต่อาการไม่ครบ 32 ประการ มีนิสัยใจคอดุร้าย เมื่อชาวบ้านไปพบต้องขอทางเดิน โดยสัญญาว่าจะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปให้ ได้แก่ ลาบหรือก้อยหมูดิบ ข้าวสวย 1 จาน เหล้าขาว 1 ขวด และเศษเงินจำนวนหนึ่ง เวลาที่เซ่นไหว้ผีจราบต้องคว่ำจานลง

2.4 ผีนางไม้

ผีนางไม้ เป็นผีที่สิงอยู่ตามต้นไม้ และลงโทษคนที่คอยตัดต้นไม้

2.5 ผีเปร

ผีเปร เป็นผีที่เข้าสิงร่างคน แล้วทำให้เกิดเป็นจำด๋าๆ ตามบริเวณแขน ขา และลำตัว เรียกอาการแบบนี้ว่า “เปรจับ”

2.6 ผีมะนะห์

ผีมะนะห์ เป็นผีที่มีฤทธิ์เดชมาก สามารถเข้าสิงร่างคนที่มันเกลียด แล้วกินตับไตไส้พุง คล้ายกับผีทุมบและผีอำบของเขมร

2.7 ผีमारโพง

मारโพง มีลักษณะเป็นแสงไฟ คล้ายกับผีกระสือ ล่องลอยหากบ เขียด หนูนากินเป็นอาหาร ผีชนิดนี้ไม่มีอันตราย เพียงแค่หลอกให้คนกลัวเท่านั้น ถ้ายิ่งวิ่งหนีก็จะยิ่งวิ่งไล่ตาม วิธีการแก้ไขคือให้ตะไกรด้วยเสียงอันดัง จะทำให้มารโพงตกใจและหนีไปเอง

3. ผีที่ไม่ดีไม่ร้าย

ผีอะตูปอะต๊ีบ เป็นลัทธิเวสาลีไร้ญาติ เร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ ผีพวกนี้ไม่มีญาติพี่น้อง ทำบุญไปให้ อาศัยกินเครื่องเซ่นที่มีผู้ใจบุญวางไว้บริเวณทางสามแพร่ง ตามถนนหนทางต่างๆ

4. หน้าที่ของผี: ผียะจู้ ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

คำว่า “ยะ” แปลว่า ตา ส่วนคำว่า “จู้” แปลว่า ยาย ด้วยเหตุนี้คำว่าผียะจู้ จึงแปลว่า “ผีปู่ตายาย” นั่นเอง การเซ่นไหว้ผียะจู้ประจำชุมชนจะทำการในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 (ปัจจุบันบางหมู่บ้านจะทำพิธีเซ่นไหว้ผียะจู้ประจำหมู่บ้าน เฉพาะในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 เท่านั้น) ในการเซ่นไหว้ผียะจู้ นั้น แต่ละบ้านจะนำอาหารไปเซ่นไหว้รวมกันที่ศาล ซึ่งของเซ่นไหว้ประกอบด้วยข้าว 1 จาน ไก่ต้ม 1 ตัว (ผ่าก้นควักไส้ออก) ไข่ต้ม 1 ฟอง ผลไม้หรือขนมหวาน 1 อย่าง เหล้าขาว 1 ขวด หมากพลู บุหรี่

ชาวบ้านจะแต่งขันธ 5 ขันธ 8 มาถวาย ขันธ 5 ประกอบด้วยดอกไม้ (คนโบราณนิยมใช้สีข้าว หมายถึง ความสะอาดบริสุทธิ์ ปัจจุบันอนุโลมให้ใช้สีอะไรก็ได้ตามแต่จะหาได้) ใส่ลงในกรวยจำนวน 5 กรวย แต่ละกรวยปักธูป 1 ดอก ส่วนขันธ 8 นั้น ใช้กรวยจำนวน 8 กรวย

ผู้ประกอบพิธีเซ่นยะจู้ เรียกว่า “เฒ่าจ้ำ” เป็นผู้มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างดี การเป็นเฒ่าจ้ำนี้สืบทอดตามสายตระกูล โดยส่งทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง นอกจากเฒ่าจ้ำแล้ว ยังมีผู้ช่วยเฒ่าจ้ำอีก 3 – 4 คน เป็นผู้ช่วยในการเตรียมเครื่องประกอบพิธี ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ซึ่งทั้งกล้วยและอ้อยนั้น เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์

เมื่อคนในหมู่บ้านมาพร้อมกันแล้ว เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม ดังนี้

เฒ่าจ้ำจุดธูปเทียนบูชายะจู้ ส่วนชาวบ้านจุดเทียนปักไว้ในขามข้าวสุก จุดธูปปักรวมกันในครุพร้อมกับกรวยดอกไม้ ชาวบ้านจะนำครุนั้นจับขึ้นเหนือศีรษะตั้งจิตอธิษฐานขอในสิ่งที่ตนปรารถนา เช่น ขอให้สุขภาพแข็งแรง ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่ออธิษฐานแล้ว คนที่ถือครุอยู่ก็จะส่งให้คนที่นั่งอยู่ถัดไปทางขวา ทำเช่นนี้จนครบทุกคนรวม 3 รอบ เสร็จแล้วชาวบ้านจะนำธูป 1 ดอกจากครูปักลงบนไก่ต้ม ส่วนธูปที่เหลือและดอกไม้ที่อยู่ในครุนั้น ตั้งไว้บนที่บูชา

เฒ่าจ้ำรินเหล้าและน้ำ อัญเชิญยะจื้มารับเครื่องเซ่นไหว้ และสวดว่า

ยะจื้เอ๋ย ออนจอนแอโดยมารเตรกอนเจาแอจะออน
ออนพระมาตามฤฎกาล
ออนโดยอากาศอระเดิม
ออนโจแมตึงเลิง ออนกอนเจาปิเกิดโรคตังเครียดเลย
ออนกอนเจาแก้วจะอ้อบปิเกิดโรคตังเครียดเลย

คำแปล

ขอให้ยะจื้มารับเครื่องเซ่นไหว้ที่ลูกหลานนำมาวันนี้
ขอให้ฝนตกตามฤฎกาล
ขอให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์
ขอให้คุ้มครองปกป้องรักษาหมู่บ้านและลูกหลานทุกคนให้สุขสบาย
ขอให้ลูกหลานอยู่สุขสบายไม่เจ็บไข้

หลังจากนั้นเฒ่าจ้ำจะรินน้ำเรียกยะจื้เป็นครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ในครั้งสุดท้ายนี้ เฒ่าจ้ำจะจุดบู่หรี ย่าเส้นให้ยะจื้ ชาวบ้านจะหยาดน้ำลงบนตัวไก่ อัญเชิญยะจื้มารับเครื่องเซ่นไหว้ ชาวบ้านจะนั่งรอประมาณ 10 – 15 นาที เพื่อให้ยะจื้กินเครื่องเซ่นไหว้เหล่านั้น

หลังจากนั้นจะมีการเสี่ยงทาย ถ้าไก่ต๋ม้นนั้นแขนคอดขึ้นฟ้า ทายว่าปีนั้นน้ำจะน้อย เพราะลักษณะของไก่ต๋ม้นนั้นทำท่าเหมือนกับไก่ที่กำลังแขนคอดมองฟ้า รอน้ำฝน แต่ถ้าไก่นั้นก้มหัวลง ทายว่า ฝนฟ้าตกต้องตามฤฎกาล น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ไก่จึงทำท่าก้มหัวลงเพื่อกินน้ำ ส่วนไข่ต๋ม้นนั้น ถ้าเมื่อปอกแล้ว ไข่มีลักษณะดำ แสดงว่า ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ถ้าปอกแล้วไข่เต็ม ไม่มีฟองอากาศ แสดงว่า ปีนั้นจะได้ข้าวเต็มยุ้ง

ชาวบ้านจะนำเครื่องเซ่นไหว้กลับไปรับประทานที่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนข้าวนั้น จะเทไว้บริเวณศาลยะจื้เพื่อให้เป็นทานแก่ผีอะต๋บอะต๋บ (ผีไม่มีญาติ) ส่วนน้ำนั้นจะลาดขึ้นฟ้าเพื่อให้เกิดฝนฟ้าตกต้องตามฤฎกาล มีน้ำเพียงพอสำหรับทำการเกษตรกรรม

5. ความเชื่อเรื่องผี: ร้าวฉานหรือสมานฉันท

ความเชื่อเรื่องผี เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ที่คนต่างชาติพันธุ์พึงกระทำความเข้าใจให้มาก เพราะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน กระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนได้มาก อาจเป็นที่มาของความขัดแย้งที่อาจลุกลามบานปลายได้ เช่นกรณีของบ้านดงบัง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ (คน

ไทยเชื้อสายส่วยที่นี้ ส่วนหนึ่งอพยพไปตั้งรกรากอาศัยอยู่ที่อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์) ที่แต่เดิมตั้งศาลยะจู้ไว้ในบริเวณปราสาทจอมพระ ซึ่งเป็นอโรคยาศาล (โรงพยาบาล)¹⁰ ในอดีตศาลยะจู้ที่ตั้งอยู่ในบริเวณปราสาทขอมแห่งนี้ เคยเป็นที่รวมพลก่อนที่ชาวบ้านจะออกไปคล้องช้างป่า หมอบจับช้างและช้างต่อจำนวนมาจะมาประชุมพร้อมกัน ณ สถานที่แห่งนี้ ก่อนจะออกไปคล้องช้าง ต่อมาคนไทยเชื้อสายจีนได้ย้ายศาลยะจู้ประจำหมู่บ้านออกมาไว้นอกปราสาท และสร้างศาลให้ใหม่ลักษณะคล้ายศาลเจ้าจีน หากแต่ชาวบ้านที่เป็นส่วยไม่เห็นด้วย และไม่ให้ความเคารพนับถือ ต่อมาคนไทยเชื้อสายส่วยจึงได้สร้างศาลยะจู้ขึ้นใหม่บริเวณใกล้กับบาราย (สระน้ำ) ภายนอกวัดป่าปราสาทจอมพระแทน

ความเชื่อเรื่องผี นอกจากจะเป็นชนวนเหตุของความร้ายฉานแล้ว ยังช่วยทำให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างคนต่างชาติพันธุ์ด้วย เช่น กรณีคุณตาสุญ เอี่ยมสะอาด อายุ 78 ปี ชาวบ้านลำดวน ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นอกจะมีอาชีพเป็นเกษตรกรแล้ว ท่านยังเป็นหมอผีอีกด้วย ท่านเป็นคนไทยเชื้อสายลาว สมรสกับคุณยายเทือง เอี่ยมสะอาด อายุ 78 ปี ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายส่วย คุณตาสุญจึงได้ย้ายมาอยู่ในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายส่วยด้วย คุณตาสุญเรียนวิชาปราบผีจากหมอผีเชื้อสายเขมร และนี่เอง ที่ทำให้คุณตาเรียนรู้ และเข้าใจความแตกต่างของแต่ละชาติพันธุ์ ทั้งลาว ส่วย และเขมรอย่างลึกซึ้ง และยังเป็นสิ่งที่พึงให้แก่คนในหมู่บ้านของตนและหมู่บ้านใกล้เคียง

คุณตาสุญได้เล่าถึงวิธีไล่ผีร้ายว่า ถ้าผีร้ายเข้าสิงคน ให้ใช้ตะปุงดปากคนที่ถูกผีเข้าสิง แล้วท่องคาถาเป็นภาษาเขมร ก่อนทำพิธีกรรมจะต้องมีการไหว้ครู โดยเครื่องบูชาครูจะประกอบไปด้วย ดอกไม้ 2 ดอก กล้วย 5 ชูต กรวย 5 และหมาก 5 คำ คุณตาเป็นหมอผีอย่างเดียว ไม่สามารถเข้าทรงได้ ถ้าจะเข้าทรงต้องไปหาหมอเขมร ซึ่งอยู่หมู่บ้านข้างๆ

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีนั่น เป็นเสมือนเครื่องร้อยรัดความแตกต่างของผู้คนต่างชาติพันธุ์ให้เข้ามาอยู่รวมกันในสังคมเดียวกันได้อย่างมีความสุข คนต่างถิ่น ต่างชาติพันธุ์หลายคน ที่ต้องแต่งงาน แล้วเข้ามาอยู่ในสังคมใหม่ที่ต่างชาติพันธุ์ เช่น ชาวเขมรแต่งงานกับชาวส่วยดังเช่นกรณีของคุณยายอรดี หรือชาวลาวแต่งงานกับชาวส่วยดังเช่นกรณีของคุณตาสุญ มักจะนำความเชื่อเรื่องผีเข้ามาพร้อมกับตนด้วย เพื่อสร้าง “อำนาจ” ให้กับตนเองใน “พื้นที่ใหม่” ที่มีฐานอำนาจเก่าปกครองอยู่แต่เดิม

¹⁰ ปราสาทนี้สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 ศิลปะแบบบายน ปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณวัดป่าปราสาทจอมพระ

บรรณานุกรม

- คิลปากร, กรม. ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.
- คำเกิง โถทอง. กุญ กวย กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมแห่งเทือกเขาพนมดงรัก. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2556 อีสาน-ลาว-ขแมร์ศึกษา ในกรอบประชาคมอาเซียน ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 28-29 พฤศจิกายน 2556. (เอกสารอัดสำเนา)
- ประจวบ จันทรหมื่น. เรื่องของส่วย กวย โคน กุญศรีสะเกษและเมืองลาว. ศรีสะเกษ: ศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ม.ป.ป. .
- _____. “ส่วยและกวย” ความหลากหลายในการนิยามตัวตน. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2556 อีสาน-ลาว-ขแมร์ศึกษา ในกรอบประชาคมอาเซียน ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 28-29 พฤศจิกายน 2556. (เอกสารอัดสำเนา)
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.
- สัมภาษณ์
- วิลาศ โพธิสาร. ผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย. สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2556.

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

อภิรักษ์ สังเคราะห์

ความหมายของคำว่า “ผี”

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ผี และเทวดา มาช้านานแล้ว ผีในทัศนคติของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ผีจึงเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมซึ่งส่งผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม และวางกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวนั้น ผีหรือวิญญาณมีสองความหมายคือ ประการแรก ผีหมายถึงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วแต่ยังไม่ได้ไปเกิดเพราะยังห่วงใยลูกหลานอยู่ หรือยังไม่มีโอกาสไปผุดไปเกิดใหม่ จึงอยู่เพื่อคอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานและคนในสายตระกูลเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ ผีบรรพบุรุษ และประการที่สอง ผีหมายถึง วิญญาณที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปซึ่งให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีป่า ผีหนองน้ำ ผีปอบ ผีเปรต เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นถูกกำหนดให้เป็นแบบแผนและแนวทางปฏิบัติร่วมของบุคคลในสังคมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอให้อำนาจผีหรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติช่วยจัดเกทภัยต่างๆ และช่วยให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ รวมถึงช่วยเหลือตนให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา ด้วยเหตุนี้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีจึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

นอกจากความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตแล้ว ยังเข้ามาผูกพันกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศเป็นหลักว่า จะได้ผลผลิตหรือไม่ได้ผลผลิต และสิ่งที่มีความสำคัญต่อการทำนา ก็คือน้ำและผืนดิน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวเชื่อว่า มีผีเป็นผู้คลบนตาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล คือ “ผีแถน” และมีผีผู้รักษาผืนแผ่นดิน คือ “พระแม่ธรณี” ดังนั้นต้องประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเซ่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีช่วยเหลือตนให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา และคลบนตาลให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ก่อนลงหว่านข้าวกล้าก็มีพิธีไหว้ผีประจำที่นา คือ “ผีตาแฮก” เพื่อให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม ไม่ถูกรบกวนจากศัตรูข้าว และเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ต้องทำพิธีสู่ขวัญลานข้าวเพื่อความเป็นสิริมงคล และมีชาวกินตลอดปีก่อนถึงฤดูทำนาในปีต่อไป

ประเภทของผี

ตามความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พอจะจำแนกผีตามความเชื่อของชาวไทยลาวออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. ผีชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่จำพวก “เทพ” หรือ “เทวดา” 2. ผีชั้นกลาง หรือผีก้ำกึ่งดีกึ่งร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำหมู่บ้าน ผีประจำเมือง ผีบรรพบุรุษ และผีวีรบุรุษ 3. ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่งแบ่งออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป เช่น ผีพราย ผีป่า ผีหนองน้ำ และผีร้ายที่อยู่ในนรก เช่น ผีเปรต

1. **ผีชั้นสูง หรือผีดี** ได้แก่ เทพหรือเทวดา เป็นผีที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวให้ความสำคัญสูงสุด เป็นผีที่ไม่ใกล้ชิดกับมนุษย์ เนื่องจากมีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถดลบันดาลให้เกิดภัยต่างๆ หากมนุษย์ประพฤติปฏิบัติตนออกนอกทางจนผิดใจผีประเภทนี้ ซึ่งได้แก่ ผีแถนหรือผีฟ้า

ผีแถนหรือผีฟ้า ชาวอีสานเชื่อว่าเป็นเทวดามากกว่าเป็นผี ผีฟ้าจึงเป็นผีที่อยู่ระดับสูงกว่าผีชนิดอื่นๆ ส่วนแถน มีความเชื่อว่าเป็นคำเรียกเทวดา และแถนที่ใหญ่ที่สุดคือ “แถนหลวง” ซึ่งเชื่อว่าเป็นพระอินทร์ หรือผีแถน ซึ่งสามารถดลบันดาลให้เกิดภัยหรือทำลายล้างอุปสรรคทั้งปวงสามารถช่วยเหลือมนุษย์ที่เดือดร้อนได้ โดยเฉพาะสามารถดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลสำหรับผู้ทำนา ในทุกฤดูฝนจะมีพิธีกรรมขอฝนจากผีแถนหรือผีฟ้า ด้วยการรำรำซึ่งพิธีกรรมนี้ประกอบด้วย หมอลำผีฟ้าและหมอแคนพิธีกรรม ซึ่งต้องรำจนกว่าผีแถนจะพอใจ และประทานฝนมาให้

บางชุมชนเชื่อว่าพญาแถน คือ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่มีการนับถือกันมานับตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตาหวด หรือตั้งแต่สมัยต้นตระกูลนั้นๆ ซึ่งจะคอยปกป้องรักษาลูกหลานรวมสายเลือดของแต่ละตระกูล การนับถือพญาแถนมีความแตกต่างไปจากการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภทอื่นๆ เพราะต้องผ่านตัวแทน คือ แม่สะเอิง (การเป็นผีฟ้า) ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากพญาแถน โดยจะมาบอกกล่าวจากการเข้าฝันหรือทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย แม่สะเอิงจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผีแถน

2. **ผีชั้นกลาง หรือผีก้ำกึ่งดีกึ่งร้าย** เชื่อว่าเป็นผีที่ใกล้ชิดมนุษย์มากกว่าผีชั้นสูง ผีประเภทนี้ช่วยปกป้อง คุ้มครอง ไม่ให้ภัยพิบัติทั้งปวงมากล้ำกราย ตลอดจนดูแลรักษาชุมชน ให้เกิดสันติสุข ขณะเดียวกัน ก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้ หากผู้ใดล่วงละเมิด ขาดความเคารพ ยำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของชุมชน ผีประเภทนี้มีทั้งที่มีสถานที่สิงสถิตอยู่ที่ใดที่หนึ่งประจำ และประเภทที่ไม่มีที่สิงสถิตแน่นอน ผีชั้นกลางมีทั้งที่มีรูปร่างตามที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือมีรูปร่างหน้าตาสวยงามเป็นหญิงสาว หรือมีรูปร่างอย่างมนุษย์ทั่วไป ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มได้หลายกลุ่ม ดังนี้

2.1 ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว คือ เชื่อว่าธรรมชาติมีผีหรือวิญญาณสิงสถิตประจำอยู่มากมาย ซึ่งมักเป็นธรรมชาติที่มีความสำคัญกับวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ พื้นดิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรสาธารณะหรือสมบัติร่วม ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การมีสมบัติร่วมดังกล่าวทำให้ต้องมีวิธีการในการจัดการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นการอนุรักษ์ให้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวอยู่ยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน ดังนั้นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ก็คือ การนำอำนาจของผีซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมมนุษย์มาชานาน เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน หากผู้ใดใช้ทรัพยากรอย่างไม่เคารพและเกรงกลัวอำนาจของผี ผู้นั้นก็จะได้รับผลร้ายต่างๆ นานา ซึ่งผีประจำทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวมีหลายประเภท คือ

ผีปู่ตา ชาวไทยลาวเชื่อว่าผีปู่ตาเป็นผีที่ดูแลรักษาหมู่บ้าน และคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ลักษณะของผีปู่ตาจะอยู่เป็นรูปบุคคลเพศชาย ประดิษฐานอยู่ในศาลเล็กๆ ที่อยู่ของปู่ตา คือ ดอนปู่ตา ซึ่งเป็นบริเวณป่าสงวนที่ชาวบ้านเคารพเกรงกลัวมาก ใครจะไปตัดโค่นต้นไม้ หรือยิงสัตว์ในเขตดอนปู่ตาไม่ได้ ท่านจะโกรธ เพราะถือว่าล่วงเกินบริวารของท่าน ปู่ตาจะบันดาลให้ผู้ล่วงเกินมีอันเป็นไป เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ดังนั้น การที่ชาวบ้านเคารพปู่ตา จึงเป็นการอนุรักษ์ป่าและอนุรักษ์สัตว์ในเขตปู่ตาได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านในหมู่บ้านและชาวบ้านที่จากไปทำงานนอกบ้านเป็นเวลานานๆ จะมีการบนบานเพื่อให้ผีปู่ตาคู่มือครอง โดยจะต้องนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปหาเฒ่าจ้ำ¹¹ (ตัวแทนผีปู่ตา) เพื่อให้เฒ่าจ้ำเป็นผู้บอกกล่าวกับผีปู่ตา เมื่อกลับมาจากทำงานก็ต้องไปแก้บน โดยนำเหล้าไห ไก่ต้มสุก 1 ตัว ดอกไม้ ชันห้า เงิน ตามกำลังศรัทธา ขวดน้ำนำไปให้เฒ่าจ้ำเพื่อนำไปเลี้ยงผีปู่ตา

¹¹ เฒ่าจ้ำ (คำว่า “จ้ำ” หมายถึง “ประจำ”) หรือ บางทีเรียกว่า กระจ้ำ ขะจ้ำ ข้าวเจ้า เฒ่าประจำ เจ้าจ้ำ หรือ จ้ำที่ เป็นบุคคลสำคัญมากต่อชุมชน ถือว่าเป็นตัวแทนของชุมชนในการติดต่อสื่อสารกับผีปู่ตา หรือ รับบัญชาจากผีปู่ตามาแจ้งแก่ชุมชน มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น ทำพิธีขอฝน ทำบุญหมู่บ้าน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา และมีหน้าที่ดูแลรักษาพื้นที่บริเวณป่า ต้นไม้ สัตว์ และดอนปู่ตาที่ถือว่าเป็นสมบัติของผีปู่ตา ซึ่งใครจะล่วงละเมิดไม่ได้ หากมีความจำเป็นต้องการใช้สอยสิ่งใดภายในบริเวณดอนปู่ตา เช่น หาเห็ด หาแมลง ฟันไม้แห้ง ผัก และพืชสมุนไพร จะต้องขออนุญาตผีปู่ตา โดยผ่านตัวแทนของท่านคือ เฒ่าจ้ำ ก่อนหากไม่ทำเช่นนั้น ผีปู่ตาอาจจะไม่รู้ และโกรธผู้บุกรุกพื้นที่ของท่าน และทำให้บุคคลนั้นมีอันเป็นไปต่างๆ เช่น เจ็บป่วย หรือถึงขั้นเลือดตกยางออกได้ ผู้ที่เป็นเฒ่าจ้ำได้นั้นจะต้องผ่านการคัดเลือกจากคนในชุมชน โดยพิจารณาจากบุคลิกภาพดี พฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือเคารพ ศรัทธาของคนในชุมชน หรืออาจคัดเลือกจากสายตระกูลที่เคยเป็นเฒ่าจ้ำมาก่อน หรือผ่านร่างทรงเพื่อสอบถามปู่ตาว่าใครเหมาะสมเป็นเฒ่าจ้ำคนต่อไป

ผีนางตะเคียน เป็นผีนางไม้ที่สิงสถิตอยู่ในไม้ยืนต้นขนาดใหญ่คือ ต้นตะเคียน การบูชากราบไหว้ของคนในหมู่บ้านก็เพราะมีความเชื่อเรื่องโชคลาภ โดยเฉพาะการขอหวย

2.2 ผีประจำหมู่บ้านหรือที่อยู่อาศัย ชาวไทยลาวมีความเชื่อว่า หมู่บ้านและที่อยู่อาศัยจะมีผีสิงสถิตอยู่ประจำ มีหน้าที่ดูแลรักษาสถานที่ที่ตนสิงสถิตอยู่ ตลอดจนช่วยคุ้มครองผู้คนที่อยู่อาศัยให้มีความสุข ผีดังกล่าวมีหลายประเภท คือ

ผีบ้านผีเรือน หรือ เจ้าบ้านเจ้าเรือน ผีเจ้าบ้าน หรือพ่อปู่เจ้าบ้าน ซึ่งเชื่อว่าคอยปกป้องรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ให้ออกจากบ้าน และคุ้มครองภัยอันตรายให้กับคนในบ้าน ผีบ้านผีเรือนจะมีลักษณะเหมือนคนทั่วไป กล่าวคือ เป็นวิญญาณใญ่ชุดไทย แต่ละบ้านต้องเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือนเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญ ประสบความสำเร็จในชีวิต และให้มาคุ้มครองคนในบ้าน การจัดพิธีกรรมเช่นไหว้ นิยมทำในหลายโอกาส เช่น วันตรุษ วันสารท วันนำข้าวขึ้นยุ้ง วันรับขวัญ วันโกนผมไฟ วันแต่งงาน บางบ้านอาจเซ่นไหว้ด้วยอาหารคาวหวานที่บรรพบุรุษชอบ บางบ้านอาจเซ่นไหว้ด้วยหัวหมู ไก่ หมาก พลู ขนม บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ ผู้ทำพิธีจะจุดธูปบอกกล่าวผีเรือนว่า ลูกหลานเอาของมาเซ่นไหว้ เชิญมารับประทาน และขอให้คุ้มครองผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ให้อยู่ดีกินดี และร่ำรวย บางครั้งมีบ้านหลังใดที่มีคนป่วยหรือมีความทุกข์ต้องการให้ผีบ้านผีเรือนมาช่วย ก็อาจทำการเซ่นไหว้ และเมื่อหายป่วยหรือหายจากความทุกข์แล้ว ต้องเซ่นไหว้แก้บนตามที่บอกกล่าวกับผีบ้านผีเรือนไว้

ผีหลักบ้าน พบความเชื่อนี้ในจังหวัดบึงกาฬ สัญลักษณ์ของผีก็คือ “เสาหลักบ้าน” เป็นตัวแทนของผีหลักบ้าน ในแต่ละหมู่บ้านก่อนที่จะตั้งหมู่บ้านจะต้องมีพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณปู่ย่าตายายให้มาสถิตอยู่ในเสา ซึ่งเสาๆ นั้นจะนำไปฝังหลังจากสร้างหมู่บ้านเสร็จ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนผีหลักบ้านสุข เมื่อถึงวันครบรอบวันที่ตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านก็จะนำข้าวสารอาหารแห้ง มารวมกันที่หลักบ้านเพื่อเป็นการสักการบูชา และขอบคุณที่ท่านคอยปกป้องดูแล

ผีบ้านผีเรือน มักสิงสถิตอยู่ที่เส้าบ้าน โดยมีความเชื่อว่าผีบ้านผีเรือนคือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วแต่ยังคอยคุ้มครองผู้ที่อยู่อาศัยในบ้าน ส่วนใหญ่ผีเรือนอาจมีรูปร่างคล้ายคนปกติ ใส่ชุดไทยหรือแต่งกายแบบโบราณ ผู้อยู่อาศัยในเรือนต้องเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือนทุกๆ ปี หรือช่วงที่มีงานเทศกาล เช่น วันตรุษ วันสารท วันเกิดของบรรพบุรุษ โดยผู้ทำพิธีจะเลือกวันใดวันหนึ่งทำการเซ่นไหว้ บางบ้านจะเซ่นด้วยอาหารคาวหวานที่บรรพบุรุษชอบ บางบ้านเซ่นด้วยหัวหมู ไก่ หมาก พลู ขนม บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ จุดตะเกียงหรือจุดเทียน โดยผู้ทำพิธีจุดธูปจะบอกกล่าวผีบ้านผีเรือนว่า “ลูกหลานเอาของ...มาเซ่นไหว้ เชิญมารับประทาน และขอให้คุ้มครองให้อยู่ดีกินดี ร่ำรวย”

2.3 ผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าเป็นวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วแต่ยังไม่ได้ไปเกิด

เพราะยังห่วงใยลูกหลานอยู่หรือยังไม่มีโอกาสไปเกิดใหม่ วิญญาณจึงล่องลอยวนเวียนอยู่ใกล้ๆ ลูกหลานเพื่อคอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานและคนในสายตระกูลเดียวกัน ผีประเภทนี้คือ

ผีเชื้อหรือผีบรรพบุรุษ เป็นผีเครือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษยังไม่ได้ไปเกิด ยังคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานของตนอยู่ แต่ถ้าหากลูกหลานประพฤติไม่เหมาะสม ผีเชื้อก็จะโกรธบันดาลให้เจ็บป่วย ลูกหลานจะต้องทำการขอขมาจึงจะหายโกรธ เมื่อถึงวันโกน วันพระ หรือวาระที่ทำบุญข้าวสากในเดือนสิบและบุญข้าวประดับดินในเดือนเก้า ลูกหลานจะต้องให้ทานอุทิศส่วนกุศลไปให้

2.4 ผีวีรบุรุษ เชื่อว่าเป็นผีของคนที่ยี่สิบครั้งยังมีชีวิตอยู่ได้เคยประกอบคุณงาม

ความดีในด้านต่างๆ ด้านใดหรือหลายด้านจนเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง แม้ตายไปแล้วแต่คนทั่วไปยังรำลึกถึงคุณงามความดีและยังคงให้ความเคารพนับถืออยู่ และเชื่อว่าวิญญาณของคนนั้นยังคงวนเวียนอยู่ เพื่อคอยปกป้องดูแลผู้คนในสังคมนั้น ผีวีรบุรุษมักเป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของเจ้าเมือง นักรบ และผู้นำชุมชน เป็นต้น ผีประเภทนี้พบในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวบางชุมชน เช่น

การบูชาพ่อปู่แม่ย่า ชุมชนหมู่บ้านม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีความเชื่อว่า พ่อปู่แม่ย่า เป็นบุคคลที่มีตัวตนจริงในทางประวัติศาสตร์ จากการทำพิธีการเข้าทรงโดยมีนางทรงเป็นตัวแทนร่างของพ่อปู่แม่ย่า ทำให้ทราบว่า พ่อปู่มีชื่อว่า **ขุนวิชัยดำรงสงคราม** ซึ่งเป็นนักรบมาจากแดนไกลมาสร้างบ้านแปงเมืองจนถึงบ้านม่วงสามสิบ ส่วนแม่ย่าชื่อเกรียงคำ แต่คนชุมชนมักเรียกบุคคลทั้งสองว่าพ่อปู่แม่ย่า พ่อปู่มาพร้อมกับพี่น้องที่รบเคียงบ่าเคียงไหล่มาด้วยคือท้าวผาแดงและพ่อปู่บารมี ซึ่งท้าวผาแดงซึ่งเป็นพี่คนโตนั้นได้รับการนับถือที่บ้านปะอาวโดยมีการตั้งศาลปู่ตาและแม่ย่านางไว้ ส่วนพ่อปู่บารมีได้รับการนับถือที่บ้านโนนเมืองมะทัน อำเภอม่วงสามสิบ

ชาวบ้านม่วงสามสิบมีความเชื่อว่าพ่อปู่แม่ย่า เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เป็นผู้สร้างแต่คุณงามความดีให้แก่บ้านเมือง เมื่อตายไปก็กลายเป็นเทวดาที่คุ้มครองบ้านเมือง ปกป้องรักษาคนในชุมชน ทำให้ชาวม่วงสามสิบอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข พ่อปู่แม่ย่าถือว่าเป็นผู้มีบารมีสูง เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ จึงจัดเป็นเทพหลักเมือง หรือเทวดาเจ้าที่ หรือที่เข้าใจโดยทั่วไปคือผีบรรพบุรุษ หากมีผู้ใดทำการลบหลู่พ่อปู่แม่ย่า เช่น ทำลายทรัพย์สินสมบัติ เช่น ตัดต้นไม้ ขโมยของเช่นไหพ่อปู่แม่ย่า แสดงกิริยาไม่เคารพต่อพ่อปู่ พ่อปู่จะบอกคนในชุมชนผ่านการเข้าฝันให้นำสิ่งของมาคืน หรืออาจทำให้

ผู้ที่ลบลู่หรือขโมยสิ่งของไปมีอาการต่างๆ เช่น ปวดท้อง ป่วยเป็นอัมพาต หรือสติคลุ้มคลั่ง เมื่อนำตัวผู้ป่วยไปรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันก็ไม่หาย คนนั้นจะต้องไปขอขมาพ่อบุญโดยผ่านเฒ่าจ้าวซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนระหว่างชุมชนกับพ่อบุญเฒ่า เมื่อทำพิธีขอขมาพ่อบุญเฒ่าอาการป่วยก็จะหายไป

เจ้าพ่อลือคำหาญ ชาววารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เชื่อว่าเจ้าพ่อลือ คือ ทหารเอกของพระวอ พระตาผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี ท่านผู้นี้เป็นนักรบที่กล้าหาญและเป็นที่เคารพนับถือของบรรดาทหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บางคนมาขอให้ท่านช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือกระทำการใดให้สำเร็จตามที่ปรารถนา เป็นต้น

เจ้าพ่อพละงุม ถือว่าเป็นมเหศักดิ์ของชาวอำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี โดยเชื่อว่าเจ้าพ่อพละงุมเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ที่มาตรวจราชการ แต่ถึงแก่อนิจกรรมลงที่ข้างสระแก้ว ซึ่งเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์หน้าวัดสระแก้ว บรรดาทหารจึงฝังศพเจ้าพ่อพละงุมพร้อมกับแก้วแหวน เงินทอง ศาสตราอาวุธ ไว้ที่บริเวณดังกล่าว ในปัจจุบันเจ้าพ่อพละงุมเป็นที่เคารพสักการะของชาวอำเภอฟิบูลมังสาหารมาก เพราะเชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วแต่ยังคงดูแลคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกปีชาวอำเภอฟิบูลมังสาหารต้องมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพละงุมเพื่อขอพรจากมเหศักดิ์ให้ปกป้องรักษา คุ้มครองให้ลูกหลานที่เคารพนับถือให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายขึ้น ให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีความปลอดภัยในชีวิตและการเดินทาง

การบูชาหรือบวงสรวงดวงวิญญาณมเหศักดิ์ จะทำขึ้นในราวเดือน 6 หรือ 7 ของทุกปี เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณเรียกว่า การลงช่วง ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมต้องเตรียมเครื่องสักการะที่ประกอบด้วย เทียนเวียนหัว (ศิระะ) 1 เล่ม หมากพลู บุหรี่ 1 พาน ไก่ต้มสุก 1 ตัว สุรา 1 ขวด และดอกไม้ ธูปเทียน สำหรับเครื่องบวงสรวงนั้นจัดเป็น พานขวัญ 1 สำรับ สูง 9 ชั้น ประกอบด้วย หัวหมู เท้าหมู และหางต้มสุก ไก่ต้มสุก มะพร้าวอ่อน 1 ลูก กล้วยสุก 1 หวี สำหรับคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ ขนม 5 อย่าง ผลไม้ 5 อย่าง ดอกไม้ ธูปเทียน น้ำอบ น้ำหอม ชันธ 5 สำหรับสิ่งที่ใช้คารวะมเหศักดิ์ คือ สุรา 1 ขวด โดยทำพิธีในการถือฤกษ์เวลาประมาณ 08.00 น. ไปจนจบพิธีการ ที่สำนักนางเทียม หรือ เฒ่าจ้าว จะมีการฟ้อนรำ เบิกดาบพระขรรค์คู่ ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในการฟ้อนรำ ขับกล่อม ประกอบด้วย แคน และฉิ่ง บรรดานางเทียมจะนุ่งผ้าสไบเฉียงสีแดงเป็นหลัก หักดอกไม้ที่หู แล้วมีการแห่แห่นเจ้าพ่อพละงุมไปรอบเมือง โดยมีทหารเอกที่เป็นตัวแล่น (กิเลน) และเต่าเข้าร่วมขบวนด้วย เพื่อให้ผู้เคารพบูชาได้ชื่นใจ ด้วยน้ำอบ น้ำหอม ธูปเทียน ดอกไม้แดง โดยมีผู้สืบทอดเชื้อสายเจ้าพ่อพละงุมเป็นผู้ประพรมน้ำ เพื่อให้เกิดความร่มเย็น หลังจากแห่เจ้าพ่อพละงุมรอบเมืองแล้วจึงอัญเชิญไปประดิษฐานที่ศาล จากนั้นทำพิธีบวงสรวงโดยใช้ขันหมากเบ็ง เครื่องบายศรีสู่ขวัญ ทำยสูตมีการแสดงตามประเพณีจนบ้ายหรือค้ำ

2.5 ผีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของ

กลุ่มไทยลาวก่อให้เกิดความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับผีจำนวนมาก เนื่องจากการทำนาปลูกข้าวในแต่ละปี อาจไม่ได้ผลตามที่ตั้งใจไว้เท่าที่ควร อาจเนื่องมาจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงทำให้ได้ผลผลิตน้อย ไม่คุ้มกับทุนที่เสียไป ทำให้มีปริมาณข้าวไม่เพียงพอ หรือมีน้อยไปไม่พอขาย ทำให้เกิดพิธีกรรมความเชื่อที่ช่วยให้ผลผลิตมาก พิษผลเจริญงอกงาม และมีน้ำเพียงพอในการทำเกษตร ผีดังกล่าวนี้มีหลายประเภทคือ

ผีตาแฮก คำว่า “ตาแฮก” หมายถึง อารักษ์หรือผีผู้พิทักษ์รักษาไร่นา ถือว่าเป็นผีที่ปกป้องรักษาพืชสวนไร่นา และทำให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม อุดมสมบูรณ์ โดยทั่วไปที่นาของชาวบ้านแต่ละคนจะมีที่ที่ให้ผีตาแฮกสิงสถิตอยู่ ซึ่งชาวบ้านบางคนอาจปลูกกระท่อมหลังเล็กๆ บางคนจะปักเสาเป็นสัญลักษณ์ว่าที่ตรงนี้คือที่อยู่ของผีตาแฮก หรือบางแห่งจะทำรั้วถี่ๆ ล้อมบริเวณไว้ ซึ่งชาวบ้านจะรู้ดีว่าเป็นที่อยู่ของผีตาแฮก ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การทำนาจะได้ผลดีนั้น ต้องมีการเซ่นไหว้ผีตาแฮกทุกปี ปีละสองครั้ง คือ ก่อนลงมือดำนาและหลังการเก็บเกี่ยว สิ่งที่น่าไปเลี้ยงคือเหล้า 1 ขวด ไก่ต้มสุกพร้อมเครื่องใน 1 ตัว ดอกไม้ ธูป เทียน หมาก พลุ บุหรี่ น้ำ 1 ขวด แก้ว 2 ใบ เมื่อเตรียมสิ่งที่จะเลี้ยงไว้เรียบร้อยแล้ว เอาใส่ตะกร้านำไปไว้ในที่ที่เป็นที่อยู่ของผีตาแฮก แล้วจัดแต่งสำรับที่นำมาจัดใส่ถาด เปิดฝาเหล้า ผากระต๊อบข้าวเหนียว น้ำน้าและเหล้ารินใส่แก้วคนละใบ จุดเทียน ตั้งไว้ พร้อมกับกล่าวเชิญชวนให้ผีตาแฮกมารับ หรือมากินของเซ่นไหว้ที่นำมา พร้อมกับบนบานให้ข้าวกล้าในนาของตนอุดมสมบูรณ์ สำหรับการเลี้ยงหรือเซ่นไหว้หลังการทำนาก็เพื่อกล่าวขอบคุณผีตาแฮกที่ทำให้การทำนาประสบผลสำเร็จด้วยดี

ผีเป่า ความเชื่อเรื่องผีเป่ามาจากที่มั่ววนเป่า เชื่อกันว่าคนที่มั่ววนเป่าเป็นผีเป่านั้น มีไว้เพื่อเลี้ยงตัวหม่อนไหมดี จะเป็นการรักษาตัวไหมให้ผลิดไ้ยไหมดี แต่ถ้ารักษาตามกฎตามคิลไม่ได้ จะทำให้ออกแสงตามป่าตามดอน แล้วก็กลับมาที่มั่ววนตามเดิม ผีเป่านั้นจะไม่ทำร้ายคน แต่จะหากินตามทางของตนเอง

สำหรับบางชุมชน เช่น บ้านโนนข่า ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีเชื่อว่า ที่มาของผีเป่าคือคนธรรมดา แต่มีความเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ พวกเล่นของ แล้วของเข้าตนเอง และพวกเขา “คายเกิน” คำว่า คายเกิน เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึง การคิดคำทำพิธีเกินจริง ซึ่งตามหลักหรือกฎทางไสยศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่า ในแต่ละพิธีต้องใช้คำคายเท่าไร เช่น พิธีดูหมอ(ดูดวง) คำคาย 6 สลึง แต่คนทำพิธีคิดคำคายแพงเกิน 6 สลึง เป็นต้น ลักษณะของผีเป่า คือมีแสงลักษณะคล้ายวงช้าง งอกออกมาจากจมูก ผีเป่ามักออกจากบ้านในเวลากลางคืน เชื่อกันว่าไม่ทำอันตรายมนุษย์ แต่ไม่มีใครรู้จุดประสงค์ที่แท้จริงว่าทำไมผีเป่าออกจากบ้านเวลากลางคืน บางทีว่าออกมาหากินสิ่งปฏิกูล บางทีว่าเดินไปเรื่อยๆ ไม่มีจุดมุ่งหมาย แต่อย่างไรก็ตาม คนที่เป็นผีเป่าไม่รู้ว่ตนเองเป็นผีเป่า และจะไม่รู้หน้าผู้คน อาจเพราะกลัวคนอื่นสังเกตเห็นความผิดปกติบนใบหน้าคือ ผิวน้ำใต้จมูกมีรอยไหม้ดำ เป้าตาจะดำคล้ำ เหมือนคนที่ไม่นอนมาหลายวัน ลักษณะการออกจากบ้านของผีเป่าเชื่อว่า จะรอให้สมาชิกทุกคนในบ้านหลับหมดก่อน หลังจากนั้นจะลงจากบ้าน เมื่อลงจากบนบ้านแล้วจะยกบันไดกลับด้านไว้ ซึ่งเชื่อกันว่าเวลากลับมาบ้านผีเป่าจะสามารถเข้าบ้านได้ หากมีใครมายกบันไดกลับด้านก่อนผีเป่ากลับมาจะทำให้ผีเป่าไม่สามารถกลับเข้าบ้านได้ ก่อนออกจากบ้าน ผีเป่าจะนำเอาทรัพย์สินมีค่าติดตัวไปด้วยให้มากที่สุด เพราะในขณะที่ผีเป่าออกเดินและส่องแสงไปเรื่อยๆ หากมีผู้พบเห็นผีเป่าแบบซึ่งๆ หน้า ผีเป่าจะนำเงินทองที่ติดตัวมาให้กับคนที่เห็นหน้าผีเป่า ซึ่งเชื่อกันว่าเพื่อเป็นค่าจ้างไม่ให้ผู้นั้นไปบอกใครว่าตนเป็นผีเป่า

พระแม่ธรณี คนอีสานเชื่อกันว่า แม่ธรณีหรือพระแม่ธรณีสถิตอยู่ใต้พื้นดิน ชาวบ้านเชื่อว่า เราทำการเพาะปลูกหรืออาศัยที่ดินของท่านอยู่ เพราะท่านให้ผืนดินในการทำเกษตรกรรมก่อนจะไถนาหรือปลูกข้าวจึงต้องบอกกล่าวขออนุญาตต่อพระแม่ธรณีก่อน และทำพิธีเช่นไหว้และขอให้พระแม่ธรณีช่วยปกป้องรักษาข้าวในนา อย่าให้มีศัตรูมาทำร้ายหรือเบียดเบียน และขอให้ไถนาด้วยความสะดวกสบายตลอดฤดูกาล เมื่อได้ผลผลิตก็จะต้องทำการปลงพระแม่ธรณีหรือเป็นการบอกกล่าวให้ท่านรู้ว่า เราได้ผลผลิตแล้ว ขอพรให้การลงนาในครั้งต่อไปได้ผลผลิตเช่นเคย นอกจากนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ยังมีความเชื่อว่า เมื่อมีของสูญหาย ก็สามารถบนบาน หรือ “บ่า” พระแม่ธรณีได้ และการเทน้ำร้อนทิ้งหรือสิ่งใดก็แล้วแต่ ก่อนจะทิ้งจะต้องกล่าวขออนุญาตพระแม่ธรณีก่อนเสมอ โดยให้กล่าวว่า “พระแม่ธรณีถอยออกจากตรงนี้เด้อ...ข้าพเจ้าน้อยขอเทน้ำร้อนทิ้ง” เพราะถือว่าการเทน้ำร้อนลงบนแม่ธรณีจะทำให้ท่านเจ็บปวด ซึ่งในปัจจุบันความเชื่อในเรื่องนี้พบน้อยมาก แต่ความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนกุศลผ่านพระแม่ธรณี โดยการกรวดน้ำไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วยังคงมีอยู่ เพราะเชื่อว่าแม่ธรณีจะฝากบุญไปให้ผู้ล่วงลับได้ หรือเป็นสื่อกลางใน

การนำผลบุญไปให้คนตายนั่นเอง ซึ่งการกรวดน้ำทุกครั้ง เราจะต้องนำใบไม้และปั้นก้อนข้าวก้อนเล็กๆ แล้วบอกกล่าวท่านไป เชื่อว่าผลบุญนั้นจะส่งไปถึงผู้ตายได้

พระแม่โพสพ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าประจำท้องถิ่น คอยปกป้องรักษาท้องไร้ท้องนา หรือเป็นผู้บันดาลให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม ได้ผลผลิตตามที่ชาวบ้านต้องการ พิธีกรรมในการบูชาแม่โพสพมักจะทำในการทำขวัญข้าว หลังจากที่ได้ข้าวขึ้นแล้วแล้ว บางที่จะมีการปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนเล็กๆ ดอกไม้ธูปเทียน เครื่องคาวหวาน เช่นแม่โพสพ เพราะเชื่อว่าหากมีการทำพิธีบูชาแม่โพสพแล้ว ข้าวในนาจะอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตดีและน้ำจะมีเพียงพอในการทำเกษตร หรือ บางครั้งในการเก็บเกี่ยวผลผลิตในแต่ละครั้ง อาจจะเหยียบย่ำเม็ดข้าว หรือเก็บผลผลิตไม่หมด ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ให้ความเคารพ

2.6 ผีที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค ชาวไทยลาวเชื่อว่าเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคที่แพทย์แผนปัจจุบันวินิจฉัยไม่ได้ ต้องทำพิธีกรรมอัญเชิญผีมารักษาบุคคลนั้น ซึ่งผีประเภทดังกล่าวคือ

ผีโพง เชื่อว่าสามารถรักษาโรคต่างๆ ได้ โดยการเข้าร่างทรงที่บริสุทธิ์ และมีสัมผัสที่หกสามารถสื่อสารกับวิญญาณต่างๆ ได้ คนที่มารักษาจะต้องนอนนิ่งๆ จากนั้นผู้ประกอบพิธีจะอัญเชิญผีโพงให้มาเข้าร่างของตน โดยมีเครื่องเช่นไห้ว เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ในพิธีดังกล่าวจะมีคนป่วยที่เคยรักษาโดยผีโพงมาเข้าร่วมด้วย ซึ่งแต่ละคนจะมารวมกันที่บ้านคนทรงโดยไม่ได้นัดหมายกันล่วงหน้า เมื่อคนเหล่านั้นมารวมกันก็จะเริ่มเดินล้อมรอบคนป่วยโดยมีคนทรงเดินนำหน้าจนคนป่วยอาการดีขึ้นจึงหยุดเดิน

3. ผีขันดำ หรือผีร้าย ผีประเภทนี้เป็นผีที่มุ่งทำลาย เบียดเบียน ก่อความวุ่นวาย และทำร้ายมนุษย์ คนทั่วไปรู้สึกว่าเป็นผีที่น่ากลัวที่สุดในบรรดาผีทั้งหลาย จึงต้องขับไล่หรือทำลายผีประเภทนี้ให้หมดไปจากชุมชน ผีประเภทนี้มีหลากหลาย คือ

ผีปอบ ที่มาของผีปอบเชื่อว่า เป็นการเข้าสิงสู่ของผีเร่รอนที่หิวโหย หรือ เป็นผีที่ถูกเลี้ยงโดยผู้มีอาคม หรือ เล่นไสยศาสตร์ และบางครั้งคนที่ปอบก็เล่นอาคมหรือมีของไสยศาสตร์ไว้ในตัว แล้วของนั้นกลับเข้าสู่ตัวเอง เพราะ “ผิดครู” หรือทำผิดข้อห้ามข้อใดข้อหนึ่ง เช่น การลอดราวตากผ้า การลอดผ้าถุง การกินของผิดครู เป็นต้น จึงทำให้คนๆ นั้น กลายเป็นปอบในที่สุด

- **ลักษณะโดยทั่วไปของผีปอบ** คนส่วนใหญ่เชื่อว่าปอบสิงอยู่ในคน แล้วออกมากินของดิบๆ ในตอนกลางคืน เช่น ไก่ วัว เพื่อกินดิบได้ไฉ่ฟุ้งของสัตว์และคน ผีปอบมักอยู่ในร่างของหญิงชรา อาศัยอยู่คนเดียว ไม่กล้าสบตาคน หรือ ปรากฏร่างเป็นแสงไฟลอยอยู่รอบบ้าน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นไฟผีปอบ ตอนกลางคืนผีปอบจะอยู่ในรูปของวิญญาณ แต่ตอนกลางวันจะอยู่ในร่างหมาดำตัวใหญ่ เคลื่อนไหวรวดเร็ว

- **ประเภทของผีปอบ** ผีปอบแบ่งออกได้หลายประเภทด้วยกัน คือ 1. **ปอบธรรมดา** หมายถึง คนที่มีปอบเข้าสิงอยู่ในร่าง (คือตนเองเป็นปอบ) เมื่อคนประเภทนี้ตายไป ปอบที่สิงอยู่ในร่างก็จะตายตามไปด้วย 2. **ปอบเชื้อ** หมายถึง ครอบครัวใดพ่อแม่เป็นปอบ เมื่อพ่อแม่ตายไป ลูกหลาน ก็จะได้รับทอดโดยเป็นปอบต่อไป ถึงแม้ว่าจะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม เรียกว่า เป็นปอบต่อเนื่องกันไปไม่รู้จบ 3. **ปอบแลกหน้า** หมายถึง ปอบเจ้าเล่ห์ถนัดเอาความผิดไปโยนให้ผู้อื่นกล่าวคือ เวลาไปเข้าสิงใคร เมื่อถูกสอบถามว่ามีผู้ใดเลี้ยงหรือบังคับ ปอบจะไม่บอกความจริง หากไปกล่าวโทษว่าเป็นคนนั้นคนนี้ โดยที่ผู้ถูกระบุชื่อไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไรเลย 4. **ปอบกักกิก** (กิก ภาษาอีสานแปลว่า ปับ) หมายถึง ปอบที่ไม่ยอมพูดอะไรเวลามีคนถาม จนกว่าญาติพี่น้องจะไปตามหมอมผีมาขับไล่ จึงจะยอมเปิดปากพูดว่าตนเป็นปอบของใคร มีใครใช้ให้มาเข้าสิงคน

- **อาการของคนที่ถูกผีปอบเข้าสิง** ผู้ที่ถูกผีปอบเข้าสิงหรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “ปอบเข้า” จะมีอาการแตกต่างกันไป บางคนแสดงกิริยาอาการดุร้าย บางคนจะนอนซมคล้ายกับป่วยไข้อย่างหนัก บางคนจะรำให้รำพันไปต่างๆ นานา มีอาการตาขวาง ไม่กล้าสบตาคนอื่น กินตะกละมูมมามอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ชอบกินของดิบโดยเฉพาะเครื่องในสัตว์

- **สัญญาณของการปรากฏตัวของผีปอบในหมู่บ้าน** เช่น มีคนในหมู่บ้านตายแบบไม่ทราบสาเหตุต่อๆ กันหลายรายในหมู่บ้าน สัตว์เลี้ยงตายโดยไม่ทราบสาเหตุ มีผู้พบเห็นคนทำลับๆ ล่อๆ แกว่คอกสัตว์ และวันต่อมาสัตว์ก็ตาย และมีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน

- **ตัวแทนของผีปอบ** ชาวบ้านเชื่อว่าสัญญาณที่บอกว่าผีปอบเข้ามาในหมู่บ้านคือ หมาดำ ซึ่งเป็นเป็นหมาดำที่ตัวใหญ่กว่าหมาปรกติทั่วไป โดยถือว่าหมาเป็นสิ่งอัปมงคล เป็นตัวแทนของสิ่งชั่วร้ายและแทนผีร้าย

- **วิธีการป้องกันผีปอบ** ชาวบ้านจะปลุกต้นหนาดไว้หน้าบ้านเพื่อป้องกันผีปอบเข้าบ้าน

- **การสิ้นสุดการเป็นผีปอบ** โดยการสืบทอดไปยังทายาทของตนเอง

- การไล่ผีปอบ/พิธีกรรมไล่ผีปอบ พิธีกรรมที่ชาวบ้านเชื่อว่าจะสามารถไล่ผีปอบให้ไปจากหมู่บ้านนั้นมีหลายวิธีด้วยกัน¹² ชาวอุบลราชธานีมีวิธีไล่ผีปอบโดยจะสวดทำพิธีและใช้หว่ายเสียนตีตามตัวผู้ที่เชื่อว่าผีปอบเข้า จนกว่าจะยอมรับว่าเป็นผีปอบ จากนั้นร้ายเวทมนต์คาถาให้วิญญาณปอบลงไปในหม้อ เมื่อทำพิธีเสร็จสิ้น จะมีการรดน้ำมนต์ไล่สิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรบ้านผู้ที่

¹² วิธีการต่างๆ ที่พบในท้องที่ภาคอีสาน เช่น

จังหวัด	วิธีการขับไล่	วิธีการป้องกัน
อำนาจเจริญ	1.การสวดคาถาเพื่อไล่ผีปอบ โดยหมอพราหมณ์จะนำสายสิญจน์ผูกไว้ที่ทางเข้าและทางออกของหมู่บ้าน และสวดคาถาเพื่อขับไล่ เพื่อนำความสงบสุขกลับมา ซึ่งพิธีกรรมนี้อาจจะใช้ได้ผล หากผีปอบตนนั้นไม่มีอาคมแก่กล้า 2. การสวดและทำนํ้ามนต์ไล่ผีปอบให้ออกจากร่างคนที่ถูกผีปอบเข้าสิง พิธีนี้จะเพิ่มนํ้ามนต์เข้ามาและมีร่างคนที่ถูกผีปอบเข้าสิงด้วย พิธีจะเริ่มไปเรื่อยๆ จนผู้ที่ถูกปอบเข้าสิงและยอมรับว่าตนเองเข้ามาสิงร่างคนนี้ เมื่อหมอพราหมณ์เจรจากับที่เข้าใจแล้วก็จะนำผีปอบ (วิญญาณ) มาไว้ในกระบอกไม้ไผ่ ก่อนนำไปฝังหรือทำพิธี 3.การใช้หว่ายเสียนตีตามตัวผู้ที่เชื่อว่าผีปอบเข้าจนกว่าจะยอมรับว่าเป็นผีปอบ 4.การใช้มีดลงอาคมเคาะเบาๆ ที่จุดต่างๆ บนลำตัวของคนที่เชื่อว่าเป็นปอบ และเชื่อว่าจะทำให้ผีปอบตายในที่สุด และจะต้องมีคนเดินเคาะกระบอกไม้ไผ่เพื่อเก็บวิญญาณของผีปอบ ที่อาจจะหลบซ่อนอยู่บริเวณบ้าน เพื่อทำร้ายชาวบ้าน	นำใบหนาดไว้หน้าบ้าน
ยโสธร	ให้หญิงสาวพรหมจรรย์เจ็ดคนพ้อนรำตามหม้อผี ซึ่งหม้อผีจะใช้หว่ายไล่ผีปอบที่สิงอยู่ในร่างคน	
บึงกาฬ		นำใบหนาด ว่านไฟ และหญ้าคามากัดแล้วลงคาถาอาคม และนำหญ้าคาไปล้อมรอบบริเวณหมู่บ้าน และทำพิธีฝังเสาแกล้งในทิศทั้งสี่ ซึ่งเป็นพิธีป้องกันไม่ให้ผีร้ายทั้งหลายเข้ามาอาละวาดในหมู่บ้าน
มหาสารคาม (บ้านหนองเขื่อนช้าง ต.ท่าสองคอน)	หมอสูตร จะเรียกชาวบ้านมารวมตัวกันที่ศาลากลางบ้านเพื่อจำกัดผีปอบออกจากหมู่บ้าน โดยมีกระบอกไม้ไผ่และผ้าปิดปากกระบอกไม้ไผ่สีขาว และเชือก จากนั้นทำพิธีไล่ปอบโดยหมอสูตรจะร้ายมนต์ให้ปอบเข้ามาอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ แล้วเอาผ้ายันต์ปิดปากกระบอกไว้ จากนั้นจะนำไปที่เมรุเผาศพเพื่อเผา หลังจากเผาเสร็จแล้ว หมอสูตรจะนำฝ้ายไปผูกแขนของคนที่ถูกผีปอบเข้า และรดนํ้ามนต์ให้คนนั้นๆ	แต่ละครอบครัวช่วยกันดูแลไม่ให้คนในบ้านเล่นมนต์ดำ เล่นคุณไสย

โดนปอบเข้า ส่วนวิธีการป้องกันผีปอบนั้นจะทำโดย 1.นำหญ้าคาหรือใบหนาดมาไว้หน้าบ้าน และ 2. สวมใส่สร้อยพระเพื่อป้องกัน

ผีเปรต เป็นผีที่ประกอบบาปกรรมหนัก เนื่องจากตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ทำแต่ความชั่ว เช่น ค้าพ่อแม่ เมื่อตายไปแล้วก็จะกลายเป็นผีเปรตหรือผีไม่มีญาติ ผีเปรตมักอาศัยอยู่ตามวัด ตามที่รกร้าง ต้นไม้ใหญ่ ลักษณะของผีเปรต คือตัวจะสูงมาก ลี้นยาว ตาโป้ ผีเปรตชอบหลอกหลอนผู้คนในยามค่ำคืน หากใครโดนผีเปรตหลอกจะเป็นไข้หัวโกรน คือ ผมงจะร่วงหมดศีรษะ พวกผีเปรตจะได้กินอาหารก็ต่อเมื่อมีการทำบุญ เช่น บุญข้าวประดับดินจากอาหารถวายพระสงฆ์ หรือจัดอาหารทำไว้ตามพื้นดิน หรือแขวนไว้ตามกิ่งไม้ เพื่อให้วิญญาณผีที่เป็นญาติที่ได้รับทุกข์ทรมานในนรกแล้วได้รับการปลดปล่อยให้มารับของกินในวันเดือนดับ พวกผีเปรตหรือผีไม่มีญาติจะมากินอาหารที่วางหรือแขวนไว้ตามกิ่งไม้ ถ้ามีผู้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้

ผีแม่หม้าย เชื่อว่าผีแม่หม้ายเป็นผีผู้หญิงที่ตายไปแล้วและเป็นผีที่จะมาเอาชีวิตผู้ชายในหมู่บ้านไปอยู่ด้วย โดยผู้ชายเหล่านั้นส่วนมากจะมีอายุประมาณ 20 – 50 ปี จะมีการนอนหลับแล้วตายไปเลยที่เรียกว่า “การไหลตาย” ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากภูตผีมาพรากจิตวิญญาณของคนที่ไม่หลับตายไป วิธีการป้องกันผีแม่หม้าย คือ ให้แขวนปลัดขิกไว้ที่หน้าบ้าน เพราะมีความเชื่อว่าผีแม่หม้ายเป็นมายต์แต่ยังสาว จึงมีความต้องการทางเพศสูง มักมากในผู้ชาย จึงต้องทำปลัดขิกขนาดใหญ่ และทาสีแดงไว้ตรงปลายไม้ หรือ บางบ้านจะนำปลัดขิกใส่ไว้ในทางกองปล่อยให้ปลายปลัดขิกโผล่ออกมาจากทางกอง แต่บางบ้านทำหุ่นฟางผู้ชายแขวนปลัดขิกไว้ข้างๆ หุ่น วางไว้หน้าประตูบ้าน นอกจากนั้นยังมีการเขียนข้อความไว้ด้วย เช่น “บ้านนี้ไม่มีผู้ชาย”

ผีกระสือ ผีกระสือเป็นผู้หญิง ชอบเก็บตัวไม่พูดไม่คุยกับใคร ตอนกลางวันไม่ชอบออกไปไหน แต่ชอบออกมานอกบ้านในตอนกลางคืน เวลาไปไหนจะไปแต่หัวกับไส้ จะทิ้งตัวไว้ที่บ้าน อาหารของผีกระสือ ผีกระสือชอบกินรกของเด็กที่เกิดใหม่ และของเน่าเสียตามกองขยะ **วิธีพิสูจน์ว่าใครเป็นผีกระสือ**ให้นำผ้าอ้อมซึ่งเปื้อนรอยเช็ดปากของผีกระสือไปต้มในน้ำมนต์ 3 วัน ก็จะทำให้รู้ว่าใครเป็นผีกระสือ **วิธีฆ่าผีกระสือ** นำร่างกายที่ไม่มีหัวมาเผา เพื่อไม่ให้หัวกลับมาเข้าร่าง **การสืบทอดการเป็นผีกระสือ** โดยการกินน้ำที่ผีกระสือกินหรือกินน้ำลายของผีกระสือ

ผีกองกอย ผีชนิดนี้เป็นผีที่ชอบกินของคาว เช่น กบ ปลา มักออกหากินยามค่ำคืน โดยจะล่องลอยในร่างของคน ซึ่งคนที่เป็นผีชนิดนี้จะไม่มีการสืบทอดต่อกัน เมื่อผีชนิดนี้ปรากฏร่างจะเห็นเป็นดวงไฟสีแดงในยามค่ำคืน ผีกองกอยมักขโมยอาหารหรือสิ่งของของคนเดินทาง ซึ่งเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความอัปมงคล และใครจับถูกเนื้อตัวผู้ที่เป็ผีกองกอยจะเผชิญกับโชคร้ายหรือเจ็บไข้ได้ป่วย

ผีพราย คือผีที่อาศัยอยู่ตามป่าหรือผีเร่ร่อน หากใครเข้าไปนอนค้างในป่า มักจะลักพาตัวผู้นั้นไปอยู่ด้วย โดยจะเข้าฝัน หรือ แปลงกาย หากบางคนนอนไม่มีสติก็จะตายไป เรียกอาการดังกล่าวว่า ไหลตายหรือการตายโดยไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด ดังนั้นจำเป็นต้องหาพระหรือของดีไว้ประจำกายเวลาเข้าไปในป่า คำว่า ผีพราย นี้อาจหมายถึงดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ใต้ผิวน้ำ เป็นวิญญาณสัมพันธเวสีเอาชีวิตของผู้อื่นไปอยู่กับตน ไม่ยอมไปผุดไปเกิด คอยหลอกหลอนผู้ที่ผ่านไปมาในสายน้ำนั้นๆ ก็ได้

ผีกระหัง ผีกระหังเป็นผู้ชายที่เล่นอาคมมากเกินไป เวลาไปไหนจะมีกระดังติดอยู่ที่แขนทั้งสองข้าง กระดังนั้นใช้เพื่อบิน มีหางเป็นสากดำขาว ชอบกินของสกปรก

ผีโพง เกิดจากคนเล่นของที่เลี้ยงผีโพงไว้ในต้นว่านผีโพง ทุกวันพระคนที่เลี้ยงผีโพง จะปล่อยผีโพงออกมากินอาหาร อาหารที่ผีโพงชอบกินก็คือ กบ เขียด ซากสัตว์เน่า ผีโพงจะไม่ทำร้ายใครก่อน แต่หากใครได้เห็นหน้า และทำร้ายผีโพง ผีโพงจะตามไปทำร้ายคนนั้นด้วยวิธีการ เช่น จะนำไม้คานหาน้ำของแม่หม้าย โยนข้ามหลังคาบ้าน เพื่อนำความวิบัติและหายนะมาสู่บ้าน หลังจากนั้น ผีโพงกลัวคนอื่นรู้ว่าเป็นตนเป็นผีโพง เพราะจะทำให้คนเลี้ยงผีโพงตาย และเมื่อคนเลี้ยงผีโพงคนเดิมตาย ผีโพงจะไปหาเจ้าของใหม่ โดยจะไปหาผู้ที่มิวิชาอาคมและปลุกว่านผีโพงไว้

พิธีกรรมเกี่ยวกับผี

ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นการเช่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากเหตุร้ายต่างๆ และคลบนันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขความเจริญ สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา เมื่อศึกษาโดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาติพันธุ์ไทยลาวออกอย่างกว้างๆ ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เป็นต้น 2) พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค เป็นต้น และ 3) พิธีกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ

- พิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ

พิธีกรรมเลี้ยงผี พิธีกรรมดังกล่าวเกิดจากความเชื่อที่ว่า มีคนที่เสียชีวิตไปแล้วและยังไม่ได้ไปเกิดจะมาร้องขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องหรือชาวบ้าน พิธีกรรมเลี้ยงผีจะจัดขึ้นในทุกเดือนหรือสองเดือนซึ่งเป็นพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน ในวันทำพิธี ชาวบ้านทุกคนจะมาพร้อมกันในบริเวณศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน โดยมีการจัดเตรียมของคาวหวาน เครื่องทองของเมา เพื่อให้ผีมากิน พิธีกรรมเริ่มขึ้นโดยมีร่างทรงของหมู่บ้านมาทำพิธี เริ่มด้วยการรำรำไปรอบๆ และมีการตีกลองประกอบกับการรำรำ แล้วร่างทรงก็ค่อยๆ นั่งลงสวดเรียกวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณนั้นให้มาเข้าร่วม เพื่อให้ชาวบ้านได้ถามในสิ่งที่ต้องการทราบ เช่น ขอหวย เป็นต้น สำหรับผู้ที่เข้าประทับร่างส่วนใหญ่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและวิญญาณเร่ร่อนไม่มีที่ไป

บุญข้าวประดับดินหรือบุญข้าวสาก พิธีกรรมดังกล่าวเกิดจากความเชื่อที่ว่า วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันที่ประตูนรกเปิด และปล่อยให้เหล่าภูตผีวิญญาณออกมาเยี่ยมเยือนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นผีปู่ ผีย่า ผีเปรต ผีไร้ญาติ เป็นต้น ช่วงเวลาที่ผีเหล่านั้นออกมาเยี่ยมลูกหลานได้คือเวลาที่เที่ยงคืน ดังนั้นผู้ที่มาร่วมพิธีบุญข้าวประดับดินต้องนำห่อข้าวน้อยไปวางไว้ตามหลักและโคนต้นไม้ก่อนเวลาตี 3 เพราะเมื่อถึงเวลาตี 3 แล้ว เชื่อว่าประตูผีจะปิดและเรียกให้ภูตผีวิญญาณทั้งหลายกลับเข้าสู่ประตูนรกตามเดิม และรอวันที่จะได้กลับมาอีกในวันบุญข้าวสาก ชาวบ้านเชื่อกันว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการตอบแทนบรรพบุรุษที่สะสมทรัพย์มรดกไว้ให้ลูกหลาน ดังนั้น เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณของปู่ย่าตาทวดดังกล่าว เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 จึงมีการประกอบพิธีกรรมบุญข้าวประดับดิน เพื่อให้ผีบรรพบุรุษมีของกิน ไม่หิวโหยเหมือนผีไร้ญาติ

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต

พิธีเลี้ยงผีปู่ตา เป็นการเลี้ยงเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข พิธีนี้จะจัดขึ้นในเดือน 6 วันพุธ (ประมาณเดือนพฤษภาคม จะเป็นวันพุธสัปดาห์ใดก็ได้) ก่อนที่จะถึงฤดูทำนา โดยเฒ่าจ้ำจะเป็นประธานในการจัดเลี้ยงและจะแต่งตั้งคณะกรรมการในหมู่บ้านทุกครัวเรือน เพื่อมาจัดเตรียมข้าวปลาอาหาร และเครื่องเซ่น อันได้แก่ เหล้า ไก่ กล้วยน้ กล้วยไข่ กล้วย 5 พอถึงวันที่กำหนด ชาวบ้านจะมาพร้อมกันในบริเวณหน้าหอผีปู่ตา เฒ่าจ้ำจะนำข้าวปลา อาหาร พร้อมเครื่องเซ่นไหว้มาเลี้ยงลูกบ้านที่มาพร้อมกัน ณ บริเวณนั้น หากการเลี้ยงผีปู่ตาเป็นที่พึงพอใจของผีปู่ตา ก็จะทำให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวัน โรคภัยไข้เจ็บก็จะมี

ตอนเช้าก่อนวันประกอบพิธีกรรม เฒ่าจ้าวจะเตรียมเครื่องเซ่น ซึ่งประกอบด้วย ไก่ 3 ตัว เหล้า 1 ขวด บุหรี่ ยาสูบ หมาก ผ้าจีน ดอกไม้ และธูปเทียน

ในวันพิธี ชาวบ้านทุกคนครบถ้วนไปร่วมงาน ซึ่งจัดในเวลาเช้า ณ ศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน ในพิธีกรรมมีการเสี่ยงทายโดยใช้ไก่ 3 ตัว เป็นเครื่องเสี่ยงทาย ซึ่งจะเสี่ยงทาย 3 เรื่อง คือ ไก่ตัวที่หนึ่งเสี่ยงทายเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ ไก่ตัวที่สองเสี่ยงทายเกี่ยวกับฝนฟ้าอากาศ และไก่ตัวที่สามเสี่ยงทายเกี่ยวกับสัตว์เลื้อยและพืชพันธุ์ โดยดูจากปลายขากรรไกรล่างทั้งสองข้างของไก่ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร 1. ถ้าปลายง่ามขากรรไกรห้อยตกลงหรือไม่เสมอกัน หมายถึงในปีนั้นสัตว์เลื้อยจะไม่สบาย เกิดโรค ถ้าเกี่ยวกับคน ทายว่าจะแตกความสามัคคี เจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธัญญาหารก็จะไม่สมบูรณ์ 2. ถ้าง่ามขากรรไกรทั้งสองยาวเท่ากันจะหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ทั้งสัตว์เลื้อย ผู้คน และพืชพันธุ์ 3. ถ้าขากรรไกรมีสีขาวแสดงว่าฝนแล้ง 4. ถ้าขากรรไกรมีสีดำแสดงว่าฝนฟ้าดี การเสี่ยงทายอีกประการหนึ่งคือ การเสี่ยงทายด้วยไม่วา โดยเอาไม่วาหนึ่งท่อนขนาดยาว 1 วาของเฒ่าจ้าว และอธิษฐานว่าถ้าฝนดีขอให้ไม่วานี้ยาวกว่า 1 วาของจ้าว ถ้าฝนแล้งขอให้ไม่วานี้สั้นกว่า 1 วาของจ้าว เมื่อทำพิธีอธิษฐานแล้วก็เอาไม่วาวัดเทียบกับวาของจ้าวแล้วให้ทำนายตามผลที่ปรากฏ

พิธีกรรมเสี่ยงปู่ตาหรือบูชาดอนปู่ตาในหลายพื้นที่ของภาคอีสานมีความแตกต่างกันไป ในรายละเอียดปลีกย่อยตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ในที่นี้ขอยกตัวอย่างพิธีกรรมบูชาดอนปู่ตาที่บ้านโคกน้อย อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมดังนี้

ในวันประกอบพิธีกรรมชาวบ้านมารวมกันที่ศาลเจ้าปู่ โดยนำเครื่องเซ่นไหว้เจ้าปู่อันประกอบด้วย เต่า 1 คู่ ถือว่าเป็นสัตว์ที่ขาดไม่ได้เพราะปู่ตาจะบันดาลให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีอายุยืนเหมือนเต่า, หมู 1 ตัว, ไก่ 1 ตัวเพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย, ไข่ไก่, ชันซ์ 5, ธูป 3 ดอก, เทียน 3 เล่ม, หมากพลู และบุหรี่ มาไว้ที่หน้าศาล นอกจากนั้นชาวบ้านได้นำกระทงอาหารมาวางไว้ทางทิศตะวันออกของศาลเจ้าปู่ เมื่อถึงเวลาที่กำหนดปู่จ้าวจะเริ่มพิธีกรรม ด้วยการสวดนะโม 3 จบ และบทสวดเรียกเทวดา เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้วชาวบ้านจะปอกไข่เพื่อทำนายอนาคตของหมู่บ้านและของตน การทำนายนั้นทำโดยนำไข่มาวางบนใบไม้ และนำใบไม้ไปวางไว้ข้างศาลเจ้าปู่ หลังจากนั้นปู่จ้าวจะทำนายจากของเซ่นไหว้คือ ขากรรไกรไก่ ต่อจากนั้นจะปล่อยเต่า 1 คู่ ในบ่อน้ำหลังศาลเจ้าปู่ จึงถือว่าการเสร็จพิธีกรรม

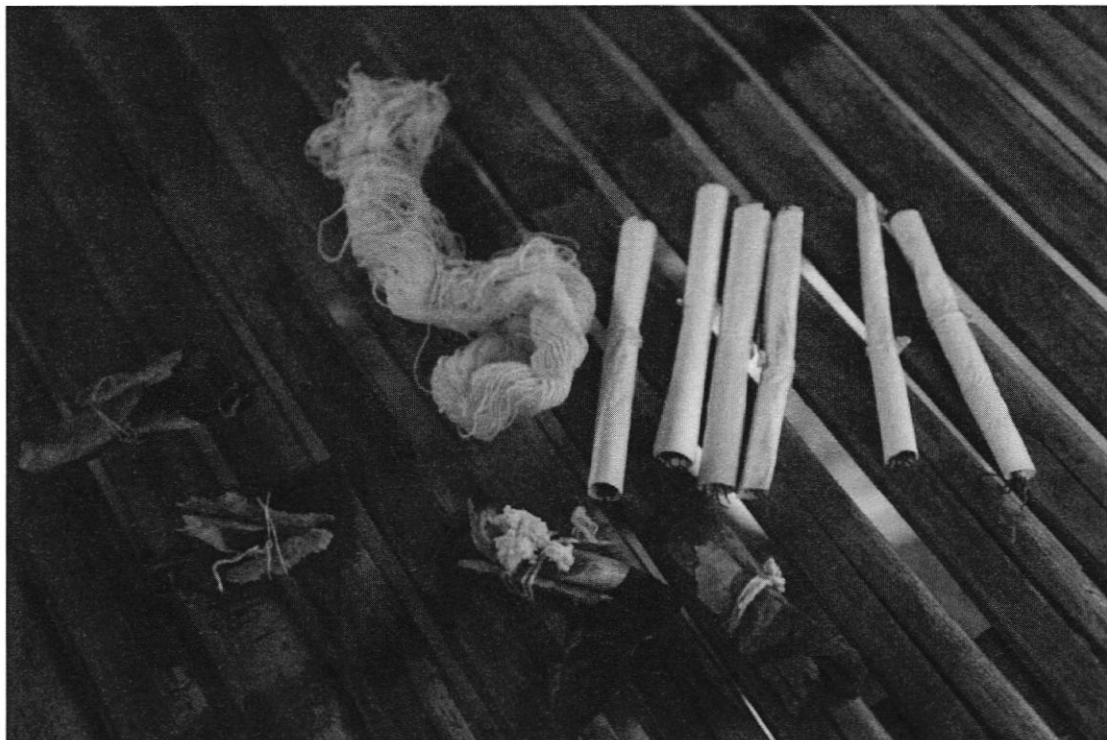
ภาพที่ 24-25 ศาลเจ้าปู่ตำบลบ้านตูม อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 26 เขตพื้นที่เจ้าปู่

ภาพที่ 27 ของเซ่นไหว้ปู่ตา

ภาพที่ 28 บุหรี่ หมากพลู ของสำคัญที่ใช้เซ่นไหว้ปู่ตา

ภาพที่ 29 กระทงอาหาร

ภาพที่ 30 การประกอบพิธีกรรม

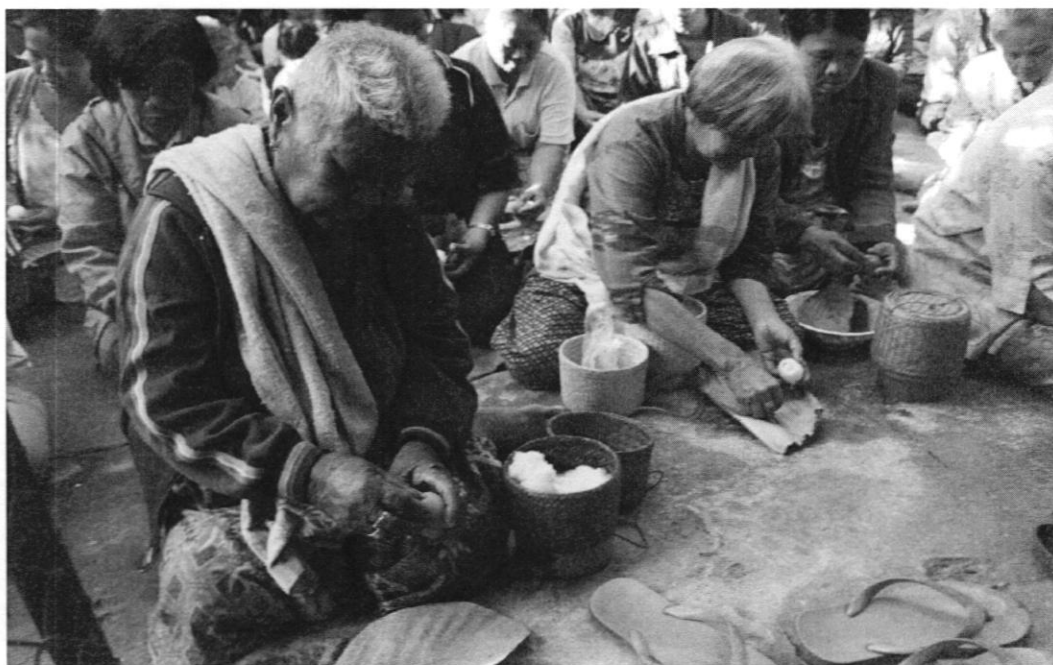
ภาพที่ 31 เฒ่าจ้ำกำลังประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ 32 เฒ่าที่นำมาประกอบพิธีกรรม (ด้านล่าง)

ภาพที่ 33 ไข่ไก่ที่ใช้ในการเสี่ยงทาย

ภาพที่ 34 ชาวบ้านกำลังปอกไข่เพื่อการทำนาย

ภาพที่ 35 การนำไข่วางบนใบไม้เพื่อนำไปไว้ในศาลเจ้าปู่

ภาพที่ 36 เฒ่าจ้ำกำลังทำนายทายทักให้แก่คนที่เข้าร่วมพิธี

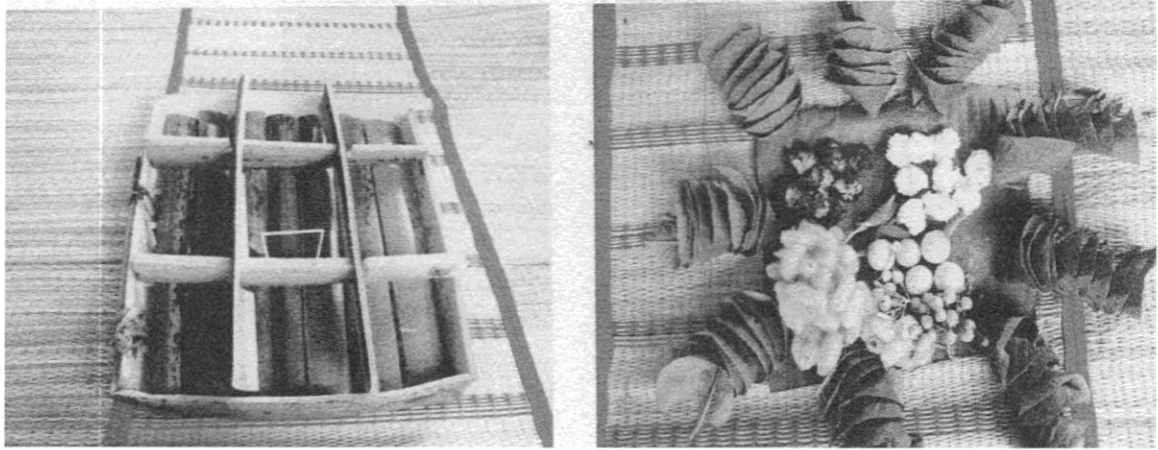
พิธีสะเดาะเคราะห์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวมีความเชื่อว่า หากคนในชุมชนเกิดการเจ็บป่วย หรือมีทุกข์ หรือมีเคราะห์ใดๆ ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์โดยเชื่อว่าผีที่คุ้มครองหมู่บ้านหรือเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะช่วยปลดปล่อยเคราะห์และสิ่งชั่วร้ายออกจากตัว และให้การคุ้มครองบุคคลนั้นๆ ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี พุทธศาสนา และพราหมณ์เข้าด้วยกัน สำหรับพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านหนองกุ้ง ตำบลหนองกุ้ง อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ นั้น ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ขึ้นเพื่อเป็นการปลดปล่อยสิ่งร้ายๆ ซึ่งถือว่าเป็นเคราะห์กรรม อาจมาจากการกระทำของตนเอง หรือบาปกรรมที่มาจากภพชาติก่อน เมื่อทำแล้วบุคคลนั้นจะรู้สึกมีความสุขกายสบายใจขึ้น ภัยอันตรายต่างๆ ไม่มาเกี่ยวข้อง และถือว่าบุคคลนั้นได้ปล่อยทุกข์ปล่อยโศก ปล่อยเคราะห์กรรมออกไป การสะเดาะเคราะห์ยังทำเพื่อเสริมความมั่นคง ความสำเร็จ นำไปสู่ความสุขกายสบายใจ ให้มีอายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนอีกด้วย

พิธีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้านหนองกุ้งมีการกำหนดเวลาในการทำพิธีตั้งแต่เวลา 13.00 น. ถึง 18.00 น. เนื่องจากเวลาดังกล่าวเป็นเวลาที่น่าศพเคลื่อนออกจากบ้านหรือศาลาไปเผา ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าถ้าทำพิธีสะเดาะเคราะห์ช่วงเวลานี้จะทำให้สิ่งที่ไม่ดี หรือเคราะห์กรรมที่มีหมดไป สำหรับขั้นตอนการทำพิธีสะเดาะเคราะห์มีดังนี้

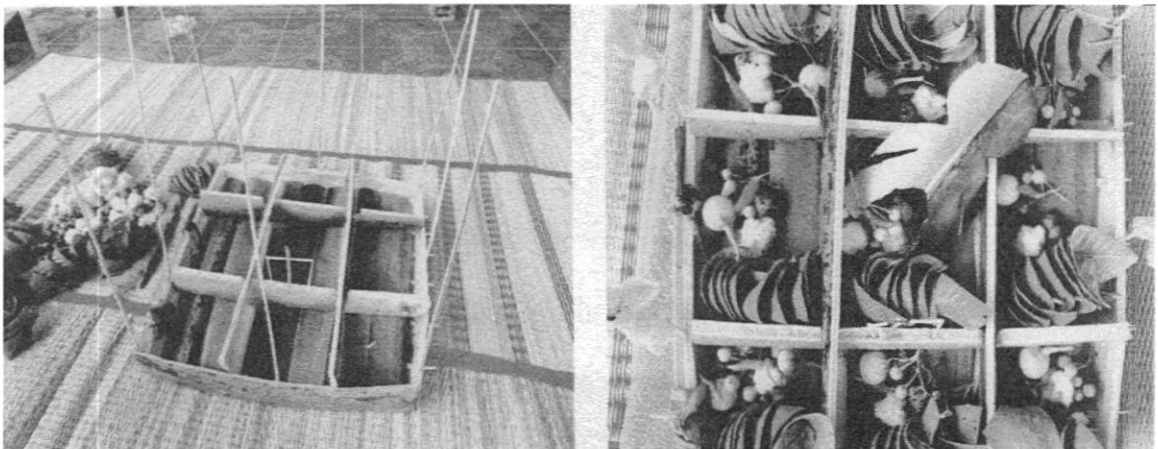
1. เตรียมเครื่องสักการบูชา ซึ่งประกอบด้วย 1. เทียนเวียนหัว 1 เล่ม (เทียนเวียนหัวคือเทียนที่มีความยาวขนาดเวียนรอบศีรษะจำนวนหนึ่งรอบของคนที่ทำการสะเดาะเคราะห์) 2. เทียนค่าศอก 1 เล่ม (เทียนค่าศอก คือ เทียนที่มีความยาวเท่าศอกของคนที่ทำการสะเดาะเคราะห์) 3. เทียนค่าคิง 1 เล่ม (เทียนค่าคิง คือ เทียนที่มีความยาวตั้งแต่รักแร้จนถึงสะโพกของคนที่ทำการสะเดาะเคราะห์) 4. เทียนค่าใจมือ 1 เล่ม (เทียนค่าใจมือ คือ เทียนที่มีความยาวตั้งแต่ปลายนิ้วกลางของมือถึงกลางฝ่ามือของคนที่ทำการสะเดาะเคราะห์) 5. เทียนค่าคืบ 1 คืบมือ (เทียนค่าคืบ คือเทียนที่มีความยาวหนึ่งคืบของคนที่ทำการสะเดาะเคราะห์) 6. ข้าวดำ ทำด้วยข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาคลุกกับน้ำตาลก่อนจะให้สีน้ำตาลหรือคลุกกับข้าวคั่วที่คั่วจนมีสีดำ) 7. ข้าวแดง ทำมาจากข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้วนำมาคลุกกับไข่แดง ซึ่งจะถือว่าเป็นข้าวแดง 8. ข้าวเหลือง วิธีการทำเหมือนกับข้าวแดงและข้าวดำ แต่จะนำมาคลุกกับขมิ้นสีเหลือง 9. ข้าวตอก ทำมาจากข้าวเปลือกที่นำมาคั่วให้แตก เมื่อแตกออกจะมีสีขาวสีเหลือง ข้าวทั้งหลายเหล่านั้นทำขึ้นเพื่อสักการบูชาเทวดาในแต่ละทิศ ดังเช่น คำเสียเคราะห์ที่ว่า “ผูงข้าทั้งหลายมีคำปรารภมาให้หายอุปัทวะอันตรายทั้งมวล จึงพร้อมกันแต่งเครื่องกินยาบูชาเคราะห์อันนี้ ถวายแก่เทพตามหาสัตว์เจ้าทั้งหลาย เทวดาเจ้านคนหนึ่งอยู่เขาสุเมรุจงเสด็จมาเอาเครื่องสักการบูชาอันนี้เท่าวันเทอญ” 10. ดอกไม้

- ใช้เป็นส่วนหนึ่งในการบูชาเทวดา 11. ส้มป่อย นำมาทำเป็นน้ำหอม 12. สายสิญจน์ 13. พุงซ้อ 14. พุงซัย เพื่อให้มีโชคมีชัย ประสบความสำเร็จ 15. สูปแข็ง หรือที่เรียกว่า รูปปั้นนั้น ทำด้วยกระดาษแข็งหรือกาบกล้วย นำมาตัดเป็นรูปปั้น โดยเชื่อว่ารูปปั้นที่ทำไว้ในกระถางนี้ เป็นผู้ที่มารับเคราะห์แทนผู้ทำสะเดาะเคราะห์ 16. สูปคน หรือ รูปคน ทำเป็นรูปคนโดยการตัดกระดาษหรือกาบกล้วย เชื่อว่าเป็นผู้ที่มารับเคราะห์แทนผู้ทำการสะเดาะเคราะห์
2. เตรียมกระถางที่ทำจากกาบของต้นกล้วย ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ความยาวแต่มุมเท่ากับศอกของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ โดยแบ่งช่องภายในกระถางออกเป็นช่องเท่าๆ กัน 9 ช่อง โดยมีเคล็ดว่าผู้ที่ทำการสะเดาะเคราะห์ห้ามแตะต้องของทุกอย่างที่เตรียมไว้ เพราะเชื่อว่าจะไม่หมดเคราะห์
 3. ปักพุงซ้อพุงซัยในกระถางเพื่อให้มีโชคมีชัย ประสบความสำเร็จ และโถงเก้าห้องที่ห้อยด้วยฝ้ายแดง ฝ้ายดำ ฝ้ายขาว ฝ้ายเหลือง และฝ้ายมยุ ซึ่งฝ้ายนี้สามารถใช้ฝักดักตัวของตัวไหม (ฝักหลอกสืบ) มาทำแทนก็ได้
 4. ใส่ของเช่นไหว้ที่เตรียมไว้ลงในแต่ละช่อง คือ ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวดอก และตัดเล็บของผู้ที่จะทำการสะเดาะเคราะห์ใส่ลงไป ในกระถางจนครบทั้ง 9 ช่อง
 5. เตรียมดอกไม้ 5 คู่ 8 คู่ เรียกว่า ชันท์ 5 และชันท์ 8 เทียน 5 เล่ม 8 เล่ม และเงินค่าคายใส่จานหรือพาน
 6. เชิญพราหมณ์¹³ มาประกอบพิธีกรรม โดยพราหมณ์จะล้อมสายสิญจน์ล้อมกระถาง และให้ผู้สะเดาะเคราะห์จับสายสิญจน์นั้น พราหมณ์เริ่มพิธีด้วยการสวดบทสวดนมัสการนอบน้อมบูชาพระพุทธรูปเจ้า ไตรสรณคัมภ์ คาถายันทุน สวดลักกัตตะวา อิ ติปิโส ชะยะปะริตตัง และเริ่มกล่าวคำเสียเคราะห์
 7. พราหมณ์ทำการผูกข้อต่อแขนให้ผู้สะเดาะเคราะห์
 8. เสร็จพิธีต้องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งนำเคราะห์ไปปล่อยที่ป่า หรือต้นไม้ใหญ่ที่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 300 เมตร ทางทิศตะวันตก ขณะที่เดินไปนั้นห้ามพูดหรือคุยกับใคร จนกว่าจะกลับมาถึงบ้าน และเมื่อถึงบริเวณที่จะนำเคราะห์ไปปล่อย ให้ดับไฟที่เทียน จากนั้นนำผ้าขนหนูที่รองกระถางออก ขณะเดินกลับห้ามหันกลับไปดู เพราะเชื่อว่าผีจะตามมาแล้วจะทำให้ไม่หมดเคราะห์

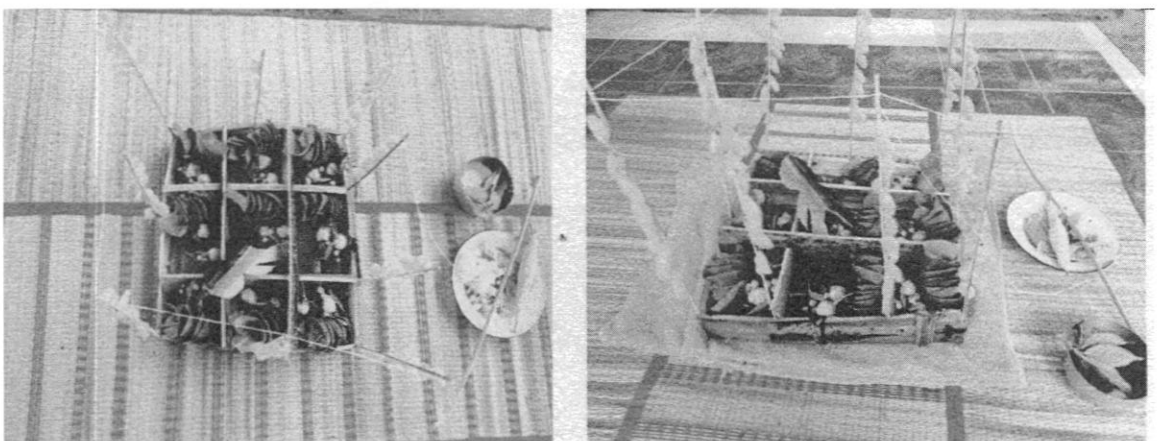
¹³ พราหมณ์คือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญพิธีบวชนาค เป็นต้น ผู้ที่จะเป็นพราหมณ์ได้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นผู้มีความดี จริยธรรม ถือศีล โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้อาวุโสที่นำเคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 37 การเตรียมกระทงและเตรียมเครื่องเซ่นไหว้

ภาพที่ 38 การปักเสาโทงทั้งเก้าและใส่ของเซ่นไหว้

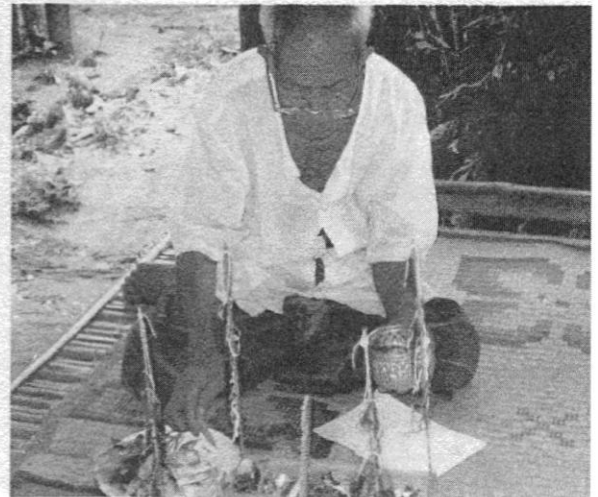
ภาพที่ 39 การอ้อมสายสิญจน์ และการเอาผ้ารองกระทงเตรียมทำพิธี

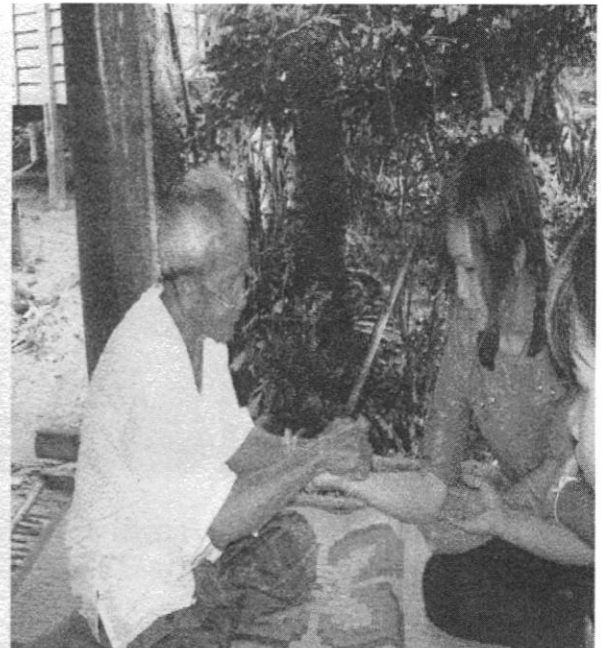
ภาพที่ 40 พราหมณ์กำลังประกอบพิธีกรรม

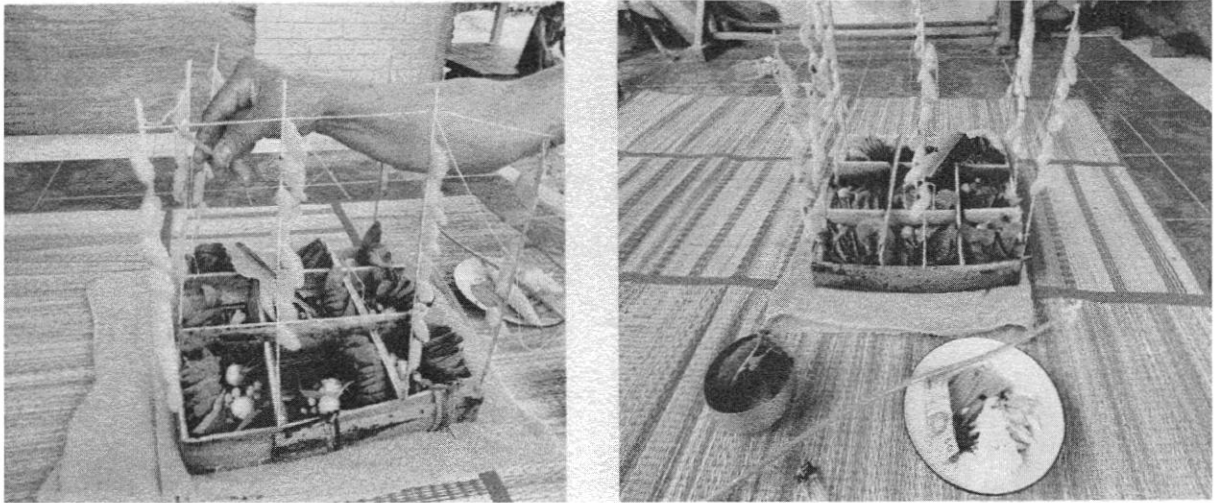
ภาพที่ 41 พราหมณ์ท่องบทสวด

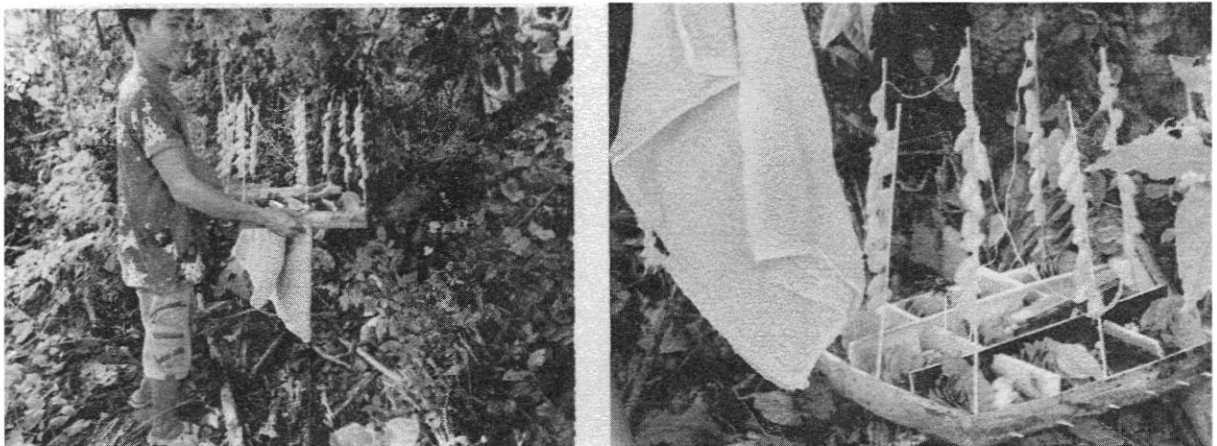
ภาพที่ 42 พราหมณ์ทำน้ำมันต์

ภาพที่ 43 พราหมณ์พรมน้ำมันต์และผูกแขนให้พร

ภาพที่ 44 พิธีกรรมเสร็จสิ้น

ภาพที่ 45 การนำเคราะห์ไปปล่อยในป่า

พิธีบวงสรวงท้าวเวสสุวรรณ¹⁴ พิธีกรรมนี้จัดขึ้นที่บ้านหนองศาลา หมู่ 3 ตำบลท่าลาด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยมีความเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณ จะช่วยปกป้องรักษาหมู่บ้านให้มีความสุขและหากมีสิ่งไม่ดีเช่นคนไม่ดี หรือภูตผีวิญญานร้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านก็ขอให้ท่านช่วยขับไล่ออกไป สำหรับวันเวลาของการจัดพิธีกรรมนั้นจัดขึ้นทุกปี ทุกวันเสาร์แรกของ

¹⁴ ท้าวเวสสุวรรณเป็นอธิบดีแห่งสวรรค์หรือยักษ์หรือเป็นเจ้าแห่งผี เป็นหนึ่งในบรรดาท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ ผู้คุ้มครองและดูแลโลกมนุษย์ สถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ทรงอิทธิฤทธิ์อำนาจมาก เป็นหัวหน้าเทวดาในการรักษาโลกและศาสนาพุทธ ซึ่งเรียกว่าจตุโลกบาล อันประกอบด้วย 1. ท้าวเวสสุวรรณดูแลเทวดาฝ่ายยักษ์ปกครองทิศเหนือ 2. ท้าวธตรฐ ดูแลเทวดาฝ่ายคนธรรพ์ ปกครองทิศตะวันออก 3. ท้าววิรุฬหก ดูแลเทวดาฝ่ายกุมภกันต์ ปกครองทิศใต้ 4. ท้าววิรูปักษ์ ดูแลเทวดาฝ่ายนาค ปกครองทิศตะวันตก

เดือนสาม หากปีไหนมีเดือนแปดสองหน จะจัดในวันเสาร์แรกของเดือนสี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
บวงสรวงท้าวเวสสุวรรณ และพิธีเบิกเนตรเทวภิเษก รวมถึงการสะเดาะเคราะห์ ส่งกระทงเจ้า
กรรมนายเวร และทำบุญให้ผีไร้ญาติ พิธีชิงเปรต ไพรยาน โดยมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม
ดังนี้

1. การจัดเตรียมสถานที่ ใช้โต๊ะปูผ้าขาวกลางแจ้ง วางบายศรีบริเวณมุมซ้ายขวาของโต๊ะ
2. การจัดเตรียมของที่ใช้ประกอบพิธีบวงสรวง อันประกอบด้วย**เครื่องหลัก** สำหรับบูชา
ท้าวเวสสุวรรณ คือ บายศรีปากชามหนึ่งคู่ กรวยยอดให้ใส่ข้าวปากหม้อ ใส่ไข่ต้มปอกเปลือกบน
ยอดบายศรี, ชันหมากเบ็ง แปดชั้นหนึ่งคู่ ห้าชั้นหนึ่งคู่ ชันธำรงด้านซ้าย ชันธำรงด้านขวา
ข้าวสวยใส่ถ้วยวางไข่น้ำข้าวสวย ข้าวตอกโรยบนบายศรี ถัวยาวมาก (ถั่วเขียวคั่วสุก), หมาก
จำนวนแปดชิ้น พลุแปดชิ้น, บุหรี่(แบบม้วนทอง), ธงเงินและธงทอง 9 ชั้น, ธูป เทียนสีแดง,
พานดอกไม้, กล้องข้าว, สัปทน, ตุ้ง, ดอกกุหลาบแดง 9 ดอกใส่ในแจกัน, เงินหกบาทขึ้นไป
(เงินบูชาครู) ใส่จานเล็กๆ ตั้งไว้ข้างบายศรี, ดาบสามเล่ม, ตาลปัตร, ต้นกล้วย ต้นอ้อย สำหรับ
เครื่องรองสำหรับบูชาท้าวเวสสุวรรณคือ เครื่องคาว เช่น หัวหมู ขนมจีนพร้อมน้ำยา 1 จาน ปลา
หนึ่งหนึ่งตัวพร้อมน้ำจิ้ม กุ้งลีดัว ปลีลีดัว ไก่ต้มหนึ่งตัว, เครื่องหวาน ขนมต้มแดงและต้มขาว หรือ
ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เผือกและมันต้ม, เครื่องดื่ม เช่น น้ำเปล่า น้ำแดง สุรา, ผลไม้ เช่น
กล้วย ส้ม แอปเปิ้ล มะพร้าว ส้มโอ สาลี่ ขนุน แตงโม ฝรั่ง สับปะรด

3. การประกอบพิธีกรรม เริ่มบวงสรวงเวลาประมาณ 8 โมงเช้า โดยการสักการบูชาคุณ
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จากนั้นเจ้าหน้าที่จุดประทัด และบังไฟตูม ตีกลองหมากแข้ง หมาก
เชือก ฆ้องระฆัง เพื่อเรียกเทวดา ต่อมาสวดคาถาบูชาฤกษ์ อัญเชิญท้าวเวสสุวรรณ และบริวาร
ทั้งหมด เทวดาทันสิบหกห้องชั้นฟ้า สิบห้าห้องพระวิมาน อากาศเทวดา รุกขเทวดา เทวดา
ทั้งหลายที่รักษาตามทุกสถานที่ เคหะสถาน มาประทับยังโรงพิธี จากนั้นถวายเครื่องบวงสรวง
อันประกอบด้วย บายศรี อาหารคาวหวานต่างๆ ต่อมากล่าวบูชาคุณ ครูบาอาจารย์ เทพไท้เทวา
ต่างๆ จากนั้นกล่าวคำขอขมาพระรัตนตรัย ขอขมาพรหม ขอขมาเทพ พ่อแม่ ครูอาจารย์ ขอขมา
เจ้ากรรมนายเวร การถอนคำสาป คำสาบานต่างๆ พิธีกรรมนี้จึงมีผลให้ชีวิตดีขึ้น ได้ปลด
พันธนาการกรรมออกไปจากบุคคลนั้นๆ จากนั้นมีการรำบวงสรวงท้าวเวสสุวรรณ เมื่อเวลาผ่าน
ไป 30 นาทีให้ลาของที่โต๊ะบวงสรวง แล้วนำของคาวหวานจำนวนหนึ่งและน้ำใส่ในโพน จากนั้น
นำไปทิ้งที่ทางสามแพร่งเพื่อให้ผีไร้ญาติได้กินอาหาร จากนั้นก็เสร็จพิธีกรรม

ภาพที่ 46 วิหารทำเวสสุวรรณ

ภาพที่ 47 พิธีบวงสรวงทำเวสสุวรรณ

ภาพที่ 48 การสวดบูชาเทพเทวดา

ภาพที่ 49 แหล่งของบูชาท้าวเวสสุวรรณ

ภาพที่ 50 ตั้งเครื่องบูชา

ภาพที่ 51 ฟ้อนกลองตุ้ม

ภาพที่ 52 ฟ้อนตังหวาย

ภาพที่ 53 รำถวายพระพร

การสะเดาะเคราะห์บ้านหรือพิธีแต่งงานเสียเคราะห์เหือน พิธีกรรมนี้จัดขึ้นที่บ้านนาเมือง ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สิ่งไม่ดีต่างๆ ออกจากครอบครัว เช่น โชคไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย ผันร้าย และเคราะห์กรรมต่างๆ รวมถึงขอให้เจ้ากรรมนายเวรอย่างจงเวรจงกรรมกัน ตลอดจนเป็นเครื่องเช่นให้กับญาติและเทวดา สำหรับวันเวลาของการประกอบพิธีกรรม ส่วนใหญ่มักทำในวันอังคาร วันเสาร์ วันพฤหัสบดี ไม่ต้องดูข้างขึ้นข้างแรม ไม่ต้องดูเดือน แต่ส่วนใหญ่มักจะประกอบพิธีในเดือนพฤษภาคมและเดือนมิถุนายน อาจจะทำปีละครั้ง หรือทำปีละหลายๆ ครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าจะมีคนในบ้านเจ็บป่วยหรือไม่ วันที่พรหมณ์หรือหมอสวดสูตรจะมาประกอบพิธีกรรมเป็นวันส่งผู้ล่วงลับหรือที่เรียกว่า “วันเลี้ยงผี” บางครั้งอาจประกอบพิธีนี้ในวันที่ผู้ต้องการสะเดาะเคราะห์เกิดเช่น วันจันทร์ หรือ วันอังคาร เรียกพิธีนี้ว่า “สูตรวันเกิด” หรือ “สวดวันเกิด” ส่วนเวลาที่ทำพิธีมักเริ่มตั้งแต่เวลา 15.00 น. เป็นต้นไป หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าจัดเมื่อพระอาทิตย์จะเริ่มลับขอบฟ้า เพื่อให้เทวดามารับเอาเครื่องเช่นได้เร็วขึ้น โดยมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมภายใน 1 วัน ดังนี้

1. การจัดเตรียมสถานที่ จัดภายในบ้านบริเวณใดก็ได้ แต่บริเวณนั้นต้องไม่มีของต่ำ เช่น ผ้าถุง รองเท้า มุ้ง เป็นต้น เพราะอาจทำให้เวทมนตร์ของพรหมณ์เสื่อมได้
2. การเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม อันประกอบด้วย กระທกบกล้วย ซึ่งนำกบกล้วยมาตัดเป็น 4 ท่อน แล้วนำมาประกอบกันให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากนั้นเย็บให้ติดกันและทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ จำนวน 9 ช่อง และเครื่องที่จะใส่ในกระທกบกล้วย ได้แก่ กรวยทำจากใบมะม่วง 100 ใบ (แทนถ้วยชาม 100 ใบ) มะพร้าวหาบและตาลหาม หรือมะพร้าวและตาล, เลือหนึ่งฝืน, มีด พร้า, จอบ เสียม, หวด, หม้อ, ฟืน, ผ้าถุง 1 ฝืน, ผ้าขาวม้า 1 ฝืน, ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง, เครื่องหวาน, ผ้ายดำ ผ้ายแดง ผ้ายขาว, ไม้ไผ่ยาว 1 ฟุต 100 อันมัดรวมกัน และหลักธง 9 หลัก ทำมาจากไม้ไผ่ยาว 1 ฟุต 9 อัน สำหรับปักในกระທ, สำหรับข้าว 1 สำหรับ, เปียร์หรือเหล้า 1 แก้ว, น้ำเปล่า 1 ขวด, เมี่ยง 100 ห่อ, หมาก 100 ห่อ, หนุนผู้หญิงใส่ผ้าถุงใส่เสื้อ หนุนผู้ชายใส่กางเกงใส่เสื้อ ทำจากกบกล้วยขนาด 15 ซม. รูปช้างทำจากก้านกล้วย, รูปม้า ทำจากก้านกล้วย (แทนคนรับใช้และสัตว์เลี้ยงที่มอบให้เทวดาและผี), น้ำหอมใส่แก้ว 1 แก้ว หรือ น้ำมนต์และใบส้มป่อย นอกจากนั้นมีค่าครู คือเงินใส่ในขันธ 5, ข้าวสารใส่จาน พร้อมเทียน 5 เล่ม, ดอกไม้ 5 คู่, ด้ายสายสิญจน์ สำหรับป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าบ้าน โดยนำสายสิญจน์แขวนไว้รอบบ้านและสิ่งของต่างๆ

3. การประกอบพิธีกรรม พราหมณ์เริ่มพิธีเวลา 15.00 น. เป็นต้นไป โดยสวดตามบทสวด เริ่มจากคำบูชาพระ คำบูชาพระรัตนตรัย พุทธชัยมงคลคาถา (พาหุง) สวดชุมนุม เทวดา พระคาถายอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก เมื่อสวดเสร็จพราหมณ์จะให้พรผูกแขน และรดน้ำมนต์ให้กับผู้เข้าร่วมพิธีและรอบๆ บ้าน เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้วนำกระทง ในพิธีไปวางบริเวณทางสามแพร่งแถวหมู่บ้าน เปรียบเสมือนการนำเคราะห์ไปทิ้ง

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค

หมอลำผีฟ้า หากมีผู้ป่วยในบ้านเรือนรักษาด้วยหมอแผนปัจจุบันไม่หาย ก็มีการจัดพิธี รำผีฟ้า โดยจัดเครื่องอัญเชิญครูอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้วมาช่วยรักษา หมอลำผีฟ้าส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุ หรือ หญิงสาว หรือผู้ชาย หรือเด็ก โดยไม่จำกัดอายุ แต่จะต้องสืบเชื้อสายมาจาก กลุ่มหมอลำผีฟ้าเท่านั้น ส่วนผู้ป่วยจะต้องแต่งกายด้วยผ้าไหม ผ้าขาวม้าพาดบ่า มีดอกมะละกอร้อย เป็นพวงทัดหู จัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้ เรียกว่า ชันซ์ 5 ชันซ์ 8 ดอกจำปาลาวสีขาวมาร้อยเป็น พวงมาลัย พร้อมทั้งดอกจำปาของบรืวารผีฟ้าทั้งหมดมาวางรวมกันไว้ในค้าย และมีขันน้ำและเงิน เหยียบบาทสมัยเก่า 10 เหยียบ มีดคาบมาวางในค้ายผ้าสะโหร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าสไบขาวมาวาง รวมกันไว้บนหมอน พิธีรำผีฟ้านี้จะรำทั้งคืนจนถึงเช้า มีหมอแคนเป็นผู้เป่าแคนคอยให้จังหวะใน การรำ ระหว่างกระทำพิธีจะมีผู้ทรงผีฟ้าเข้าประทับทรงติดต่อกัน และผู้อยู่ในพิธีจะสอบถามว่า ผู้ป่วยได้กระทำการอันใดที่เป็นการผิดผีหรือไม่ จึงมีอาการเป็นเช่นนั้น เมื่อทราบแล้วผู้ป่วยกระทำการอันใดที่เป็นการผิดผี ก็ให้ผู้ป่วยไปแก้ไขจุดนั้น ด้วยการแต่งพิธีกรรมเพื่อขอขมาบูชาเช่นสรวง ซึ่งบางรายก็หายจากการเจ็บป่วยจริงๆ ก็มี

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

บุญกุ่มข้าวใหญ่ หรือบุญคุณลาน

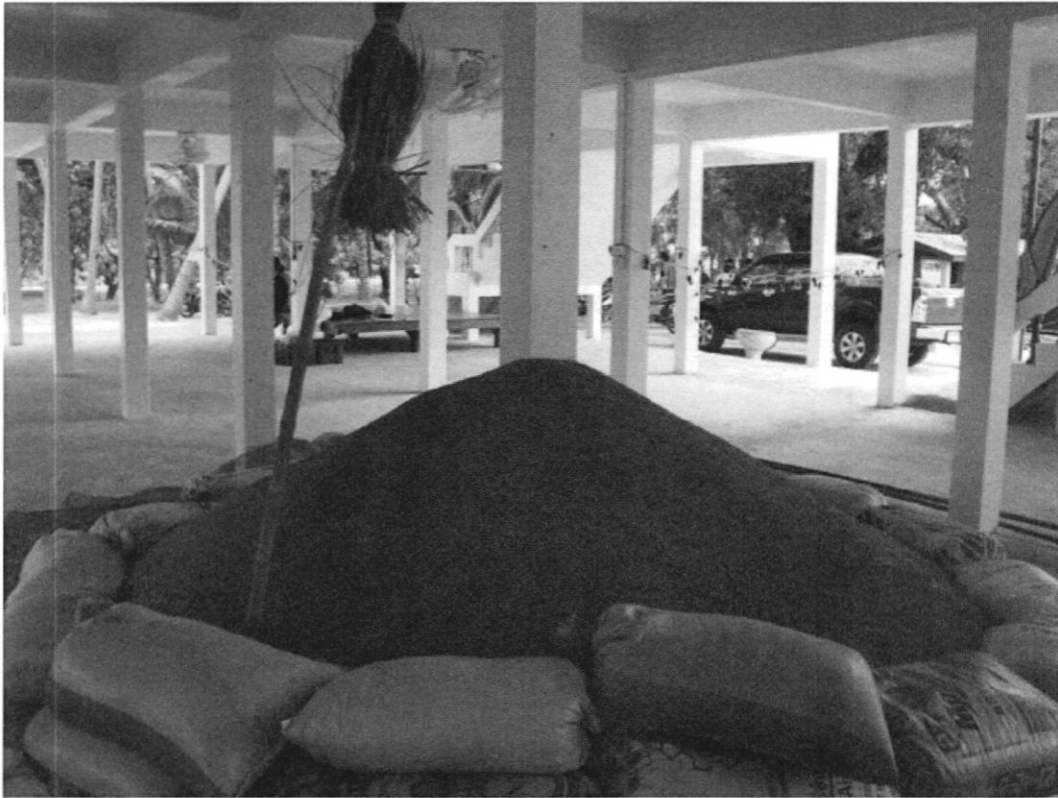
การจัดงานบุญกุ่มข้าวใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อต้องการรวบรวมข้าวเปลือกที่นวดแล้ว หลังจากการเก็บเกี่ยว เอามารวมกันที่วัดในชุมชน ในปัจจุบันสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม คือ ศาลาวัด เนื่องจากในปัจจุบันมีการใช้เครื่องจักรในการเกี่ยวข้าวและนวดข้าวแทนการลงแขก เหมือนอย่างอดีต จึงไม่ได้จัดตามแบบแผนที่เคยทำกันมา คือ จัดพิธีกรรมทั้งพุทธศาสนาและพิธี พราหมณ์ ที่ลานนวดข้าว ก่อนที่จะนำข้าวขึ้นยุ้ง และบริเวณทุ่งนาเพื่อก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ท้อง นา และเมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว มีการนำน้ำมนต์ไปประพรมลงที่นา ซึ่งเป็นความเชื่อว่าจะทำให้ ข้าวเจริญงอกงาม และได้ผลผลิตจำนวนมาก จุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวก็ เพื่อระลึกถึงพระคุณของพระแม่โพสพ ที่ทำให้ได้ข้าวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากนั้นยัง

เป็นการสู่ขวัญข้าว เพื่อให้ในปีหน้าจะได้ผลผลิตที่ดี มีข้าวเปลือกมาทำบุญอีก จากนั้นจะทำบุญข้าวเปลือกทั้งหมดให้แก่วัด

การประกอบพิธีกรรม นำข้าวมากองรวมกันที่วัดหรือที่เรียกว่ากองข้าว โดยมีส่วนประกอบของกองข้าวคือ ต้นกล้วย ต้นอ้อย และใบคูณ สำหรับสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมประกอบด้วยพาข้าว และบายศรี พาข้าวประกอบด้วย ไข่ เพื่อเป็นการสรรเสริญเจ้าอาวาส หรือคนที่ต้องการให้สรรเสริญ เช่น มีผู้กล่าวคำว่า ไข่ฟองนี้งามไหม คนก็จะตอบว่างาม เจ้าอาวาสรูปนี้ดีไหม คนก็ตอบว่า ดี เป็นต้น, ไก่ เพื่อนำคางไก่มาทำนาย, เหล้าขาว, น้ำอบ น้ำหอม, อาหารคาว, ก่องข้าว และน้ำ ส่วนประกอบที่อยู่ในบายศรี คือ สายสิญจน์ เพื่อให้พราหมณ์หรือผู้เฒ่าผู้แก่ผูกข้อมือให้แก่คนที่มาร่วมพิธี, กล้วย, อ้อย, เผือกต้ม มันต้ม และคำหมาก

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ช่วงเย็นของวันแรกของการทำพิธี ชาวบ้านมารวมกันที่วัดเพื่อเจริญพุทธมนต์เย็น วันรุ่งขึ้นเวลา 07.00 น. ชาวบ้านร่วมกันตักบาตร ไหว้พระ รับศีล หลังจากนั้นเวลา 09.00 น.แห่ต้นไม้มงคลต้นไม้มงคล รูปพระแม่โพสพไปยังสนามหญ้ากลางหมู่บ้าน โดยสมมติว่าเป็นทุ่งนา เพื่อทำพิธีขอขมาพระแม่โพสพ โดยมีเครื่องประกอบพิธี ดอกไม้ ธูปเทียน (ชั้น 5) และข้าวเปลือกใส่จาน ขณะทำพิธีต้องหันหน้าไปทิศเหนือ หลังเสร็จพิธีกรรมแล้วแห่ต้นไม้มงคลต้นไม้มงคล รูปพระแม่โพสพ กลับวัด โดยต้องแห่รอบศาลา 3 รอบ ตามเข็มนาฬิกา จากนั้น เวลา 10.30 น. พราหมณ์ทำพิธีสู่ขวัญข้าว ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

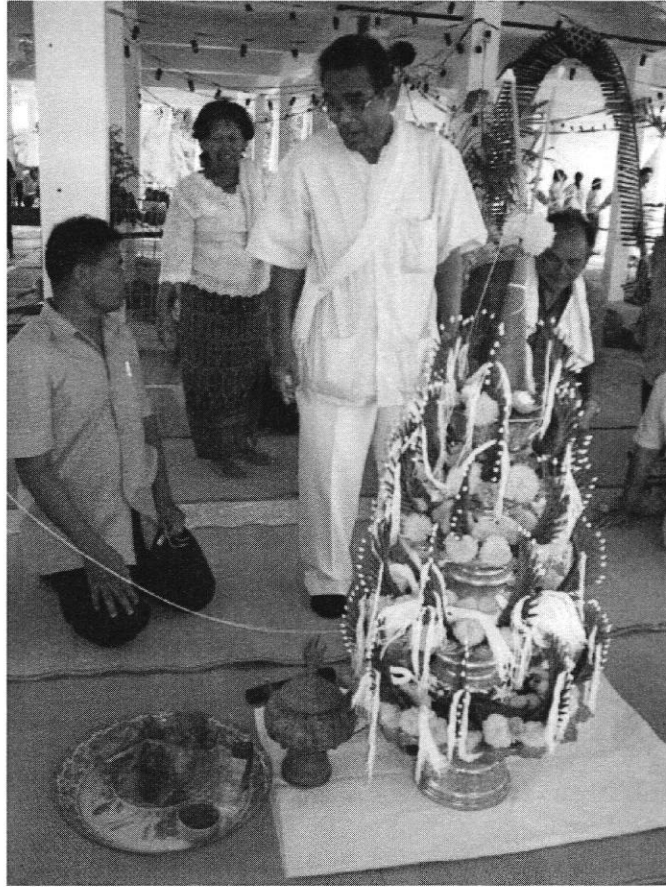
- 1.โยนสายสิญจน์จากกองข้าวมาที่บายศรี
2. ตัวแทนหมู่บ้านทำการผูกแขนพราหมณ์ด้วยเงิน เพื่อเป็นค่าครู
3. พราหมณ์จุดเทียนที่ชั้น 5 เมื่อจุดเทียนเรียบร้อยแล้ว พราหมณ์เริ่มทำพิธีกรรม ขณะที่พราหมณ์ประกอบพิธี ถ้าเทียนเล่มแรกใกล้จะหมด ก็จะต้องจุดเทียนเล่มที่ 2 เล่มที่ 3 ต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเสร็จพิธี
4. แจกเมล็ดข้าวที่ทำพิธีเสร็จแล้วให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคล
5. ดับเทียนเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม
6. พราหมณ์สวดน้มนต์และพรให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธี
7. พราหมณ์ให้พรและมีการผูกแขนให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธี
8. หลังจากพิธีสู่ขวัญ ต้องเก็บบายศรีและพาข้าวเป็นเวลา 3 วัน ถึงจะนำไปทิ้งได้

ภาพที่ 54 กองข้าว

ภาพที่ 55 ไก่ที่นำมาประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ 56 บายศรี

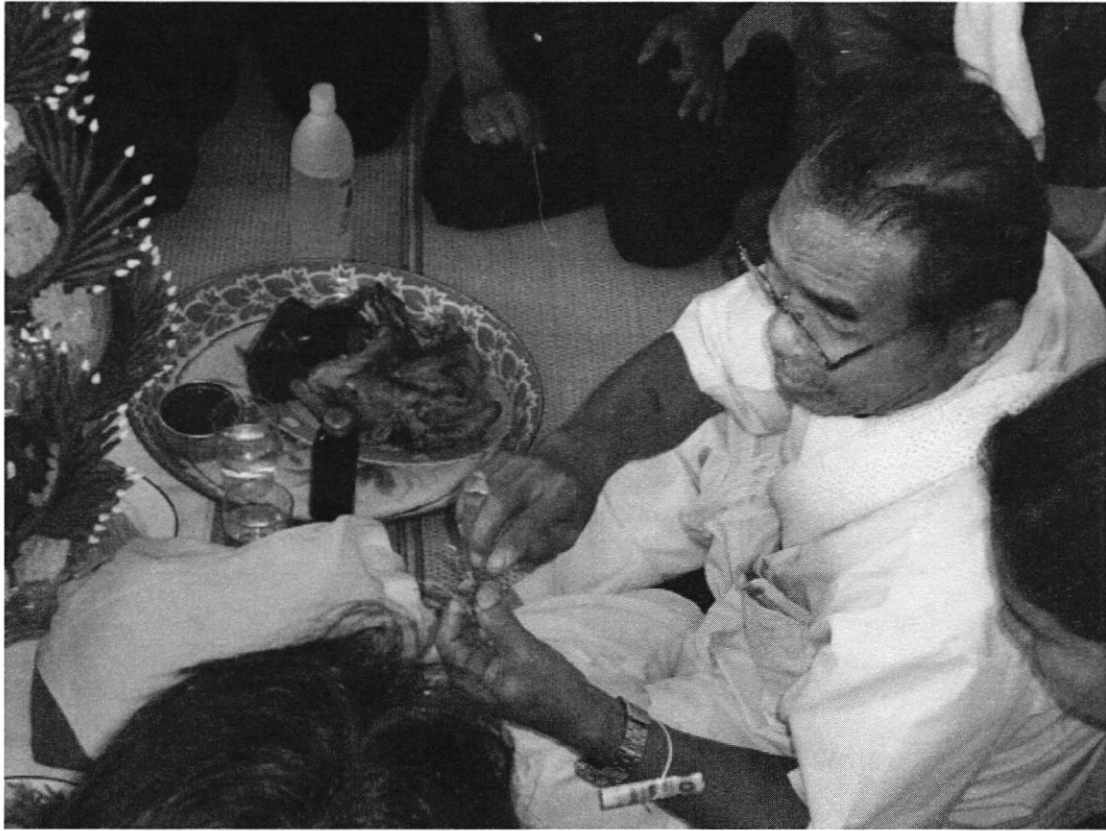
ภาพที่ 57 แห่ต้นไม้เงินต้นไม้ทอง รูปพระแม่โพสพไปยังสนามหญ้ากลางหมู่บ้าน

ภาพที่ 58 พราหมณ์ประกอบพิธีกรรมบูชาพระแม่โพสพ

ภาพที่ 59 พิธีบายศรีสู่ขวัญ

ภาพที่ 60 พราหมณ์กำลังทำนายคางไก่

ตารางเปรียบเทียบผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวในเขตอีสานใต้

จังหวัด	ผีชั้นสูงหรือผีดี	ผีชั้นกลาง หรือ ผีกึ่งดีกึ่งร้าย	ผีชั้นต่ำหรือผีร้าย
อุบลราชธานี	ผีฟ้าหรือผีแถน	- ผีบรรพบุรุษ - ผีประจำที่นาหรือผิตาแฮก - ผีปู่ตา - ผีบ้านผีเรือน - แม่โพงพ - แม่ธรณี - ผีป่า - ผีน้ำ	- ผีเปรต - ผีปอบ - ผีกระสือ - ผีไร่ญาติ - ผีพราย - ผีแม่หม้าย - ผีเป่า
ศรีสะเกษ	ผีฟ้าหรือผีแถน	- ผีบรรพบุรุษ - ผีประจำที่นาหรือผิตาแฮก - ผีปู่ตา - ผีบ้านผีเรือน - แม่โพงพ - แม่ธรณี	- ผีปอบ - ผีแม่หม้าย - ผีเปรต - ผีกระสือ
สุรินทร์	ผีฟ้าหรือผีแถน	- ผีปู่ตา - ผีบรรพบุรุษ - ผีเจ้าที่เจ้าทาง - ผีนางตะเคียน - ผีป่า	- ผีปอบ - ผีกระสือ
บุรีรัมย์	ผีฟ้าหรือผีแถน	- ผีบรรพบุรุษ - ผีปู่ตา - ผีบ้านผีเรือน	- ผีแม่หม้าย - ผีกระสือ - ผีปอบ

อ้างอิง

การสัมภาษณ์

- บ้านหนองแวงหรือหนองตะโดก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี: คุณยายเจียง เมืองทอง อายุ 74 ปี
- บ้านโคกน้อย หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านตูม อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี: ปู่จ๋าตา ตาสั่งสุข อายุ 73 ปี ตำแหน่งปู่จ๋า, พ่อวร เกษอินตา อายุ 84 ตำแหน่ง รองปู่จ๋าคนที่ 1, พ่อประสาท สังระการ อายุ 67 ปี ตำแหน่งรองปู่จ๋าคนที่ 2
- บ้านม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี: นายบุญครอง ศิริพรหม อายุ 55 ปี, ยายแพง ธีระโคตร อายุ 71 ปี, ยายทองถวิล ประทาน อายุ 75 ปี, ตากำทอง สลับหมื่น 77 ปี, นางเข็มพร ตาน้อย อายุ 67 ปี, นางสมพิศ ประทาน อายุ 51 ปี, นางนิรรัตน์ แสงงาม อายุ 74 ปี
- บ้านแมต ตำบลเมืองศรีโคก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี: พรหมณ์เสถียร จันทรดวง (พรหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรม), พ่อใหญ่ลา กุจะพันธ์
- บ้านหนองศาลา ตำบลท่าลาด อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี: อาจารย์ณัฐเศรษฐ์ กัณหารินทร์, คุณณัฐดนัย วงศ์เชื่อนแก้ว
- บ้านนาเมือง ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี: พ่อใหญ่นาย พาแดง อายุ 78 ปี (พรหมณ์), พ่อใหญ่ประสิทธิ์ คำกุดา อายุ 71 ปี, นายอุทัย ขาวสะอาด อายุ 69 ปี, ยายหนูหนาน แสงสุกวาว
- หมู่บ้านยางน้อย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี: นายศักราช ไชยรักษ์
- บ้านโนนม่วงพัฒนา ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี: นางสุพรรณิ ไพบุลย์ก่อเกียรติ
- บ้านนาหอม ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี: นางสาวสุพัตรา คำโสภา
- บ้านนาคาม ตำบลนาคาม อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี: นางสาวสิริพร จันทรเพ็ญ
- บ้านม่วงเดียด ตำบลคำเจริญ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี: นายบัณฑิต แดงโสภา
- บ้านคำวังยาง อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี: ยายทองคำ ทองถนอม, นางสาวรัญญา พาสุข
- บ้านคำเม็ก (ห้วยไผ่) ตำบลกุดชุมพူ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี: นางสาวอาณิชา บุญทอง
- หมู่บ้านนาเีย ตำบลนาเีย อำเภอนาเีย จังหวัดอุบลราชธานี: นางสาววลีพร อาษา

- บ้านหนองกุ้ง ตำบลหนองกุ้ง อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ: นายแก้ว สีมานบุตร (พ่อพราหมณ์), นายทองอินทร์ สนสาย, นางสุพิศ พงษ์เพ็ง, นางหนูแพ่ง เวียงคำ, นางสาวโสพิศ วงศ์คำเหลา, นางสมศรี ตีละบาล, นางสาวประกายทิพย์ วิชา, นายวันชัย จันทรวงศ์ราช, นางจันทร์ดี วิชาชัย, นายดวงจันทร์ พงษ์เพ็ง
- บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ: พระครูสังวร วรรณธรรม (เจ้าอาวาสวัดบ้านโพธิ์), นายบุญล้อม ณะศรี (พราหมณ์), นางสาว สุธศรี
- บ้านดวนใหญ่ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ: นายนรากร ดวนใหญ่
- บ้านพิงพวย อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ: นางสาวชลิดา ชันชาติ
- บ้านหาด ตำบลเปือย อำเภอปิงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ: นายจักรพงษ์ นนทศิลา
- บ้านบ่อน้ำคำ ตำบลกุดหวาย อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์: ยายไฉ่ ระดมบุญ, ยายมะลิ ชื่นชม, ยายเล็ก บัวสอน, ตาเภา แสงสุข, นางสาววย ดวงศิลป์, นางสาวภัสสร ดวงศิลป์
- บ้านหนองไทร ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์: นางสาวสุกัญญา ชูสงกลิ่น

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทยเป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก เพราะจากการศึกษาเอกสารงานวิจัย และบทความทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวในประเทศไทย ผู้เขียนพบว่ายังไม่มีใครเคยศึกษาเรื่องนี้มาก่อน จะมีเฉพาะ Silapakit Teekantikun (2010) คนไทยที่ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “Nghĩ về lễ lên đồng của người Việt ở miền Bắc Việt Nam và của người Lào ở Đông Bắc Thái Lan”¹⁵ ‘พิธีกรรมการเข้าทรงของคนเวียดนามที่ภาคเหนือของประเทศไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย’ ที่คณะประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย ประเทศเวียดนามเท่านั้น ที่ถือว่าเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม” โดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย ของผู้เขียน เพราะในงานของผู้เขียนก็มีการกล่าวถึงพิธีกรรมการเข้าทรง ซึ่งมีคนทรงเจ้าเป็นผู้ทำพิธีเช่นกัน นอกจากนั้น ก็ยังมีบทความทางวิชาการที่ผู้เขียนค้นพบในเว็บไซด์อีก 2 เรื่อง ที่สามารถนำมาใช้ในการอ้างอิงงานเขียนเรื่องนี้ได้ ได้แก่ “บ้านเถอ (Bàn thò): ศาลบรรพบุรุษกับความเชื่อของคนเวียดนาม” ของ Rak phasavietnam หรือ รัก เพิ่มพูนทรัพย์ (<http://www.vcharkam.com/vblog/13232>) และ “ศาสนาและความเชื่อในเวียดนาม” ของ ญาณวุฒิสังเฐน (<http://www.l3nr.org/posts/212522>) ซึ่งบทความทั้ง 2 เรื่องมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษและพิธีกรรมการไหว้บรรพบุรุษของชาวเวียดนาม ดังนั้น จึงถือว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างมากว่า ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทยเป็นอย่างไร พวกเขายังคงรักษามรดกประเพณีเดิมของคนเวียดนามที่อยู่ในประเทศเวียดนามหรือไม่ หรือว่าความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวได้นำมาผสมผสานหรือประยุกต์ให้เข้ากับความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยไปแล้ว เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามดังกล่าวอาศัยและใช้ชีวิตในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลา

¹⁵ ศิลปกิจ ดิชนิตกุล (2554) ได้นำข้อมูลส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เขียนบทความเรื่อง “พิธีทรงเจ้าเวียดนาม: ปฏิบัติการควบคุมบังคับของรัฐกับการขัดขืนต่อรองของคนทรง” นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 17-18 พฤศจิกายน 2554 ด้วย

- วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องผี ทั้งในด้านระบบความเชื่อ และรูปแบบพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาเวียดนาม ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทยโดยนำมาจัดกลุ่มและเรียงลำดับความสำคัญเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้น
2. เพื่อรักษามรดกทางภูมิปัญญาของชาวอีสานใต้ให้ดำรงอยู่โดยเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม มิให้สูญหายไปภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ที่นำหน้าด้วยการพัฒนาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สูงขึ้น แล้วหลงลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ หรือความมีตัวตนของเราขึ้นมา

ขอบเขตของการเก็บข้อมูล

ผู้เขียนเก็บข้อมูลความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม หรือคนไทยเชื้อสายเวียดนาม เฉพาะจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น เนื่องจากในเขตอีสานใต้หรืออีสานตอนล่างทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร มีเพียงจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้นที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม หรือคนไทยเชื้อสายเวียดนามรวมตัวกันเป็นชุมชนและอยู่อย่างหนาแน่นที่สุด

ภาพที่ 61 แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ที่มา: https://www.google.co.th/search?q=%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%B9%89&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=cW6hUsp_iLuB9zbgMAN&ved=OCCwQsAQ&biw=1366&bih=578#imgdii=_

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ผู้เขียนเน้นเก็บข้อมูลเป็นหลัก คือ กลุ่มเหวียด เกี้ยว (Việt Kiều) ซึ่งัญญาทิพย์ ศรีพนา (2548: 9) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “เหวียด เกี้ยว”¹⁶ ว่า “เหวียด เกี้ยว เป็นคำในภาษาเวียดนาม แปลว่า ชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่นอกประเทศ หรือชาวเวียดนามโพ้นทะเล (Overseas Vietnamese) ซึ่งมีถิ่นฐานอาศัยอยู่นอกประเทศ คำว่า เหวียด เกี้ยว ยังหมายรวมถึง ชาวเวียดนามที่เดินทางไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศในช่วงเวลาอื่นๆ และด้วยเหตุผลอื่นด้วย นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงชาวเวียดนามที่พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทย” สำหรับในประเทศไทยกลุ่มเหวียด เกี้ยวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่พบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะบริเวณ 6 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี อุดรธานี มุกดาหาร สกลนคร นครพนม และหนองคาย อย่างไรก็ตาม ในโครงการนี้ ผู้เขียน เน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเหวียด เกี้ยวหรือกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ซึ่งนักวิชาการไทยนิยมเรียกว่าคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น¹⁷

วิธีการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลที่ผู้เขียนใช้ในโครงการนี้มี 3 วิธี ได้แก่

1. สัมภาษณ์ตรง โดยสัมภาษณ์รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม และเจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากวัดทั้งสองแห่งดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดงานฌาปนกิจศพ การไหว้บรรพบุรุษโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ของเวียดนาม หรือตรุษเวียดนามซึ่งคนเวียดนามเรียกกันว่า เต็ต (Tết) เป็นต้น นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์นักวิชาการไทยที่ศึกษาเรื่องพิธีกรรมการทรงเจ้าของคนเวียดนามที่ภาคเหนือของประเทศเวียดนาม รวมทั้งสัมภาษณ์ตัวแทนเหวียด เกี้ยวในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีด้วย

¹⁶ ในการอ่านคำศัพท์ภาษาเวียดนามโดยการถ่ายเสียงจากภาษาเวียดนามมาเป็นภาษาไทยที่ปรากฏในงานเขียนเรื่องนี้ ผู้เขียนอ่านตามสำเนียงภาคเหนือ โดยเน้นสำเนียงฮานอยเป็นหลัก

¹⁷ ผู้เขียนขอเรียกกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามหรือคนไทยเชื้อสายเวียดนามในโครงการนี้ว่า “เหวียด เกี้ยว” (Việt Kiều) เพื่อจะได้รักษาอัตลักษณ์ของความเป็นเวียดนามของพวกเขาให้มากที่สุด

2. สัมภาษณ์ผ่านสื่อออนไลน์ เนื่องจากผู้เขียนมีลูกศิษย์จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้น จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลที่สงสัยเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามผ่านสื่อออนไลน์ เช่น อีเมล เฟสบุค เป็นต้น

3. สัมภาษณ์ข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็น โดยเน้นเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) หรือเหวียด ที่อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น ทั้งนี้ ได้แจกแบบสัมภาษณ์ข้อมูลข้างต้นให้เหวียด เกี่ยวทั้งหมดในจังหวัดดังกล่าว จำนวน 50 คน (ดูแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามที่ภาคผนวกที่ 1 หน้า 134)

- สถานที่เก็บข้อมูล

สถานที่เก็บข้อมูลที่ผู้เขียนเน้นเก็บข้อมูลเป็นหลักในจังหวัดอุบลราชธานี มี 3 แห่ง ดังนี้

1. วัดสุทัศนาราม

ที่ตั้ง: เลขที่ 264 ถนนพโลรงฤทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

ภาพที่ 62 วัดสุทัศนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2. วัดสุปฏิณารามวรวิหาร

ที่ตั้ง: เลขที่ 1 ถนนสุปฏิณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

34000

ภาพที่ 63 วัดสุปฏิณารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. ตัวอย่างชุมชนเหวียด เกี้ยว จังหวัดอุบลราชธานีที่ใช้เป็นสถานที่

เก็บข้อมูล

ตัวอย่างบริเวณที่เก็บข้อมูล: ซอยสรรพสิทธิ์ 6 ถนนสรรพสิทธิ์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

ภาพที่ 64 ชุมชนเหวียด เกียว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณบ้านคน)

ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวณิชชากร

ภาพที่ 65 ชุมชนเหวียด เกียว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณร้านค้า)

ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวณิชชากร

หลังจากที่เก็บข้อมูลความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ผู้เขียนได้แยกประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. ความหมายของคำว่า “ผี” ตามมุมมองของกลุ่มเหวียด เกี่ยว

ก่อนที่จะศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทราบมุมมองในเรื่องของ “ผี” หรือภาษาเวียดนามเรียกว่า มา (ma) ของพวกเขา ก่อนว่า พวกเขาให้คำจำกัดความคำว่า “ผี” ว่าอย่างไร เหมือนหรือต่างจากคนไทยหรือไม่อย่างไร เพราะผู้เขียนถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากเราได้ทราบมุมมองของเหวียด เกี่ยวเกี่ยวกับความหมายของผีของพวกเขา ก่อน จะทำให้เราเข้าใจพวกเขาในเรื่องความเชื่อที่มีต่อผีมากขึ้น เพราะในช่วงที่ผู้เขียนไปศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาภาษาศาสตร์ที่คณะภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย ประเทศเวียดนาม ระหว่างปีพ.ศ. 2547 – 2552¹⁸ และพักอยู่กับครอบครัวของคนเวียดนามนั้น คนเวียดนามหลายคนและผู้เขียนรู้จักมักคุ้นไม่เคยเล่าเรื่องราวความน่ากลัว หรือสิ่งเร้นลับเกี่ยวกับผีให้ผู้เขียนฟังเลย ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงผีบรรพบุรุษว่า มาช่วยคุ้มครองและดูแลคนในบ้านมากกว่า นอกเหนือจากนั้นตามร้านขายหนังสือและวารสารทั่วไปในเวียดนาม ก็แทบจะไม่มีหนังสือหรือวารสารที่มีเรื่องราวหรือประสบการณ์ของชีวิตเกี่ยวกับผีเหมือนประเทศไทยเรา หรือแม้กระทั่งรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหานำเสนอความเชื่อเรื่องผีดังเช่นรายการ “คนอวดผี” ของช่อง 5 สถานีโทรทัศน์ของไทยก็ไม่มีให้ดูเลย

ตามมุมมองของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้เขียนรวบรวมมาได้ทั้งหมด สามารถสรุปความหมายของคำว่า “ผี” ได้ดังนี้

1.1 ผี หมายถึง วิญญาณของคนที่ยายแล้ว เช่น ผีบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น นอกจากนั้น ยังรวมถึงผีเปรต ผีตายโหง ผีนา ผีฟ้า ผีป่า ผีเขา ผีบอบ สัมภเวสี เป็นต้น ด้วยวิญญาณต่างๆ ดังกล่าวสามารถนำทั้งสิ่งดีและไม่ดีหรือนำอันตรายมาสู่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้

1.2 ผี หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ตายไปแล้ว และวิญญาณหลุดออกจากร่าง แต่สามารถปรากฏตนในรูปแบบพลังงานและวิญญาณ โดยจะวนเวียนอยู่ใกล้ๆ กับสิ่งที่เขาเป็นห่วงหรือยึดติดก่อนจะเสียชีวิต เช่น ผู้ที่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุหรือจากภัยธรรมชาติ บางครั้งวิญญาณนั้นก็

¹⁸ ผู้เขียนได้รับทุนการศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยมีสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เป็นผู้ดูแลเรื่องเงินทุนและคอยติดต่อประสานงานกับนักเรียนทุนผ่านสถานทูตไทย ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม

ปรากฏร่างให้ผู้อื่นเห็นโดยไม่รู้ตัวตรงบริเวณสุดท้ายที่เขาเสียชีวิต หรือการมองเห็นวิญญาณของเด็กเล็กๆ ตามความเชื่อที่ว่า เด็กบริสุทธิ์เหมือนผ้าขาว

1.3 ผี หมายถึง ดวงจิตของผู้ที่ตายไปแล้ว เป็นพลังงานบางเบาที่วนเวียนอยู่รอบตัวเรา อาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็น ขึ้นอยู่กับจิตของแต่ละบุคคล บุคคลที่สามารถมองเห็นพลังงานเหล่านั้นได้ถือว่ามีสัมผัสพิเศษ เรียกว่า สัมผัสที่ 6

1.4 ผี หมายถึง สิ่งที่ได้รับรู้ได้ทางความรู้สึก แต่จับต้องหรือสัมผัสไม่ได้ เช่น ภาพถ่ายติดวิญญาณ

1.5 ผี หมายถึง สิ่งที่อยู่หลังความตาย ไม่มีลมหายใจ

1.6 ผี หมายถึง สิ่งที่อยู่อีกโลกหนึ่งหรือภพหนึ่งซึ่งขนานกับโลกของมนุษย์

1.7 ผี หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นตัวตน ไม่สามารถพุดได้

1.8 ผี หมายถึง ภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัวตน แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนก็ได้ ผีสามารถให้ทั้งคุณและโทษ คนสมัยโบราณเชื่อว่า โรคทั้งหลายเกิดจากภูตผีปีศาจ เช่น คนที่ตายไปแล้ว ชาวบ้านเรียกว่า “ผี”

1.9 ผี หมายถึง สิ่งลึกลับที่ยังคงพิสูจน์ไม่ได้ บางครั้งก็คิดไปเอง บางครั้งก็เกิดจากเหตุอุบัติเหตุบางอย่าง บางครั้งก็เกิดจากสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ เช่น เงามืด สิ่งของขยับเขยื้อนได้ เป็นต้น

1.10 ผี หมายถึง สิ่งที่ทำให้เราเจ็บป่วย อ่อนเปลี้ยเพลียแรง หรือบางครั้งก็อาจจะเป็นสิ่งที่ดีคอยช่วยเหลือเราในยามที่เราลำบาก

1.11 ผี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ใช้เรียกสมมติเมื่อคนได้เสียชีวิต ปรากฏรูปร่าง ยังไม่มีการพิสูจน์ยืนยัน หรือมีงานวิจัยใดๆ ยืนยันว่ามีรูปร่าง มีจิตใจ หรือดลบันดาลสิ่งต่างๆ ได้

1.12 ผี หมายถึง สิ่งที่อยู่ใต้จิตสำนึกเรา

1.13 ผี หมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส) และยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าคืออะไร

1.14 ผี หมายถึง ปรากฏการณ์ที่ประสบกับตัวเองแต่ไม่สามารถอธิบายได้โดยหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ให้คำตอบที่ชัดเจน

หากวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “ผี” ตามมุมมองของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีแล้วจะเห็นได้ว่ามุมมองเกี่ยวกับผีของเหวียด เกี่ยวไม่ได้แตกต่างจากคนไทยมากนัก เพราะส่วนใหญ่มุมมองว่าผีคือจิตหรือวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว บางคนอาจจะมองเห็น แต่บางคนก็อาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ เพราะยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม พวกเขาก็มีความเชื่อว่าผีหรือวิญญาณสามารถนำทั้งสิ่งดีและไม่ดี หรืออาจจะนำอันตรายมาสู่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำจำกัดความของ

คำว่า “ผี” หรือ “วิญญาณ” และความเชื่อเรื่องผีของคนไทยที่มีผู้อธิบายว่า “ผี หรือ วิญญาณ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผีธรรมชาติ และผีที่เกิดจากคนที่ตายแล้ว แนวคิดเรื่องอำนาจเร้นลับในธรรมชาติ ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า “ผี” หรือ “วิญญาณ” ผีหรือวิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน แต่มนุษย์เชื่อว่า สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุต่างๆ ขึ้นได้ด้วยพลังอำนาจ เช่น การหายตัว การเข้าสิงร่างของ มนุษย์ หรือเหตุดีและเหตุร้ายต่างๆ นานา เป็นต้น” (<http://www.kroobannok.com/57493>)

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์ตามข้อ 1.1 ที่มีเหวียด เกี่ยวยกตัวอย่างเรื่องผีตายโหง้นั้น ที่เวียดนามก็มีผีตายโหงกลุ่มหนึ่งเรียกว่า มา นาม (ma nam) ซึ่งศิลปกิจ ตีชันติกุล (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2556) ได้ให้ข้อมูลว่า “มา นาม” เป็นผีพรายซึ่งเป็นผีตายโหงที่เกิดจากการจมน้ำตายเวลาเดินไปแถวหนองน้ำหรือบึงน้ำต้องระวัง เพราะอาจโดน “มา นาม” สะกดจิตให้เดินลงไปในบึงแล้วก็จมน้ำตาย กลายเป็นผีเฝ้าบึงแทนผีตนก่อน ส่วนผีเดิมก็จะได้ไปผุดไปเกิด “มา นาม” ฟังคล้ายๆ “ผีน้ำ” แต่ก็ยังไม่แน่ชัดนักว่าจะมีที่มาเหมือนของไทยหรือไม่ อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ข้อมูล เหวียด เกียวในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะกล่าวถึงผีบรรพบุรุษมากที่สุด เพราะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมาก ส่วนผีประเภทอื่น เช่น ผีเปรต ผีนา ผีฟ้า ผีป่า ผีเขา ผีบอบ สัมภเวสี เป็นต้น จะไม่ค่อยกล่าวถึงกันมากนัก เพราะหลายคนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีใครรู้จักนัก หากเป็นคนรุ่นเก่าที่กล่าวถึงผีดังกล่าวก็เป็นส่วนน้อย หรือบางคนก็มองว่าเพราะมาอาศัยอยู่ที่ไทยนาน ดังนั้น จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องผีจากคนไทยโดยเฉพาะคนไทยในอีสานไปด้วย

2. ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกียว

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับกลุ่มเหวียด เกียวในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 50 คนพบว่ากลุ่มเหวียด เกียวส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผี กล่าวคือ เชื่อว่าผีหรือวิญญาณมีจริงมีถึง 90% ส่วนที่ไม่เชื่อว่าผีหรือวิญญาณมีจริงมีเพียง 10% เท่านั้น จากข้อมูลที่ปรากฏในแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็น สามารถสรุปความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกียวได้ดังนี้

2.1 เชื่อว่าผีมีจริง เพราะสามารถรับรู้ได้จากความรู้สึกนึกคิดที่เคยผูกพันกันและมีพลังที่สามารถสัมผัสได้

2.2 เชื่อว่าผีมีจริง เพราะแม้ว่าคนจะตายกลายเป็นผีหรือวิญญาณไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีการใส่บาตรและทำพิธีไหว้ผีหรือวิญญาณเหล่านั้นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะวิญญาณของบรรพบุรุษ เจ้ากรรมนายเวร และเจ้าที่เจ้าทาง

- 2.3 เชื่อว่ามีจริง เพราะยังเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็เชื่ออย่างมีสติและใช้วิจารณญาณ รวมทั้งไม่เคยลบหลู่สิ่งที่ยังมองไม่เห็น
- 2.4 เชื่อว่ามีจริง เพราะได้รับการบอกเล่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงรุ่นปัจจุบัน
- 2.5 เชื่อว่ามีจริง เพราะเวลาคนตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่าง วิญญาณเหล่านั้น บ้างก็มีที่อยู่ บ้างก็ไม่มีที่อยู่
- 2.6 เชื่อว่ามีจริง เพราะว่าคนที่ตายไปแล้วจะยังไม่ไปเกิดทันที ต้องใช้เวรใช้กรรมที่เคยกระทำก่อน
- 2.7 เชื่อว่ามีจริง เพราะเคยเห็นด้วยตาตนเองที่บ้าน โดยมาในรูปของแสงสว่าง
- 2.8 เชื่อว่ามีจริง เพราะผีเป็นคติความเชื่อที่มีอยู่ในปัจเจกชนซึ่งพยายามหาคำตอบตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผีเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งอยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์
- 2.9 เชื่อว่ามีจริง เพราะเคยเจอสมัยเมื่อครั้งยังเด็กในตอนที่ย้ายบ้าน และบริเวณแถวบ้านเคยมีคนประสบอุบัติเหตุบ่อย จึงได้พบเห็นในรูปของวิญญาณของผู้ที่ประสบอุบัติเหตุ
- 2.10 เชื่อว่ามีจริง เพราะผีเป็นสิ่งลึกลับที่สามารถช่วยเหลือและทำร้ายได้ในเวลาเดียวกัน
- 2.11 เชื่อว่ามีจริง เพราะเคยเห็นแถวบ้านทำพิธีเกี่ยวกับวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วมาเข้าสิงคนเป็น (คนทรงเจ้า)
- 2.12 เชื่อว่ามีจริง เพราะประสบกับตนเองในตอนที่ถูกผีในบ้านเสียชีวิต และบุคคลดังกล่าวมาหาตอนจัดงานศพ
- 2.13 เชื่อว่ามีจริง เพราะได้รับการบอกเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและได้พบเห็นเกี่ยวกับอาการของผู้ใกล้ขีด (ญาติ) เกิดพฤติกรรมแปลกๆ จากนั้นจึงไปรักษาที่โรงพยาบาล แต่ก็ไม่พบสาเหตุว่าทำไมถึงมีอาการเช่นนั้น และไม่สามารถรักษาให้หายได้ แต่เมื่อใช้หลักการทางภูมิปัญญาชาวบ้านตามความเชื่อของเหวียด เกี่ยวแล้วกลับหายเป็นปกติได้
- 2.14 เชื่อว่ามีจริง เพราะคิดว่าวิญญาณต่างๆ อาจจะมีจริงซึ่งเราน่าจะสัมผัสได้ด้วยตัวของเราเอง อาจจะไม่ใช้การสัมผัสด้วยระบบประสาทแต่เป็นการสัมผัสที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อและศรัทธา
- 2.15 เชื่อว่ามีจริง เพราะยังไม่เคยเห็นหรือสัมผัสได้ ทั้งๆ ที่ตอนเป็นเด็กชอบไปเที่ยวเล่นที่วัด ป่าช้า และไปร่วมงานศพ แต่ก็ยังไม่เคยได้เจอผีสักครั้ง
- 2.16 เชื่อว่ามีจริง แต่ก็ไม่เคยลบหลู่ เพราะเคยได้ยินแค่ในตำนาน นิทาน หรือเรื่องเล่าเท่านั้น

2.17 เชื่อว่าผีไม่มีจริง เพราะในงานวิจัยต่างๆ ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าผีมีจริงหรือไม่

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีกันเป็นจำนวนมาก หลายคนมีประสบการณ์ในการเจอผีหรือวิญญาณโดยตรง โดยที่ผีหรือวิญญาณนั้นปรากฏให้เห็นแตกต่างกัน บางคนสัมผัสได้จากความรู้สึกนึกคิด บางคนเห็นเป็นแสงสว่าง บางคนก็เห็นเป็นตัวตน นอกเหนือจากนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องของกรรมตามแนวคิดทางพุทธศาสนา เพราะเชื่อว่าคนที่เสียชีวิตไปแล้วจะยังไม่ไปเกิดใหม่ แต่ยังต้องใช้กรรมที่ตนเคยทำมาก่อน รวมทั้งยังมีความเชื่อว่าผีสามารถช่วยเหลือหรือคุ้มครองคนที่ยังมีชีวิตอยู่แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถทำลายได้เช่นกัน

3. เปรียบเทียบความเชื่อเรื่องผีระหว่างเหวียด เกี่ยวกับคนไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าความเชื่อเรื่องผีของคนเวียดนามและคนไทยมีทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ความเชื่อเรื่องผีระหว่างเหวียด เกี่ยวกับคนไทย ที่ผู้เขียนรวบรวมได้ สรุปได้ดังนี้

3.1 ไม่แตกต่างกัน เพราะจะเห็นได้ว่าทั้งเหวียด เกี่ยวและคนไทยนั้น เมื่อมีคนตายในบ้านก็จะมีพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาคล้ายกัน คือ การจัดงานศพ การกราบไหว้ศพ และใส่บาตรเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เป็นต้น เหมือนกัน อย่างไรก็ตามการใส่บาตรเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายดังกล่าวถือว่าได้รับอิทธิพลจากไทย เพราะที่เวียดนามไม่มีการใส่บาตรให้พระสงฆ์

3.2 ไม่แตกต่างกัน เพราะไม่ว่าจะเป็นเหวียด เกี่ยวหรือคนไทยต่างก็มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มองไม่เห็นตามวัฒนธรรมความเชื่อของตนที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ว่าจะเชื่อมากน้อยเพียงใดและจะเชื่อในรูปแบบไหน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของแต่ละบุคคลด้วย

3.3 ไม่แตกต่างกัน เพราะประเทศเวียดนามแต่เดิมก็มีการนับถือผี และบูชาผีบ้านผีเมืองซึ่งก็ไม่ต่างจากไทย

3.4 ไม่แตกต่างกัน เพราะความเชื่อส่วนใหญ่ของคนทั้งสองประเทศนั้นมองว่า ผีหมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสังเกตได้จากการกราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หรือการไหว้เจ้าที่เจ้าทาง

3.5 ไม่แตกต่างกัน เพราะทั้งเหวียด เกี้ยวและคนไทยต่างมีการไหว้ผีและนับถือผีเหมือนกัน นอกจากนั้น ยังมีการไหว้บนบานศาลกล่าวขอพรจากผีเพื่อช่วยให้ตนสมปรารถนาด้วย

3.6 แตกต่างกัน เพราะคนไทยจะไหว้ผีทุกอย่างที่ตัวเองรู้จักหรือได้ยินมา แต่เหวียด เกี้ยวจะไหว้เฉพาะผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองตน และที่สำคัญคนไทยทำบุญให้ผู้ล่วงลับ แต่เหวียด เกี้ยวจะไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้าน

3.7 แตกต่างกัน เพราะด้วยวัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตประจำวันของเหวียด เกี้ยวกับคนไทยต่างกัน ดังนั้นอาจมีความคิดเห็นหรือแนวทางความเชื่อที่ต่างกันไปด้วย

3.8 แตกต่างกัน เพราะพิธีการจัดงานศพก็ไม่เหมือนกัน คนไทยนิยมเผา และก็จะไม่ให้วิญญาณของคนที่ยาตายไปแล้วกลับบ้าน แต่เหวียด เกี้ยวนิยมฝังและจะให้วิญญาณกลับไปอยู่บ้านด้วยเพื่อให้ช่วยคุ้มครองคนที่อยู่ในบ้าน ซึ่งถือว่ามีความคิดเรื่องวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วแตกต่างกัน

3.9 แตกต่างกัน เพราะการเรียกชื่อผีประเภทต่างๆ ของคนไทยมีมากกว่าเหวียด เกี้ยว

3.10 แตกต่างกัน เพราะเหวียด เกี้ยวมีความเชื่อมากกว่าคนไทย โดยสังเกตจากบ้านเรือนของกลุ่มเหวียด เกี้ยวมักมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษ หรือสัญลักษณ์ที่แสดงการกราบไหว้ที่ปรากฏชัดเจนกว่าคนไทย

3.11 แตกต่างกันเพราะชาวเวียดนามและเหวียด เกี้ยวให้ความสำคัญกับวิญญาณวีรบุรุษวีรสตรีแห่งสงครามมาก เนื่องจากเวียดนามประสบกับสงครามมาโดยตรง

3.12 แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เพราะความเชื่อในเรื่องวิญญาณคนตายน่าจะไม่ได้แตกต่างกันเท่าไร เพราะมีการไหว้ หรือนับถือผี วิญญาณ ที่ค่อนข้างคล้ายกัน แต่ที่แตกต่างกันน่าจะเป็นพิธีกรรมมากกว่า

จากข้อมูลที่สามารถจะเห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีระหว่างเหวียด เกี้ยวกับคนไทยซึ่งเป็นการมองตามมุมมองของเหวียด เกี้ยว มีทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน เพราะหากดูโดยภาพรวมจะเห็นว่าทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อเรื่องผีและมีการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีเหมือนกัน แต่จะต่างกันที่บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่อาจจะทำให้การจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีในรายละเอียดปลีกย่อยต่างกัน การเรียกชื่อผีที่อาจจะเรียกไม่เหมือนกัน รวมทั้งความเชื่อเรื่องสัญลักษณ์ที่ใช้ในการกราบไหว้บูชาที่ปรากฏอยู่ในบ้านเรือนต่างกัน เพราะเหวียด เกี้ยวจะไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้าน ส่วนคนไทยนิยมทำบุญให้บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วโดยการใส่บาตรหรือทำบุญที่วัด นอกจากนั้นเหวียดเกี้ยว ยังให้ความสำคัญกับวิญญาณวีรบุรุษและวีรสตรีสงครามมาก เพราะเวียดนามเป็นประเทศที่ผ่านการทำสงครามมาหลายครั้ง จึงให้ความสำคัญเคารพวีรบุรุษและวีรสตรีสงครามเหล่านั้น

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนเวียดนามอย่างชัดเจนว่า รักบรรพบุรุษและเผ่าพันธุ์ของตนที่ช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครองประเทศให้รอดพ้นจากภัยสงครามมาได้ จนถึงปัจจุบันนี้ ความเชื่อเรื่องผีของเหวียด เกี่ยวก็ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ สังเกตได้จากอดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมี การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปีเหมือนกับคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนามได้ทำกัน

อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่า ศิลปกิจ ตี๋ซันติกุล (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2556) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีของคนเวียดนามที่เวียดนามซึ่งสรุปได้ว่า คนเวียดนามส่วนใหญ่จะเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเวียดนามมีหลายประเภท โดยเฉพาะเทพเจ้าต่างๆ ที่เรียกว่าเถิน (thần) หรือ แถ้งห์ (thánh) แต่ถ้าเป็นผีก็จะเน้นผีที่อยู่ในครัวเรือน เช่น ผีหรือวิญญาณของสามีภรรยา พ่อแม่ และญาติพี่น้องซึ่งก็คือผีบรรพบุรุษ หากวิเคราะห์จากข้อมูลของศิลปกิจแล้ว จะเห็นว่าคนเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมีมุมมองความเชื่อเรื่องผีแตกต่างจากคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของศิลปกิจ กล่าวคือ คนไทยจะกราบไหว้ผีทุกประเภทที่พบเห็นหรือได้ยินได้ฟังมา แต่คนเหวียด เกี่ยวจะเชื่อและไหว้เฉพาะผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองตนเท่านั้น

4. ที่มาของความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว

ความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น โดยเฉพาะเรื่องผีหรือวิญญาณมักเกิดจากความกลัวและความไม่รู้ของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว มนุษย์ไม่รู้ว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาตินั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นผู้กระทำ เพราะปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นล้วนแต่ไม่มีผู้ใดกระทำ และยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกินวิสัยของมนุษย์ที่จะกระทำได้ ความกลัวจึงเกิดขึ้น และเกิดแนวคิดเรื่องอำนาจหรือสิ่งเร้นลับในธรรมชาติ ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า “ผี” หรือ “วิญญาณ” ความเชื่อเรื่องนี้เป็นความเชื่อที่ชาวเวียดนามเชื่อมาแต่ดั้งเดิมนั้นคือ “ความเชื่อและการเคารพบูชาในตัวคน” โดยคนเวียดนามเชื่อว่าส่วนประกอบของคนเรานั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ “ร่างกาย” และ “จิตใจ” สำหรับสิ่งที่เรียกว่าจิตใจก็สามารถแยกได้อีกเป็นสองส่วน คือ โห้น (hồn หรือ linh hồn) ‘วิญญาณ’ และ เหวีย (vía) ‘ขวัญ’ ทั้งนี้ ทั้งโห้นและเหวียนั้นคนเวียดนามในสมัยโบราณได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งสองกับร่างกายของคนเราว่า เมื่อใดที่ร่างกายคนมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย จนกระทั่งถึงคราวที่ต้องสิ้นลมหายใจ เหวียจะลอยหายไปกับดิน ส่วนโห้นนั้นยังอยู่และจะกลับไปยังต้นธารที่กำเนิดในอีกโลกหนึ่งและจะถูกนำหรือพาไปโดยเรือซึ่งเป็นพาหนะที่ถูกสร้างจำลอง ติดไปกับศพรวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ของผู้เสียชีวิต จากความเชื่อเรื่องนี้จะทำให้คนเวียดนามเชื่อว่า คนที่ตายไปแล้วไม่ได้ไปไหน แต่หากไปอยู่อีกโลกหนึ่งที่ยังสามารถรับรู้ได้ สิ่งนี้เองจึงถือเป็นความเชื่อพื้นฐานในการเคารพคนที่ตาย

ไปแล้ว และกลายเป็นความเชื่อและการบูชาหรือกราบไหว้บรรพบุรุษสืบต่อกันมาอีกด้วย (Trần Ngọc Thêm: 2004, หน้า 234-253)

ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีก็เช่นกัน เป็นความเชื่อที่เกิดจากความกลัวและความไม่รู้ที่มีต่อธรรมชาติหรือสิ่งรอบตัว ซึ่งสืบทอดกันมาตามความเชื่อข้างต้นและจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประเทศเวียดนามซึ่งสืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ภายในชุมชน ท้องถิ่นและภายในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องการไหว้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าบรรพบุรุษมีความรักความห่วงใยต่อลูกหลาน ดังนั้นบรรพบุรุษจะคอยดูแล ปกป้อง และคอยช่วยเหลือลูกหลาน

จากการตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี พวกเขาเชื่อว่าคนที่ตายไปแล้ว วิญญาณก็จะออกจากร่าง ไม่สามารถกลับคืนเข้าสู่ร่างเดิม ส่วนใหญ่จะยังไม่สามารถไปเกิดได้ง่ายๆ วิญญาณยังคงวนเวียนอยู่ในรูปแบบต่างๆ และอยู่ใกล้ๆ กับญาติพี่น้อง ลูกหลาน เพราะความผูกพันกับบ้านที่ตนเองอยู่และความห่วงใยลูกหลานในครอบครัว สังเกตได้จากการแสดงอิทธิฤทธิ์ของดวงวิญญาณด้วยการเข้าฝันลูกหลาน เพื่อบอกให้ทราบถึงความต้องการต่างๆ รวมทั้งเตือนหรือแจ้งสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้คนในครอบครัวได้ทราบ ดังนั้น เมื่อมีคนตายภายในบ้าน คนในครอบครัวจะจัดรูปบอกกล่าวบรรพบุรุษ เพื่อเชิญผีบรรพบุรุษมารับผู้ตาย บรรดาญาติพี่น้องก็จะไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อขอให้ช่วยดูแลผู้ตายและคุ้มครองคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในครอบครัว รวมทั้งบอกให้ทราบว่าได้ตามสิ่งต่างๆ ที่ผีบรรพบุรุษต้องการตามที่มาเข้าฝันแล้ว หลังจากนั้นในครอบครัวก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะดูแลและเอาใจใส่ผีบรรพบุรุษด้วยการไหว้ หรือหาอาหารมาเช่นไหว้ให้ผีบรรพบุรุษเป็นอย่างดี ประหนึ่งว่า หากทำดี ผีบรรพบุรุษย่อมคุ้มครอง มาคอยเกื้อหนุน และช่วยเหลือคนในครอบครัว ซึ่งมีความคิดคล้ายกับคนไทยที่ว่า “คนดีผีคุ้ม” สิ่งดังกล่าวถือว่าการทำบุญให้ผู้ตาย ซึ่งถ้าได้ทำแล้วคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในบ้านก็จะสบายใจ ดังนั้น เมื่อถึงวันสำคัญทางประเพณี เช่น วันเต็ด (Tết) หรือวันปีใหม่เวียดนามตามปฏิทินจันทรคติ วันครบรอบการสิ้นชีวิตของผีบรรพบุรุษหรือเรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า ไหง่ โส (ngày giỗ) ทุกปีซึ่งปกติจะจัดสำหรับ

บรรพบุรุษ 5 รุ่นลงมา¹⁹ เป็นต้น ก็จะมีพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษนอกเหนือจากการกราบไหว้ปกติในทุกวัน และที่สำคัญที่บ้านเรือนของชาวเขเวียด เกี้ยวในจังหวัดอุบลราชธานีก็มีหิ้งบูชาบรรพบุรุษไว้กราบไหว้บูชาทุกหลังคาเรือน (ดังตัวอย่างภาพที่ 66 หน้า 102) เพื่อความเป็นสิริมงคล เพราะเชื่อว่าวิญญาณของผีบรรพบุรุษยังอาศัยร่วมอยู่กับคนมีชีวิตรในบ้านเพื่อช่วยคุ้มครองช่วยเหลือ และดูแลทุกคนในบ้าน ทั้งนี้ ความเชื่อดังกล่าว ในปัจจุบันยังคงมีอยู่ในสังคมเขเวียด เกี้ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถือว่าเกิดจากความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของพวกเขาก็ยังคงพยายามรักษาไว้ให้คงอยู่

ภาพที่ 66 หิ้งบูชาบรรพบุรุษนางทัศนีย์ ศิริโชคมงคลชัย

(คุณแม่ของนางสาวมณีนุช ศิริโชคมงคลชัย)

ชาตะ: วันที่ 10 มกราคม 2496 มรณะ: วันที่ 28 มิถุนายน 2545

ที่อยู่: เลขที่ 21-23 ถนนพโลชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวนิชชากร

¹⁹ ผู้เขียนเคยร่วมงานโหง่ โส (ngày giỗ) หรือวันครบรอบการสิ้นชีวิตของบรรพบุรุษในช่วงที่พักอาศัยกับครอบครัวชาวเวียดนามในระหว่างที่กำลังศึกษาที่ฮานอยเป็นเวลา 5 ปีครึ่งและได้ร่วมงานดังกล่าวทุกปี โดยคุณอาเจ้าของบ้านจัดให้พี่ชายที่เสียชีวิต และญาติพี่น้องฝ่ายคุณอาจะพาครอบครัวมาร่วมงานกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาหลายครอบครัว เรียกได้ว่า เป็นวันรวมญาติวันหนึ่งเลยทีเดียว

5. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว

จากการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจโดยการสัมภาษณ์ตรง สัมภาษณ์ออนไลน์ และใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) ผู้เขียนพบว่าผีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีซึ่งกลุ่มเหวียด เกี่ยว ในจังหวัดอุบลราชธานียังจัดทำกันอยู่ ดังนี้

5.1 พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษ

พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษถือว่าเป็นพิธีกรรมที่กลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีเกือบจะทุกหลังคาเรือนยังจัดทำกันอยู่เพราะถือว่าเป็นพิธีสำคัญที่ขาดไม่ได้เลยของพวกเขา เช่นเดียวกันกับการไหว้ผีบรรพบุรุษของคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนาม ดังที่ Rak Phasavietnam หรือ รัก เพิ่มพูนทรัพย์ (<http://www.vcharkarn.com/vblog/13232>) ได้กล่าวว่า “ในสังคมเวียดนามการเคารพบูชาบรรพบุรุษกลายเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นยิ่งอื่นใด ทุกครอบครัวไม่ว่าครอบครัวไหนๆ ยากดีมีจนหรือแม้ว่าจะนับถือศาสนาใดๆ หรือไม่นับถือศาสนาใดก็แล้วแต่ล้วนแล้วแต่ต้องมีศาลบรรพบุรุษ (ในบทความเรื่องนี้เรียก หิ้งบูชาบรรพบุรุษ ว่า ศาลบรรพบุรุษ) ตั้งอยู่ในบ้าน เพื่อการเคารพบูชา ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณบิดา มารดา บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นการบูชาเพื่อขอพรบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษา และดูแลลูกหลานให้ปลอดภัยและเจริญรุ่งเรืองในภายภาคหน้า” ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการไหว้ผีบรรพบุรุษของชาวเหวียด เกี่ยว จังหวัดอุบลราชธานีมาก จนอาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของเหวียด เกี่ยวตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องกล่าวถึงในการไหว้ผีบรรพบุรุษของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้

5.1.1 วัตถุประสงค์ของการไหว้ผีบรรพบุรุษ

กลุ่มเหวียด เกี่ยว ในจังหวัดอุบลราชธานีมีวัตถุประสงค์ในการไหว้ผีบรรพบุรุษ ดังนี้

5.1.1.1 เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

5.1.1.2 เพื่อขอพรกับบรรพบุรุษให้ช่วยปกป้องรักษา ค้ำครอง ดูแลลูกหลาน และญาติพี่น้องทุกคนในครอบครัวให้ปลอดภัย มีความสุขความเจริญ มีโชคลาภ และมีความก้าวหน้า ความรุ่งเรืองต่อไปในภายภาคหน้า

5.1.1.3 เพื่อแสดงให้เห็นความรัก ความผูกพันของคนในครอบครัว และความอาลัยอาวรณ์ให้แก่คนที่จากไป ทั้งนี้วันไหว้บรรพบุรุษถือเป็นวันที่รวมญาติพี่น้อง เพราะไม่ว่าแต่ละคนจะทำงานอยู่แห่งหนตำบลใด แต่เมื่อถึงวันไหว้บรรพบุรุษทุกคนก็จะกลับมาเจอกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ได้ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน

5.1.2 การจัดหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ

หิ้งบูชาบรรพบุรุษ หรือนักวิชาการบางท่านเรียก “แท่นบูชาบรรพบุรุษ” หรือบางท่านก็อาจจะเรียกว่า ศาลบรรพบุรุษ ตรงกับคำศัพท์ภาษาเวียดนามว่า “bàn thờ” (บ้าน เถ่อ) โดยคำว่า bàn แปลว่า โต๊ะ ส่วนคำว่า thờ มาจากคำว่า thờ cúng แปลว่า ไหว้ หรือสักการบูชา ดังนั้น bàn thờ จึงหมายถึง โต๊ะที่ใช้ในการไหว้หรือสักการบูชา ส่วนคำว่า บรรพบุรุษ ภาษาเวียดนามใช้คำว่า “tổ tiên” ในการจัดหิ้งบูชาบรรพบุรุษตามชนบเวียดนามนั้น Rak Phasavietnam หรือ รัก เฟิมพูน ทรัพย์ (<http://www.vcharkarn.com/vblog/13232>) อธิบายว่า “โดยปกติแล้วการจัดแท่นบูชาบรรพบุรุษในแต่ละบ้านนั้นอาจจะต่างกันไปตามภูมิภาคและฐานะ แต่สิ่งปกติในแต่ละบ้านมีก็คือ เทียนหรือดวงไฟสองดวงเป็นสัญลักษณ์แทนดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ รูปแทนดวงดาวบนท้องฟ้า กระจกคู่ทั้งสองตั้งไว้ใกล้ๆ กับดวงไฟ หลังดวงไฟทั้งสองจะมีก้านดอกไม้กระต่ายรูปดอกไม้เก็กฮวย ซึ่งจะมีดอกไม้ใหญ่อยู่ตรงกลางแล้วมีดอกไม้เล็กๆ ล้อมรอบ บางบ้านก็มี cánh vàng lá ngọc (แก้งห์ หล่าง หลา หล็อก-ผู้เขียน) หรือ ใบเงินใบทองด้วยความเชื่อที่ว่าจะทำให้การค้าขายทำมาหากินมั่งคั่งมีกำไร ระหว่างตรงกลางอาจจะมีการบูชาด้วยข้าวสุกหรือข้าวจักกรวาล เชื่อมระหว่างพื้นดินกับท้องฟ้าให้สมดุลจะนำมาซึ่งความสุข ระหว่างต้นเทียนทั้งสองจะมีจาน 2 ใบ เพื่อวางผลไม้บูชาหรืออาหารต่างๆ ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัว หน้ากระจกคู่จะมีน้ำแก้วเล็กซึ่งถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ สำหรับเครื่องบูชา เนื่องจากคนเวียดนามเชื่อในเรื่องหินหยาง หรือ เอ็ม-เซียง (Âm-Dương)”

อย่างไรก็ตาม ตามบ้านของเหวียด เกียวในจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน การตกแต่งหิ้งบูชาบรรพบุรุษอาจจะไม่อลังการเท่ากับบ้านคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนามตามข้อมูลข้างต้นมากนัก ขึ้นอยู่กับฐานะทางครอบครัว ส่วนใหญ่จะมีอุปกรณ์ที่ใช้ไหว้กันแบบง่ายๆ มีกระจกคู่เพียงกระจกเดียวตั้งอยู่ตรงกลางวางไว้หน้ารูปผีบรรพบุรุษ เพื่อจุดธูปบูชาอยู่ตรงกลาง ด้านซ้ายมีแก้วน้ำเปล่าซึ่งเป็นน้ำบริสุทธิ์ไว้บูชา และด้านขวาก้วางอาหารคาวหวานที่ใช้เช่น ไหว้ และช่วงไหนที่ตรงกับวันพระก็จะนำพวงมาลัยมาไหว้และห้อยไว้ที่กระจกคู่ (ดูภาพที่ 66 ประกอบ)

5.1.3 วันสำคัญหรือเทศกาลที่นิยมไหว้ผีบรรพบุรุษ

วันสำคัญหรือเทศกาลที่นิยมไหว้ผีบรรพบุรุษของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้เขียนสำรวจได้มีดังนี้

5.1.3.1 วันเต็ด (Tết) หรือวันปีใหม่เวียดนาม (ตรุษเวียดนาม) ตามปฏิทินจันทรคติ (หมายถึงวิธีนับวัน เดือน ปี โดยถือเอาการโคจรของดวงจันทร์หรือการกำหนดตำแหน่งของดวงจันทร์เป็นหลักหรือเป็นเกณฑ์ เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 15 ค่ำ เป็นการนับวันทางจันทรคติ) ซึ่งถ้านับตามปฏิทินจันทรคติ วันปีใหม่เวียดนามปี 2557 (1 มกราคม 2557) ก็จะตรงกับวันที่ 31 มกราคม 2557 ตามปฏิทินสุริยคติ วันปีใหม่เวียดนามเรียกชื่อเต็มเป็นภาษาเวียดนามว่า “เต็ด เงวียน ด่าน” (Tết nguyên đán) “โดยปกติเต็ดจะกินเวลา 3-4 วัน วันที่ 30 เดือน 12 (ตามปฏิทินจันทรคติ) คือวันเต็ด เนียน (Tết niên) หรือวันสุดท้ายของปี ทุกหลังคาเรือนก็จะประดับประดาตกแต่งบ้านเรือนเพื่อต้อนรับเต็ด ประมาณเที่ยงคืนของวันที่ 30 เดือน 12 คือวันซาวเถือ (Giao thừa) หรือวันเถลิงศกใหม่เป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ วันที่ 1, 2 และ 3 เดือน 1 (ตามปฏิทินจันทรคติ) คือช่วงของวันเต็ด 3 วัน” (Nguyễn Anh Quế, 1996) ทั้งนี้ตามธรรมเนียมเวียดนาม วันที่ 1 เต็ดถือว่าเป็นวันเต็ดของพ่อ วันที่ 2 เต็ดถือว่าเป็นวันเต็ดของแม่ และวันที่ 3 เต็ดถือว่าเป็นวันเต็ดของครูบาอาจารย์ ซึ่งหากใครไปอวยพรปีใหม่ให้ญาติทางฝ่ายพ่อ ญาติทางฝ่ายแม่ และครูบาอาจารย์ได้ตามวันที่ดังกล่าวก็ถือว่าปฏิบัติได้ตามธรรมเนียมของเวียดนาม อย่างไรก็ตาม จากแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากลุ่มเหวียด เกี่ยวนิยมเชิญผีบรรพบุรุษมาก่อนเต็ด 1 วันเพื่อกลับบ้าน (ทำตามประเพณีเดิมที่เวียดนาม) โดยวันนั้นญาติพี่น้องจะมาพร้อมหน้าพร้อมตากันเพื่อรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากที่ได้เชิญผีบรรพบุรุษมาแล้ว และเมื่อถึงวันเต็ดผู้ไหว้ก็จะขอพรปีใหม่กับบรรพบุรุษว่าขอให้ครอบครัวมีความสุข ปราศจากทุกข์โรคภัย มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง ขอให้ร่ำรวยเงินทอง ประสบความสำเร็จ พบเจอแต่เรื่องดี ๆ และมีโชคตลอดปี

5.1.3.2 วันครบรอบการสิ้นชีวิตของผีบรรพบุรุษหรือ เรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า ไหง่ โส (ngày giỗ) ซึ่งจะจัดทุกปี แต่โดยปกติจะจัดสำหรับบรรพบุรุษ 5 รุ่นลงมา ญาติพี่น้องและลูกหลานทุกคนจะมารวมตัวกันที่บ้านของญาติฝ่ายชาย (มักจะเป็นลูกชายคนโต) เพื่อทำพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ ไหว้บรรพบุรุษและญาติโยม ก่อนที่จะถึงวันครบรอบการสิ้นชีวิตของผีบรรพบุรุษ ลูกหลานจะไหว้ตอนที่เสียชีวิตแล้ว โดยการจุดธูป 1 ดอก เมื่อครบ 49 วันก็จะทำบุญอีก 1 ครั้ง²⁰

²⁰ ตามประเพณีของคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนาม เมื่อมีญาติพี่น้องหรือคนในบ้านเสียชีวิตและทำพิธีฌาปนกิจศพแล้ว นิยมไหว้หลังจากที่ครบรอบวันเสียชีวิต 49 วัน และ 100 วัน (สัมภาษณ์ Phạm Văn Lam, 11 ธันวาคม 2556)

เมื่อครบรอบวันสิ้นชีวิตของทุกๆ ปี เหยียด เกี่ยวก็จะจัดงานบุญให้ผู้เสียชีวิตโดยการพาลูกหลานในบ้านไหว้ทำความเคารพ และจะจัดอยู่เช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าผู้จัดจะเสียชีวิต

วันนี้ถือว่าเป็นวันรวมญาติอีกวันที่ทุกคนมาพร้อมหน้าพร้อมตากันเพื่อให้ผีบรรพบุรุษที่กราบไหว้ได้รับรู้ ถือเป็นการแสดงความกตัญญูและเคารพต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ อย่างไรก็ตามวันครบรอบการสิ้นชีวิตของบรรพบุรุษถือว่าเป็นวันสำคัญมากและขาดไม่ได้เลย จำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่ลูกหลานจะต้องจัดธูปบอกกล่าวเพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษของตน อาจกล่าวได้ว่าทุกโอกาสและทุกครั้งที่มีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นภายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือร้ายก็จะมีการจัดธูปบูชาบรรพบุรุษซึ่งถือเป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ ถือเป็นการบอกกล่าวข่าวสารทุกข์สุขดิบ รวมทั้งการขอพร เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิตต่อไปของญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่สิ้นไปแล้ว

5.1.3.3 วันเซ็งเม้งหรือวันสารทจีน เรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า “สา โตย ว็อง เญิน” (xá tội vong nhân) หมายถึง วันขอขมาลาโทษแก่บรรพบุรุษ กล่าวคือ หากลูกหลานได้เคยล่วงเกินบรรพบุรุษก็ขอให้บรรพบุรุษให้อภัยและยกโทษให้ หรือเรียกเป็นภาษาชาวบ้านว่า “โหง่ กุ้ง โก โห่่น” (ngày cúng cô hồn) หมายถึง วันไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ ทั้งนี้มีศัพท์ทางพุทธศาสนาเรียกว่า “เหล วู ลาน” (Lễ Vu Lan) การไหว้ผีบรรพบุรุษในวันนี้ถือเป็นการไหว้คล้ายแบบจีน เพราะวันสารทจีนและเทศกาลวู ลาน ตรงกับวันเพ็ญหรือวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติเหมือนกัน ถือเป็นวันที่ประตูนรกเปิดเพื่อให้วิญญาณออกมา อาจจะเรียกว่าเป็น “วันผีออก” หรือ “วันปลดปล่อยวิญญาณ” ก็ได้ คนเวียดนามเชื่อว่า หากต้องการพบผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วสามารถพบได้ในวันเพ็ญเดือน 7 โดยไปที่สุสานหรือหลุมฝังศพของบรรพบุรุษเพื่อบอกกล่าวในสิ่งที่ตนต้องการบอก หรือขอขมาลาโทษในสิ่งที่ตนได้ล่วงเกินหรือทำผิดกับบรรพบุรุษ ในวันที่เหยียด เกี่ยวจะทำความสะอาดและล้างหลุมฝังศพให้แก่บรรพบุรุษของตน

5.1.4 วิธีการไหว้ผีบรรพบุรุษ

ที่บ้านของเหยียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีแทบทุกหลังคาเรือนจะมีบ้าน เก้อ (bàn thờ) หรือ “หิ้งบูชาบรรพบุรุษ” ซึ่งนักวิชาการบางท่านก็เรียกว่า “ศาลบรรพบุรุษ” สำหรับกราบไหว้บูชาหรือเคารพบรรพบุรุษที่บ้านของตน โดยในวันไหว้นิยมประดับประดาหิ้งบูชาบรรพบุรุษด้วยผ้าสีแดง รวมทั้งประดับประดาด้วยดอกไม้ให้สวยงาม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเซ่นไหว้ ได้แก่ ธูปเทียน ดอกไม้ และอาหารคาวหวาน อย่างไรก็ตาม ในเทศกาลต่างๆ อาจมีการประดับประดาและใช้เครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ แตกต่างกันไป เช่น ในวันเต็ดหรือปีใหม่เวียดนาม อาจจะเพิ่มต้นด้าว (dào) หรือต้นท้อ เพื่อความเป็นสิริมงคลและช่วยขับไล่ภูตผีปีศาจ รวมทั้งสิ่งชั่วร้าย เชื่อว่าต้นท้อแทนความร่มเย็นเป็นสุขและนำความร่มรื่นมาสู่ครอบครัว (ที่จังหวัดอุบลราชธานีไม่มีต้น

ท้อก็อาจจะใช้ต้นไม้ชนิดอื่นที่ออกดอกเป็นสีแดงออกชมพูแทน) สีแดงของดอกท้อยังช่วยเพิ่มบรรยากาศวันดีได้เป็นอย่างดีอีกด้วย นอกจากต้นท้อแล้วยังมีต้นอ้อยวางไว้ด้านข้างทั้งสองข้างเพื่อเป็นไม้เท้าค้ำช่วยให้วิญญาณบรรพบุรุษลงมาจากสวรรค์ หิ้งบูชาบรรพบุรุษของเหวียด เกือบทุกบ้านก็มีเจดีย์เล็กซึ่งมีช่องสำหรับบรรจุเอกสารหรือสมุดของต้นตระกูล ซึ่งอาจบันทึกรายละเอียดต่างๆ ของสายตระกูลตามสายผู้ชาย เช่น จุดประสงค์และเหตุผลที่บันทึก วันเวลาสิ้นชีวิตของบรรพบุรุษ วิกรรมของบรรพบุรุษ และรายชื่อภรรยาและบุตร เป็นต้น

ตามธรรมเนียมของเวียดนาม เชื่อกันว่าผู้จัดรูปเทียนบอกกล่าวเพื่อเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต้องเป็นลูกชายเท่านั้น โดยเฉพาะลูกชายคนโต เพราะถ้าเป็นลูกชายเชิญดวงวิญญาณถึงจะได้รับบุญกุศลที่บรรพบุรุษจะให้มา แต่ถ้าเป็นลูกสาวจะรับบุญกุศลดังกล่าวไม่ได้ เริ่มต้นลูกชายก็จะเป็นผู้จัดรูปเทียนบอกกล่าวบรรพบุรุษ หากไหว้วันดีหรือปีใหม่เวียดนาม ก็จะเป็นการไหว้รับบรรพบุรุษ (หลายบ้านจะไหว้ก่อนดีด 1 วัน) สำหรับวันดีหรือปีใหม่เวียดนาม เมื่อไหว้เสร็จแล้วก็จะทำพิธีเผาใบเบิกทาง เผากระดาษหรือกระดาษเงินกระดาษทอง รวมทั้งได้ มา (dò ma) หรือข้าวของของผู้เสียชีวิตซึ่งอาจจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าของบรรพบุรุษ และขอพรจากบรรพบุรุษให้ญาติพี่น้องมีความสุขสวัสดิ มีโชคลาภและโชคดีตลอดปี จากนั้นในตอนค่ำก็จะไหว้เทวดาฟ้าดินด้วยผลไม้และขนมหวานโดยไหว้ที่หน้าบ้านของตนเอง และไปไหว้ที่ศาลเจ้าซึ่งขึ้นอยู่กับถนัดของแต่ละบ้านว่าจะไปไหว้ที่ศาลเจ้าไหน เช่น ใครที่บ้านอยู่ใกล้ตลาดต้นยาง ก็จะไปไหว้ที่ศาลเจ้าพ่อปู่ต้นยาง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ปกครองชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้การไหว้ศาลเจ้าจะขึ้นอยู่กับชุมชนเหวียด เกือบว่าบ้านอยู่ใกล้ศาลเจ้าแห่งไหนก็จะไปไหว้ศาลเจ้าแห่งนั้น ซึ่งก็เป็น การไหว้ผสมผสานกับไทย เพราะศาลเจ้าพ่อปู่ต้นยางก็มีคนไทยเป็นจำนวนมากที่อยู่ในละแวกนั้นไปไหว้เช่นกัน และในวันรุ่งขึ้นซึ่งตรงกับวันที่ 1 เดือนก็จะพากันไปไหว้หลุมฝังศพหรือสุสานของบรรพบุรุษ

นอกจากนั้นในพิธีการอื่นๆ ที่สำคัญในชีวิต โดยเฉพาะพิธีหมั้นและพิธีแต่งงาน ก่อนพิธีการเจ้าสาวและเจ้าสวต้องจัดรูปบูชา เพื่อบอกกล่าวบรรพบุรุษซึ่งเปรียบเสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ในบ้านที่มีชีวิตอยู่ว่าตนเองได้ดำเนินชีวิตอย่างไร กำลังจะไปถึงไหน และจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับชีวิตต่อไป เมื่อถึงงานหมั้นและงานแต่งงานแล้ว ก่อนการดำเนินพิธีกรรมทุกอย่าง ทั้งเจ้าสาวและเจ้าสวต้องมาคำนับบรรพบุรุษของตนก่อน ทั้งนี้การแต่งงานของชาวเวียดนามรวมทั้งเหวียด เกือบจะจัดขึ้นทั้งสองบ้าน กล่าวคือ ทั้งบ้านเจ้าสาวและบ้านเจ้าสาว โดยในช่วงเช้าจะจัดงานที่บ้านเจ้าสาวก่อน โดยเจ้าสาวไปรับเจ้าสว และในพิธีเจ้าสาวและเจ้าสวก็ต้องคำนับบรรพบุรุษที่บ้านเจ้าสาว หลังจากนั้นในช่วงบ่ายหรือเย็นก็จะจัดงานที่บ้านเจ้าสาว ซึ่งพิธีกรรมก็เช่นเดียวกันคือเจ้าสาวและเจ้าสวต้องคำนับบรรพบุรุษที่บ้านเจ้าสาว เพื่อเป็นการบอกกล่าวและขออนุญาตบรรพบุรุษในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ในบ้าน

5.1.5 อาหารคาวหวานที่นิยมใช้ในการเซ่นไหว้

อาหารที่กลุ่มเหวียด เกี้ยว ในจังหวัดอุบลราชธานีนิยมนำไปไหว้ผีบรรพบุรุษ ได้แก่ ของคาว เช่น ข้าวสวย ไก่หนึ่ง เป็ดหนึ่ง หมูหนึ่ง แขนงหน่อไม้ ของหวาน เช่น ขนมถั่วเหลือง ข้าวเหนียวเหลือง และผลไม้ สำหรับผลไม้ที่นิยมนำมาเซ่นไหว้มักเป็นผลไม้ตามฤดูกาล เช่น แอปเปิ้ล สาลี่ กล้วย องุ่น แก้วมังกร ส้ม เงาะ มังคุด น้อยหน่า มะม่วง เป็นต้น เครื่องดื่ม เช่น เหล้าขาว น้ำชา รวมทั้งต้องมีน้ำสะอาดใส่แก้ว ซึ่งเหวียด เกี้ยว ถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ไว้ด้วย

5.2 พิธีกรรมการไหว้ผีบ้านผีเรือนหรือเทพเจ้าธรณี (พระแม่ธรณี)

จากการสอบถามข้อมูลการสัมภาษณ์ในแบบสัมภาษณ์เชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มเหวียด เกี้ยว ในจังหวัดอุบลราชธานีพบว่าผีบ้าน ผีเรือน (เหวียด เกี้ยว บางคนเรียกว่าผีเจ้าบ้านเจ้าเรือน) ที่กลุ่มเหวียด เกี้ยวนิยมไหว้ควบคู่ไปกับการไหว้บรรพบุรุษนั้นคือเทพเจ้าธรณี ซึ่งถ้าเทียบกับของไทยก็คือพระแม่ธรณีนั่นเอง

เหล่าวิญญาณของผีบรรพบุรุษที่คนเวียดนามและเหวียด เกี้ยวกราบไหว้หรือคารวะบูชา นั้นอาจได้เลื่อนชั้นกลายเป็นเทพเจ้าหรือเทวดา ซึ่งในภาษาเวียดนามมีคำศัพท์เรียก 3 คำคือ “เตียน” (Tiên) “เถิน” (Thần) และ “เถ่งห์” (Thánh) โดยที่ลูกหลานหรือญาติพี่น้องในครอบครัวสามารถรับรู้ได้ว่าเป็นบรรพบุรุษของตน ซึ่งเทพเจ้าที่คนเหวียด เกี้ยวนิยมกราบไหว้บูชาควบคู่กับการบูชาบรรพบุรุษภายในบ้านก็คือการบูชา “อง โถ” (Ông Thổ) หรือ เทพเจ้าธรณี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบรรพบุรุษกล่าวคือ เป็นผู้ดูแลทุกข์สุข ปกป้องผีร้ายไม่ให้ล้ำกรายเข้ามาในครอบครัว ดังนั้นจึงถือว่าเป็นเทพเจ้าที่สำคัญที่สุด แต่ทว่าบรรพบุรุษซึ่งเป็นผู้ที่ก่อกำเนิดหรือผู้สร้างเราขึ้นมาก็ควรได้รับการเคารพมากที่สุด ดังนั้นเพื่อความเสมอภาคจึงวางตำแหน่งของหิ้งบูชาบรรพบุรุษไว้ตรงกลางโถงบ้าน ส่วนหิ้งบูชาของ โถ ไว้ทางซ้ายซึ่งตามตำราต้องเป็นทิศตะวันออกเพราะเป็นที่ที่สำคัญรองจากตรงกลาง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าตำแหน่งจะรองกว่าหิ้งบูชาบรรพบุรุษแต่อ่านาจะมีเหนือกว่า กล่าวคือในบ้าน ก่อนที่จะจัดรูปเชิญวิญญาณบรรพบุรุษนั้น ต้องบูชาบอกกล่าวและขออนุญาต อง โถ ก่อนเสมอ คำว่า “อง โถ” นี้ คนภาคใต้ของเวียดนามนิยมเรียกว่า “อง เตีย” (Ông Địa) ซึ่งก็มีความหมายว่าเทพเจ้าธรณีเหมือนกัน แต่ที่ภาคใต้ของเวียดนามจะนิยมวางตำแหน่งหิ้งบูชานี้ไว้บนดิน ด้วยความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าธรณีต้องอยู่ใกล้กับดิน รูปสักการะเทพเจ้าธรณีนี้นิยมนำหน้าเป็นผู้หญิง แม้ว่าบางที่จะมีการเขียนหมวดเคราก็ตาม แต่ก็จะมีหน้าอกใหญ่ และมีท้องใหญ่คล้ายหญิงมีครรภ์ใกล้คลอด ซึ่งกลุ่มเหวียด เกี้ยว ในจังหวัดอุบลราชธานีได้รับอิทธิพลจากคนภาคใต้ของเวียดนามเนื่องจากนิยมนำหิ้งบูชาเทพเจ้าธรณีไว้

บนดิน แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือกลุ่มเหวียด เกี้ยวไม่ได้เรียกว่าเทพเจ้าธรณี แต่นิยมเรียกเป็นผีบ้านผีเรือนแทน นอกจากนั้น การไหว้ผีบรรพบุรุษควบคู่ไปกับการไหว้เทพเจ้าธรณีก็นำเฉพาะบางบ้านเท่านั้น และนอกเหนือจากนั้น ในปัจจุบันนี้หลายบ้านก็นิยมไหว้เฉพาะผีบรรพบุรุษ ไม่ได้ไหว้เทพเจ้าธรณีควบคู่ไปกับบรรพบุรุษเหมือนคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนาม

การไหว้เทพเจ้าธรณีหรือผีบ้านผีเรือนของเหวียด เกี้ยว นิยมไหว้ในช่วงเตี๊ตหรือปีใหม่ของเวียดนามเหมือนกับการไหว้บรรพบุรุษ นอกจากนั้นยังนิยมไหว้ในพิธีและเทศกาลสำคัญ เช่น วันขึ้นบ้านใหม่ วันพระ วันสารทจีน เป็นต้น

อาหารที่นิยมไหว้เทพเจ้าธรณีก็นำไม่แตกต่างจากอาหารที่ใช้ในการไหว้ผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอาหารคาวหวาน เหล้าขาว ชา และน้ำเปล่าซึ่งถือว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์เหมือนกัน เพียงแต่อาหารคาวหวานต่างๆ เหล่านี้จะไม่ได้วางอยู่บนที่สูงเหมือนการไหว้บรรพบุรุษ แต่จะวางบนพื้นดินเพราะเทพเจ้าธรณีต้องอยู่กับดิน และรับประทานอาหารบนดิน

ภาพที่ 67 หิ้งบูชาผีเจ้าบ้านเจ้าเรือนหรือเทพเจ้าธรณี

บ้านนางสาวถนอมพรรณ ตริวณิชชากร

ที่อยู่: เลขที่ 30 ซอยสรรพสิทธิ์ 6 ถนนสรรพสิทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้ถ่ายภาพ: ถนอมพรรณ ตริวณิชชากร

5.3 พิธีกรรมการฌาปนกิจศพ

การจัดพิธีกรรมการฌาปนกิจศพของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี

ข้อมูลหลักๆ นั้นผู้เขียนได้จากการสัมภาษณ์รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม และเจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนั้นยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย เหตุที่ผู้เขียนเลือกสำรวจการจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสองแห่งนี้ เนื่องจากเมื่อมีเหวียด เกี่ยวคนใดคนหนึ่งเสียชีวิต ญาติพี่น้องชาวเหวียด เกี่ยวนิยมไปจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสองแห่งกันมาก อาจจะเรียกได้ว่าวัดทั้งสองแห่งนี้เป็นวัดประจำบ้านของชุมชนเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีเลยทีเดียว ดังนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม และเจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ผู้เขียนจึงขอแยกเป็นข้อมูลหลักสองข้อมูลใหญ่เพื่ออธิบายพิธีกรรมการฌาปนกิจศพของกลุ่มเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี

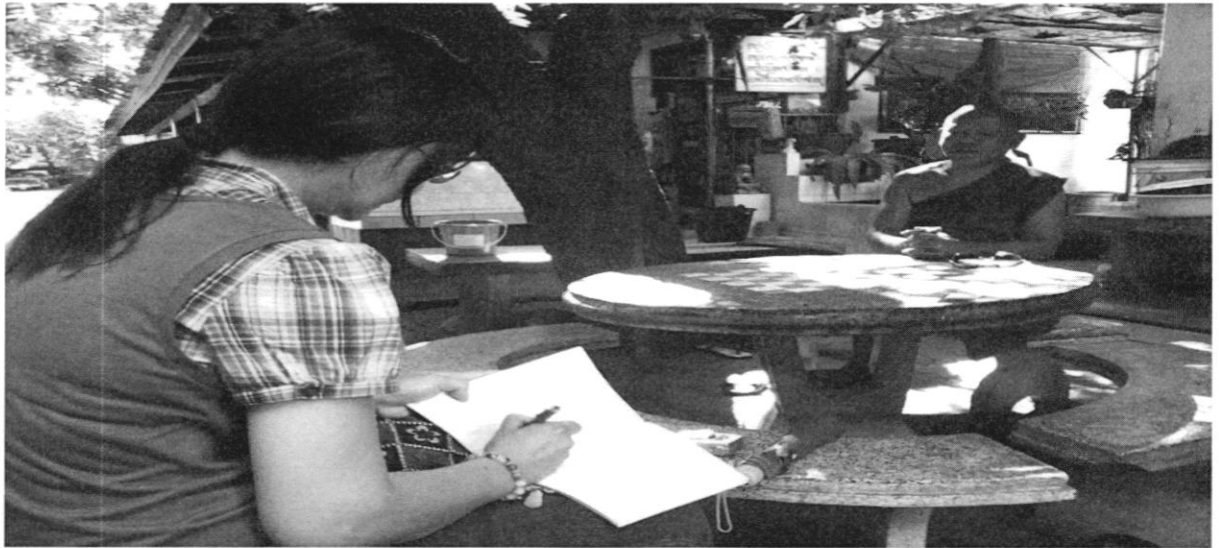
5.3.1 พิธีกรรมการฌาปนกิจศพที่วัดสุทัศนาราม

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับพระครูสุนทรธรรมานุวัตร (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2556) รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม พระครูเปรียญ 1-2 อายุ 53 พรรษา ท่านมาจำพรรษา ณ วัดสุทัศนารามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ดังนั้น จึงได้เห็นพิธีกรรมการฌาปนกิจศพของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมาหลายรุ่นหลายสมัย และเป็นข้อมูลที่น่าสนใจมาก เพราะเป็นข้อมูลจากผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยตรง

ภาพที่ 68 พระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม

ผู้ถ่ายภาพ: จุฬาลักษณ์ โพร้พา

ภาพที่ 69 ผู้เขียนขณะกำลังสัมภาษณ์พระครูสุนทรธรรมานุวัตร

ผู้ถ่ายภาพ: จุฬาลักษณ์ โปธิ์พา

พระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนารามได้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การฌาปนกิจศพของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีไว้หลากหลาย เนื่องจากท่านบอกว่าได้ เห็นการฝังศพ (อาจจะมียางคนนิยมเผาศพเหมือนคนไทย) ของกลุ่มเหวียด เกี่ยวแทบจะทุกเดือน ยิ่งตอนช่วงที่ท่านเพิ่งมาอยู่ที่วัดสุทัศนารามใหม่ๆ ตอนนั้น (ปี พ.ศ. 2523) ยิ่งได้เห็นแทบทุก สัปดาห์ ทุกเดือน ถ้าวเฉลี่ยในแต่ละปีมีเหวียด เกี่ยวที่เสียชีวิตปีละประมาณ 30 คน เหวียด เกี่ยว ที่มาทำพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสุทัศนารามมีหลายชนชั้น ไม่ว่าจะยากดีมีจนหรือมีสถานภาพทาง สังคมอย่างไรก็ได้จำกัด เพราะวัดนี้ถือเป็นวัดที่เหวียด เกี่ยวนิยมทำพิธีฌาปนกิจศพมากที่สุด ใน จังหวัดอุบลราชธานี อันดับรองลงไปหรืออันดับสองที่ถือว่ามากเหมือนกันคือวัดสุปฏิญาราม วรวิหาร อันดับ 3 คือวัดท่าวังหิน อันดับ 4 คือวัดสว่างอารมณ์ อันดับ 5 คือวัดทองนพคุณ อันดับ 6 คือวัดทุ่งศรีเมือง นอกจากนั้นก็จัดพิธีกันประปรายที่วัดสว่างอารมณ์ และวัดทอง

5.3.1.1 เหตุที่เหวียด เกี่ยวนิยมจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสุทัศนาราม เพราะคำว่า “สุทัศน์” มีความหมายดี หมายความว่า ทำเลดี บรรยาภาศดี (ดูตัวอย่างภาพที่ 70 หน้า 112) ความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการตั้งบ้านเรือนของเหวียด เกี่ยวในจังหวัด อุบลราชธานีด้วยเพราะพวกเขาอาศัยอยู่แถวตลาดเทศบาล 2 ดังนั้นไม่ว่าจะตลาดใหญ่ หรือ ตลาดน้อยในจังหวัดอุบลราชธานีล้วนแล้วแต่มีเหวียด เกี่ยวอาศัยอยู่ทั้งสิ้น ดังนั้นวัดสุทัศนาราม จึงเป็นวัดที่อยู่ใกล้ชุมชนเหวียด เกี่ยว ซึ่งถือว่าทำเลดี มีความสะดวก อิสระ และง่ายในการ เดินทาง รวมทั้งเข้าง่ายออกง่ายด้วย เพราะเหวียด เกี่ยวส่วนใหญ่ที่จังหวัดอุบลราชธานีชอบความ

อิสระและง่าย ๆ ไม่ต้องมีพิธีรีตองมาก ที่สำคัญเหวียด เกี่ยวที่นี้ยังติดนิสัยจากคนเวียดนามเดิม คือชอบเล่นการพนันในงานฌาปนกิจศพ ทั้งนี้ วัดสุทัศนารามก็ไม่ได้เข้มงวดเรื่องการเล่นการพนันที่วัด ดังนั้น เหวียด เกี่ยวจึงนิยมมาจัดพิธีที่วัดนี้ นอกจากนั้นก็ยังมีเหวียด เกี่ยวเคยมาบวชที่วัดนี้ ด้วย 1 คนเป็นลูกของเจ้าของร้านโจ้ใจ เจ้าของสนามฟุตบอลซึ่งอยู่ทางไปอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นจึงทำให้วัดนี้เป็นที่รู้จักของกลุ่มเหวียด เกี่ยว ในจังหวัดอุบลราชธานี มากขึ้น เนื่องจากมีลูกชายของบุคคลที่มีชื่อเสียงมาบวช

ภาพที่ 70 ทศนียภาพวัดสุทัศนาราม

5.3.1.2 กลุ่มเหวียด เกี่ยวกลุ่มแรก que เลือกทำพิธีฌาปนกิจศพ ที่วัดสุทัศนารามคือ อง เจ้า (Ông Cháu) หรือคุณท่านเจ้า และอง เปื่อง (Ông Phuong) หรือคุณท่านเปื่อง²¹ ซึ่งเป็นเหวียด เกี่ยวกลุ่มแรกๆ ที่มาอาศัยอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมาตั้งแต่ต้นๆ ปีพ.ศ. 2520

5.3.1.3 ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีฌาปนกิจศพ

- ศาลาจัดงานฌาปนกิจศพ วัดสุทัศนารามมีศาลาที่ใช้ในการจัดงานฌาปนกิจศพคือ ศาลาสังวรสิลขันธ (ดูตัวอย่างภาพที่ 71 หน้า 113)

²¹ คำว่า " Ông " (อง) ในภาษาเวียดนามแปลว่า "ปู่/ตา/คุณ/ท่าน (ใช้ในกรณีที่ทำให้เกียรติยกย่อง) ใช้กับผู้ชายเท่านั้น"

ภาพที่ 71 ศาลาที่ใช้ประกอบพิธีฌาปนกิจศพของวัดสุทัศนาราม

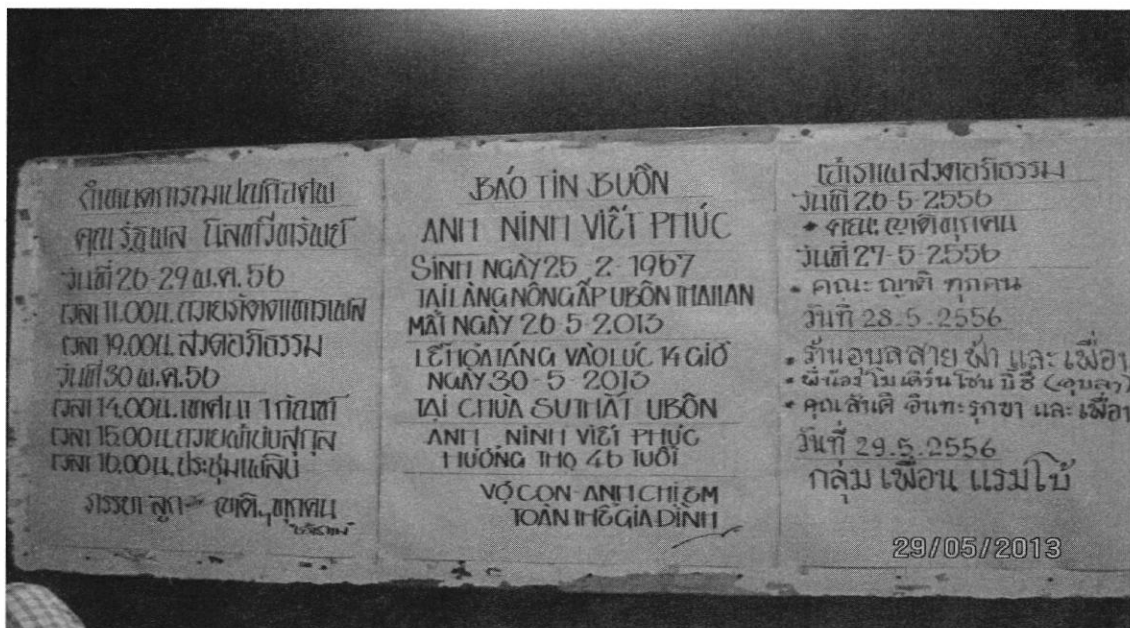
- ภาพของผู้เสียชีวิต มีการถ่ายรูปผู้เสียชีวิตและแขวนไว้ในงานฌาปนกิจศพเหมือนกับของไทย เพราะการจัดงานเป็นการผสมผสานระหว่างเวียดนามกับไทย โดยเลือกภาพที่ดีที่สุดหรือสวยที่สุด มีข้อมูลชื่อ-สกุลซึ่งบางคนอาจเขียนเป็นภาษาเวียดนาม หรือบางคนอาจเขียนเป็นภาษาไทยที่ถ่ายเสียงมาจากภาษาเวียดนาม แต่ในยุคแรกๆ ชื่อ-สกุลของผู้เสียชีวิตจะใช้ภาษาไทยเท่านั้น นอกจากนั้นก็จะมีข้อมูลวันเดือนปีเกิด และวันเดือนปีที่เสียชีวิตของผู้เสียชีวิตด้วย

ภาพที่ 72 ตัวอย่างภาพผู้เสียชีวิตและการประดับประดาฉากในพิธีฌาปนกิจศพ

ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวณิชชากร

- การใช้ภาษา ในส่วนของภาษาพูด ภาษาของพิธีกรชาวเขมร เวียดนาม (สมาคมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุบลราชธานีเป็นผู้แต่งตั้งพิธีกร) ที่กล่าวในงานฌาปนกิจศพจะใช้ทั้งภาษาเวียดนามและภาษาไทย เช่น การอ่านประวัติของผู้เสียชีวิต เมื่ออ่านภาษาเวียดนามเสร็จก็จะมีผู้แปลเป็นภาษาไทย ในการสวดศพก็จะมีพระสวดศพเป็นภาษาไทยเหมือนกับงานฌาปนกิจศพของคนไทย แต่ในยุคแรกๆ จะใช้ภาษาเวียดนาม ในส่วนของภาษาเขียน ชื่อ-สกุลของผู้ที่เสียชีวิตก็มีทั้งชื่อ-สกุลของภาษาเวียดนามและชื่อ-สกุลของที่ถ่ายเสียงเป็นภาษาไทย กำหนดการฌาปนกิจศพก็เช่นกัน มีทั้งภาษาเวียดนามและแปลเป็นภาษาไทย รวมทั้งข้อความต่างๆ ที่ปรากฏในงาน เช่น ข้างบนโลงศพก็จะมีข้อความที่ให้อุทาหรณ์เขียนเป็นภาษาเวียดนามและแปลเป็นภาษาไทย เช่น Yên giấc ngàn thu. "หลับชั่วนี้รื่นศรี" เป็นต้น

ภาพที่ 73 ภาษาที่ใช้เขียนกำหนดการฌาปนกิจศพ (ภาษาเวียดนามและภาษาไทย)

ผู้ถ่ายภาพ: ถนอมพรรณ ตริวณิชชากร

ภาพที่ 74 ตัวอย่างข้อความที่ให้อุทาหรณ์ ที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพ
(ภาษาเวียดนามและภาษาไทย) ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวณิชชากร

- พวงหรีด การจัดงานฌาปนกิจศพของกลุ่มเหวียด เกี้ยว จังหวัดอุบลราชธานีนิยมจัดตกแต่งประดับประดาพวงหรีดคล้ายกับคนไทย โดยมีชื่อเจ้าของพวงหรีดอยู่ด้านบน ซึ่งบางคนก็ใช้ภาษาเวียดนาม บางคนก็ใช้ภาษาไทย ตัวหนังสือที่เขียนใช้ตัวหนังสือสีดำหรือสีขาว ในขณะเดียวกันพื้นกระดาษก็เป็นสีดำหรือสีขาวสลับกับสีของตัวหนังสือที่ใช้

ภาพที่ 75 พวงหรีดที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพ
ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตริวณิชชากร

- การแต่งกายไว้ทุกข์ของผู้มาร่วมงาน ผู้มาร่วมงานฉาบปนกิจศพ หากเป็นญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตนิยมแต่งชุดสีขาวมากกว่าสีดำ กรณีที่แต่งชุดสีดำมักจะไม่ใช้ญาติของผู้เสียชีวิต ผู้ชายนิยมใส่เสื้อสีขาวหม่นๆ ซึ่งทำด้วยผ้าด้ายดิบ ใส่กางเกงสีขาวหม่นๆ คล้ายกางเกงเล ส่วนผู้หญิงก็นิยมใส่เสื้อสีขาวออกหม่นๆ และกางเกงสีหม่นๆ เช่นกัน แต่บางคนก็นิยมใส่กระโปรงสีขาว เนื้อผ้าสีขาวดังกล่าวสามารถแบ่งแยกได้ว่าใครเป็นลูก หลาน เขย และสะใภ้ นอกจากนั้นก็ยังมีการผูกศีรษะด้วย หากเป็นสะใภ้ก็นิยมใส่หมวกสีขาว ดังนั้นการแต่งกายไว้ทุกข์ของผู้มาร่วมงานสามารถบอกความสัมพันธ์กับผู้เสียชีวิตได้

- อาหารที่รับประทานในงาน นิยมรับประทานข้าวต้มเหมือนไทย หรือไม่ก็เป็นกระเพาะปลา หรือก๋วยจั๊บญวน

ภาพที่ 76 แขกที่มาร่วมพิธีฉาบปนกิจศพ

ผู้ถ่ายภาพ: ธนอมพรรณ ตรินนิชชากร

- พิธีฝังศพ เหยียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมีความเชื่อว่า หากญาติพี่น้องเสียชีวิตที่บ้านมักจะจัดพิธีฉาบปนกิจศพที่บ้าน ซึ่งก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดตามแบบไทย แต่ถ้าเสียชีวิตที่อื่นมักจะจัดพิธีฉาบปนกิจศพที่วัด อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะจัดพิธีฉาบปนกิจศพที่บ้านหรือที่วัด แต่ช่วงบ่ายก็ต้องเคลื่อนศพไปยังสุสานเพื่อนำไปฝังยังฮวงซุ้ยซึ่งวัดสุทัศนารามเป็นวัดที่เหยียด เกี่ยว

เลือกเป็นสุสานที่ใช้ในการฝังศพมากที่สุด ในการเคลื่อนขบวนก็มีการใช้ธงในงานศพ ธงที่ใช้มีรูปทรง 3 เหลี่ยม มีเส้นขาวยาวพลั่วๆ ดูแล้วให้ความรู้สึกเศร้า มีสีแตกต่างกันตามสถานะของผู้เสียชีวิต เช่น ธงสีน้ำเงินขาว คือ ธงที่เป็นแบบที่สมาคมหมู่บ้านจัดให้ ส่วนธงสีขาวดำ เป็นแบบที่ครอบครัวของลูกเขยและลูกสะใภ้ของผู้เสียชีวิตร่วมไว้อาลัย ลูกสาวและลูกสะใภ้ต้องเดินตามหลังศพ และใช้หมวกหรือผ้าปิดหน้า ปิดตา ลูกต้องเดินตามศพพ่อแม่ด้วยเท้าเปล่า มีคนเดินกันศพ (เดินถอยหลัง) ซึ่งจะเป็นตำแหน่งของลูกชายคนโตผู้สืบทตระกูล พิธีกรรมในการจัดนั้นจะจัดขึ้นตามขั้นตอน โดยพิธีสวดศพจะมีการจ้างตระกูลเหวียด เกี่ยวที่รับจ้างมาร้องให้ต่อหน้าศพเพื่อแสดงความไว้อาลัย ญาติพี่น้องสวมชุดสีขาวรวมขบวนแห่ศพ และมีตัวแทนญาติผู้เสียชีวิตเดินถอยหลังและใช้มือผลักกรบรทุกศพเพื่อส่งวิญญาณ ทั้งนี้มีเหวียด เกี่ยวให้ข้อมูลว่า ในกรณีที่เป็นญาติที่นับถือศาสนาพุทธจะเผาศพตามแบบพิธีไทย ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นิยมฝังศพตามแบบพิธีจีน พิธีกรรมที่จัดขึ้นทุกวันนี้ เหวียด เกี่ยวส่วนมากนิยมจัดตามพิธีกรรมของคนไทยผสมผสานกับเวียดนาม เนื่องจากกลุ่มเหวียด เกี่ยวไม่มีศาลเจ้าเหมือนคนจีน จึงนิยมไปจัดพิธีฝังศพที่วัด

- การสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิ การสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก แล้วแต่ฐานะของญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิต บางเจดีย์จะมีร่องวางโลงศพให้เห็นอย่างชัดเจน การตกแต่งประดับประดา เหวียด เกี่ยวเป็นผู้ออกแบบเอง ดังนั้นบางเจดีย์จึงมีสีฉูดฉาดโดดเด่นความเป็นเวียดนามคือ สีฉูดฉาดฉูดฉาด เช่น เขียว แดง ฟ้ามะลิทอง เป็นต้น ทุกเจดีย์จะมีชื่อ-สกุลของบรรพบุรุษผู้เสียชีวิตซึ่งบางรายก็เขียนเป็นภาษาเวียดนาม บางรายก็เขียนเป็นภาษาไทยโดยอ่านถ้อยเสียงจากภาษาเวียดนาม มีข้อมูลวันเดือนปีเกิด (ชาตะ) และข้อมูลวันเดือนปีการเสียชีวิต (มรณะ) ของผู้เสียชีวิต รวมทั้งบ้านเกิดด้วย เจดีย์บรรจุอัฐิส่วนใหญ่หากมีเนื้อที่ก็มักจะมีรูปถ่ายของบรรพบุรุษที่เสียชีวิตประกอบด้วย ส่วนราคาการสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของแต่ละที่ในวัดสุทัศนาราม ราคาประมาณ 200,000 บาท ต่อหนึ่งที และ 50,000 บาทต่อหนึ่งที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของเจดีย์และพื้นที่ที่ใช้ในการสร้าง

ภาพที่ 77 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 1 คน (วัดสุทัศนาราม)

ภาพที่ 78 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 2 คน (วัดสุทัศนาราม)

ภาพที่ 79 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 3 คน (วัดสุทัศนาราม)

ภาพที่ 80 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ 4 คน (วัดสุทัศนาราม)

ภาพที่ 81 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษที่มีเทพเจ้าตั้งอยู่ข้างบน
(วัดสุทัศนาราม)

ภาพที่ 82 ตัวอย่างเจดีย์บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษที่มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ข้างบน
(วัดสุทัศนาราม)

5.3.2 พิธีกรรมการฌาปนกิจศพที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับพระวิบูลย์ธรรมภรณ์ (สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2556) เจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร อายุ 68 พรรษา ท่านมาอยู่ที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ซึ่งก็รวมเวลาได้ 40 ปี ดังนั้น จึงได้เห็นพิธีกรรมการฌาปนกิจศพของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมาหลายรุ่นหลายสมัย เช่นเดียวกับกับพระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ท่านจึงน่าสนใจมาก²² เพราะเป็นข้อมูลจากผู้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้เขียนไปพบเจ้าอาวาสที่กุฏิเจ้าอาวาสคืออภิวัดศรีธรรมรัตน์ แต่ตอนสัมภาษณ์เจ้าอาวาสให้เข้าไปสัมภาษณ์ในอุโบสถของวัด ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ต้อนรับญาติโยมของเจ้าอาวาสด้วย

ภาพที่ 83 อุโบสถวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร

²² ข้อมูลที่ผู้เขียนสัมภาษณ์พระวิบูลย์ธรรมภรณ์ไม่ซ้ำซ้อนกับข้อมูลที่สัมภาษณ์พระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม ดังนั้นหัวข้อต่างๆ ในส่วนที่สัมภาษณ์พระวิบูลย์ธรรมภรณ์จึงไม่ได้เรียงลำดับหัวข้อเหมือนกับที่สัมภาษณ์พระครูสุนทรธรรมานุวัตร เพราะทั้งสองวัดมีความโดดเด่นต่างกันในพื้นที่เหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีเลือกจัดพิธีฌาปนกิจศพ รวมทั้งกลุ่มเหวียด เกี่ยวที่เลือกวัดก็มีความแตกต่างกันด้วย

ภาพที่ 84 กุฏิเจ้าอาวาสวัดสุปฏิหารามวรวิหาร

ภาพที่ 85 ผู้เขียนขณะกำลังสัมภาษณ์พระวิบูลย์ธรรมาภรณ์

ผู้ถ่ายภาพ: จุฬาลักษณ์ โปธิพา

5.3.2.1 ความหมายของวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร จากการสัมภาษณ์พระวิบูลย์ธรรมมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อปี พ.ศ. 2396 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้พระราชทานนามให้วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ซึ่งผ่านมาประมาณ 160 ปีแล้ว โดยอธิบายความหมายว่า “สุ” แปลว่า “ดี” ส่วน “ปฏิญ” แปลว่า “ทำน้ำ” เมื่อรวมความหมายแล้วหมายถึง “ทำน้ำดี ทำน้ำสวย”

5.3.2.2 เหตุผลที่เหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีเลือกวัดนี้เป็นสถานที่ในการจัดพิธีฌาปนกิจศพเป็นจำนวนมาก เพราะตั้งอยู่ใกล้ชุมชนเหวียด เกี่ยวซึ่งเป็นบริเวณที่มีชุมชนเหวียด เกี่ยวตั้งอยู่หนาแน่นที่สุด เมื่ออยู่ใกล้จึงเกิดความรักสถานที่ เพราะหลายคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ตนเองเกิด ดังนั้นเมื่อพ่อแม่เสียชีวิตจึงไปจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดนี้ ประหนึ่งว่าเป็นการฝากศพญาติพี่น้องที่ตนเองรักไว้กับสถานที่ที่ตนเองอยู่ใกล้และมีความผูกพัน

5.3.2.3 ความโดดเด่นของวัดสุปฏิญนารามวรวิหารในเรื่องของการฌาปนกิจศพ วัดสุปฏิญนารามวรวิหารสร้างเมรุเผาศพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 ถือว่าเป็นเมรุเผาศพแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งยังถือว่าเป็นเมรุที่ใช้เผาศพเหวียด เกี่ยวเป็นที่แรกในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย

5.3.2.4 กลุ่มเหวียด เกี่ยวที่นิยมไปจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้า ผู้เสียชีวิตที่ถูกนำศพมาจัดพิธีที่วัดนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มพ่อค้าเช่นกัน ไม่มีกลุ่มข้าราชการ ซึ่งแตกต่างจากวัดสุทัศนารามที่มีผู้เสียชีวิตทุกชนชั้น อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจคือ โศกของเหวียด เกี่ยวบางครอบครัว แต่ก่อนเคยเอาไว้ที่วัดสุปฏิญนาราม แต่หลังจากนั้นก็ขอย้ายไปไว้ที่วัดสุทัศนารามด้วยเหตุผลที่ว่าย้ายถิ่นไปอยู่ถิ่นใหม่ซึ่งอยู่ใกล้กับวัดสุทัศนาราม ดังนั้น จึงขอย้ายบรรพบุรุษให้ไปอยู่ใกล้ถิ่นที่ตนเองย้ายไปอยู่ใหม่ด้วย อย่างไรก็ตามการย้ายโศกของบรรพบุรุษเหวียด เกี่ยวจากวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ไม่ได้ย้ายไปเฉพาะวัดสุทัศนารามเท่านั้น อาจจะย้ายไปอยู่วัดอื่นที่อยู่ใกล้ถิ่นใหม่ที่ตนย้ายถิ่นฐานไปก็มี

5.3.2.5 ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีฌาปนกิจศพ

- ภาษาที่ใช้ในงานฌาปนกิจศพ ใช้สองภาษาคือภาษาเวียดนามและภาษาไทย แต่ก็ยังคงรักษารitualนิยมของชาวเวียดนามอยู่
- พิธีกรซึ่งเป็นผู้นำทางพิธี แต่ก่อนเป็นเหวียด เกี่ยว แต่ปัจจุบันใช้คนไทย ซึ่งต่างจากวัดสุทัศนารามที่ยังคงใช้เหวียด เกี่ยวอยู่ แต่ก็แปลเป็นภาษาไทยด้วย

- การแต่งกาย ผู้ชายนิยมใส่เสื้อสีขาว กางเกงสีขาว กางเกงจะคล้ายๆ กับกางเกงขาก๊วย ใช้ผ้าฝ้ายสีขาวผูกศีรษะ ผู้หญิงก็นิยมใส่เสื้อสีขาว เป็นเสื้อไตส์จีนและเวียดนามซึ่งเป็นผ้าปักแขนใหญ่ นุ่งกางเกงสีขาว ใช้ผ้าฝ้ายสีขาวในการผูกศีรษะเช่นเดียวกับผู้ชาย เมื่อเราเห็นเหวียด ก็ยกแต่งกายด้วยชุดสีขาวก็ทราบทันทีว่าเป็นการแต่งกายเพื่อไว้ทุกข์

- พิธีฝังศพและเผาศพ ในอดีตเหวียด เกี้ยวในจังหวัดอุบลราชธานีนิยมฝังศพ แต่ในปัจจุบันเมื่อมาทำพิธีที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหารจะนิยมเผามากกว่าฝัง เนื่องจากไม่มีสถานที่ที่ใช้ในการฝังศพหรือทำสุสานให้เหวียด เกี้ยวเหมือนเดิม ดังนั้น จึงมีเหวียด เกี้ยวหลายคนย้ายถิ่นไปอยู่ใกล้วัดอื่นที่ยังเหลือพื้นที่เพื่อให้ฝังศพอยู่ เช่น วัดสุทัศนาราม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัดสุปฏิญนารามวรวิหารก็ยังมีคนเหวียด เกี้ยวหลายคนเลือกเป็นสถานที่ในการฌาปนกิจศพอยู่ โดยเฉพาะคนที่ผสมผสานวัฒนธรรมของเวียดนามเข้ากับวัฒนธรรมไทย และเปลี่ยนมาใช้วิธีการเผาศพเหมือนคนไทย แทนการฝังศพแบบเวียดนามแบบเดิม

- การเก็บศพก่อนเผา ปัจจุบันทำพิธีแบบไทย กล่าวคือ เมื่อเสียชีวิตได้ 3 วันก็เผา โดยเฉพาะคนที่มีฐานะไม่พร้อมก็จะเผาเร็ว แต่ก็มีบางกลุ่มเก็บศพญาติพี่น้องไว้ 5 วัน 7 วัน หรือ 9 วัน แล้วค่อยเผา เมื่อเผาเสร็จก็เก็บอัฐิไปลอยอังคารตามแบบไทย

- การสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิ ที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหารไม่ได้สร้างเจดีย์บรรจุอัฐิเหมือนวัดสุทัศนาราม เนื่องจากพื้นที่จำกัด ดังนั้นจึงสร้างเป็นโกศและเอาไว้ที่ช่องผนังซึ่งเป็นกำแพงของอุโบสถวัดแทนเพื่อจะได้ประหยัดเนื้อที่ และสามารถนำมาารวมกันได้หลายคน เช่น แต่ก่อนมีโกศของบรรพบุรุษคนเดียว แต่ปัจจุบันเมื่อมีญาติเสียชีวิตก็จะนำมาารวมกันเป็นสามหรือสี่คนรวมไว้ในโกศเดียวเพื่อประหยัดเนื้อที่

ภาพที่ 86 โกศของเหวียด เกี้ยวของบรรพบุรุษหลายคน que สร้างติดกับกำแพงอุโบสถ
วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร

ภาพที่ 87 ตัวอย่างโกศของเหวียด เกี้ยวที่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาไทย

ภาพที่ 88 ตัวอย่างโกศของเหวียด เกี้ยว ที่มีภาพบรรพบุรุษและ
เขียนชื่อเป็นภาษาเวียดนาม

ภาพที่ 89 ตัวอย่างโกศของเหวียด เกี่ยวที่ไม่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษาไทย

ภาพที่ 90 ตัวอย่างโกศของเหวียด เกี่ยวที่ไม่มีภาพบรรพบุรุษและเขียนชื่อเป็นภาษา
เวียดนาม

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับพระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม และพระวิบูลย์ธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จะเห็นว่า แม้ว่าจากแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและแสดงความคิดเห็นของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีที่ให้ข้อมูลว่า เหวียด เกี่ยวนิยมจัดพิธีฌาปนกิจศพที่วัดสองวัดคือ วัดสุทัศนาราม และวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร แต่ทั้งสองวัดก็มีพิธีกรรมการจัดพิธีฌาปนกิจศพของเหวียด เกี่ยวที่แตกต่างกัน และการสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิก็แตกต่างกันด้วย เพราะวัดสุปฏิญนารามวรวิหารมีพื้นที่ไม่มากพอจึงไม่สามารถสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิให้แก่บรรพบุรุษของเหวียด เกี่ยวได้เหมือนวัดสุทัศนาราม นอกจากนั้น พิธีกรรมที่เหวียด เกี่ยวเลือกจัดที่วัดสุทัศนาราม แม้ว่าจะมีการผสมผสานกับพิธีกรรมของคนไทยอีสานบ้าง แต่ก็ยังไม่มากเท่ากับวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่พิธีกรรมส่วนใหญ่จะเหมือนกับพิธีกรรมของคนไทยอีสานไปแล้ว โดยเฉพาะการที่เหวียด เกี่ยวเลือกเผาศพแทนการฝังศพตามแบบของคนเวียดนามที่ประเทศเวียดนาม ดังนั้น การอาศัยอยู่ที่เมืองไทยนานก็มีผลในการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มเหวียด เกี่ยว จังหวัดอุบลราชธานีมีน้อยเลยทีเดียว

5.4 พิธีกรรมการทรงเจ้า

พิธีกรรมการทรงเจ้ายังเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ที่เวียดนาม และถือว่าเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่น่าสนใจมาก ศิลปกิจ ตี๋ซันติกุล (2554) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมทรงเจ้าที่เวียดนาม โดยเฉพาะทางภาคเหนือ สรุปได้ว่าในบทความเรื่อง "พิธีทรงเจ้าเวียดนาม: ปฏิบัติการควบคุมบังคับของรัฐกับการขัดขืนต่อรองของคนทรง" ในภาคเหนือเวียดนามมีพิธีทรงเจ้าที่แพร่หลายอยู่ 2 สายด้วยกัน คือ สาย "แม่ทัพเงินซึ่งดำว" ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ศาลเจ้า "เกียบบาก" ในจังหวัดห่าเยือง อยู่ห่างจากกรุงฮานอยขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงประมาณ 80 กิโลเมตร และสาย "เจ้าแม่เหลียวแฮก" ศูนย์กลางอยู่ที่ศาลเจ้า "ฟูไ่" ในจังหวัดนามดิง ห่างจากกรุงฮานอยลงไปทางทิศใต้ประมาณ 80 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าที่บูชาเจ้าแม่เหลียวแฮกอยู่ในอีกหลายจังหวัด กรณีฮานอยมีการบูชาอยู่ที่ศาลเจ้า "เตยโห่" ตั้งอยู่ชานเมืองทางด้านทิศตะวันตก ซึ่งพิธีทรงเจ้าทั้ง 2 สายดังกล่าวต่างก็ได้รับการปฏิบัติอย่างแพร่หลายในอดีตที่ผ่านมา แต่ภายหลังที่เวียดนามเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นรัฐสังคมนิยมนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 เป็นต้นมา พิธีทรงเจ้าก็ถูกรัฐสั่งห้ามมิให้ปฏิบัติ รวมถึงการควบคุมตัวบรรดาคนทรงไปเข้าค่ายกักกัน เพื่อให้การศึกษาใหม่และเลิกอาชีพการเป็นคนทรง อย่างไรก็ตามปฏิบัติการของรัฐที่ต้องการขจัดพิธีทรงเจ้าให้หมดไปจากสังคมเวียดนามนั้นไม่สามารถปฏิบัติการได้จริง อย่างไรก็ตามเนื้อหาของบทความเรื่องที่ศิลปกิจเขียนนี้เลือกนำเสนอเฉพาะพิธีทรงเจ้าในสายเจ้าแม่เหลียวแฮกเท่านั้น โดยต้องการนำเสนอให้เห็นถึงปฏิบัติการขัดขืนต่อรองของคนทรงที่ทำให้พิธีทรงเจ้ายังคงดำรงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมเวียดนามมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นพิธีกรรมการทรงเจ้ามีการเปลี่ยนแปลงแล้ว ไม่ได้ปฏิบัติดังเช่นที่เวียดนาม ตามข้อมูลจากผู้เขียนสำรวจพบว่า ในอดีตเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีจะจัดพิธีทรงเจ้าหรือเข้าทรงในเดือน 7 แต่ในปัจจุบันจะมีเฉพาะบางบ้านเท่านั้นที่นิยมจัด และจะจัดประมาณเดือนกันยายนซึ่งคิดว่าพิธีค่อนข้างยิ่งใหญ่ เนื่องจากมีการเชิญทุกวิญญาณไม่ว่าจะมาจากสาเหตุใด โดยร่างซึ่งทรงจะเป็นเทพมาประทับ และจะให้เทพเชิญเหล่าวิญญาณทั้งหลาย เพื่อให้มารับข้าวปลาอาหารซึ่งกลุ่มเหวียด เกี่ยวมีความเชื่อมาก และนับถือบรรพบุรุษเจ้าที่เจ้าทางและเจ้าบ้านเจ้าเรือนผู้เป็นที่รัก ในอดีตมีการเชิญร่างทรงเพื่ออัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษให้มาเยี่ยมลูกหลานและบอกความต้องการของตนเพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ดิغام และยังรวมถึงการช่วยเหลือคำจุนลูกหลานให้ทำมาค้าขึ้นและมีสุขภาพที่แข็งแรง แต่ปัจจุบันจะเป็นเพียงการจัดเลี้ยงเช่นไหว้และจุดธูปบอกกล่าว อาจจะมีเพียงบางบ้านเท่านั้นที่ยังมีการเชิญร่างทรงเพื่อเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้กลับบ้าน เพื่อบอกถึงความต้องการของตนให้ลูกหลานทราบ

ขั้นตอนและวิธีการทรงเจ้า

ตามข้อมูลที่สัมภาษณ์ณอมพรณ ตริวณิชชากร (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2556) เกี่ยวกับพิธีกรรมการทรงเจ้าของเหวียด เกี่ยว จังหวัดอุบลราชธานี ณอมพรณให้ข้อมูลซึ่งสรุปได้ว่า เริ่มต้น คนทรง (บางที่อาจจะเรียกว่าพระสงฆ์ก็ได้) ก็จะสวดมนต์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าร่างทรงที่เราไปเชิญนั้นจะนับถืออะไร เพราะการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนทรงมีส่วนในการประกอบพิธีกรรม คนทรงเจ้าที่มีความสามารถนั่งห่มด้วยชุดสีขาวซึ่งกลุ่มเหวียด เกี่ยว นิยมไปเชิญนั้นอยู่ที่อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ขั้นตอนการทรงเจ้ามี ดังนี้

1. ร่างทรงสวดมนต์ ตั้งนะโม 3 จบ เสร็จแล้วก็นั่งสมาธิ หากเป็นพระสงฆ์ท่านก็จะสวดตามพิธีของท่านไป
2. จัดดอกไม้ขาว 5 คู่ พร้อมเงินค่าคาย เงินค่าคายดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่า วิชาอาคมท่านจะเก่งกล้าเพียงใด บางคนก็ 12 บาท บางคนก็ 99 บาท บางคนก็ 49 บาท ซึ่งยังขึ้นกับเหตุผลว่าเราจะไปหาใคร บุคคลคนนั้นมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงใด แต่หากเป็นพระสงฆ์ก็จะจัดขึ้น 5 ถวายท่านพร้อมปัจจัยตามแต่เราศรัทธา
3. ร่างทรงจะพูดภาษาอะไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าวิญญาณที่เข้าสิงเป็นใคร ญาติของเหวียด เกี่ยวที่นี้ส่วนมากก็เป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ดังนั้นเมื่อเข้าร่างทรงแล้วก็มักมากจะพูดภาษาเวียดนาม แต่ถ้าเป็นสัมภเวสีส่วนมากมักจะพูดภาษาไทยอีสาน

4. ในการทำพิธีกรรมก็จะจัดรูป 3 ดอก ใหัวเหมือนใหัวพระ เพราะคนร่วมพิธีจะนั่งใหัว หน้าโต๊ะหมู่บูชา กลุ่มเหวียด เชื่อว่า พระสงฆ์หรือหลวงพ่อก็คุ้มครองเราเวลาที่มิวิญญาณร้ายมาสวมรอย ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีคนนอกมาร่วมพิธีเท่าใดนัก จะมีเฉพาะญาติพี่น้องหรือคนในบ้านเท่านั้น เพราะถ้าบางคนไม่เชื่อ คนทรงก็จะต่อว่าคนนั้น จึงเป็นการป้องกันที่จะไม่ให้คนนอกเข้ามาร่วมพิธีด้วย เรื่องแบบนี้ กลุ่มเหวียด เชื่อว่าจัดพิธีมักจะไม่ค่อยพูดให้ใครฟังเหมือนกัน เพราะบางบ้านเขาก็อาจจะไม่เชื่อ ดังนั้นเวลาทำพิธีส่วนใหญ่ก็มักจะนั่งทำพิธีกันที่บ้าน โดยเชิญร่างทรงมา แต่ถ้ามีร่างทรงมีอาการหนักมาก ๆ ก็จำเป็นต้องไปที่วัด ซึ่งเหวียด เกี่ยวหลายบ้านนิยมไปวัดนาโนน เพราะพระสงฆ์ที่ทำพิธีเก่งมาก ๆ แต่ถ้าไปที่วัดคนก็จะไปกันเป็นจำนวนมาก เพราะหลาย ๆ คนที่มา มักจะพบเจอเรื่องราวหรือเกิดเหตุการณ์ไม่ต่างกันนัก อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ที่อยู่วัดนาโนนจะทำพิธีให้เฉพาะวันอังคารถึงวันพฤหัสบดีเท่านั้น และที่สำคัญหากเลือกที่จะไปวัดก็ต้องไปให้ครบ 3 วันติดต่อกัน โดยต้องออกจากบ้านแต่เช้า เพื่อจะได้ทำพิธีก่อนเวลา 08.30 น. วัดดังกล่าวมีคนไปทำพิธีกันเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อแต่ละคนทำพิธีของตนเสร็จแล้วก็จะแยกย้ายกันกลับ ไม่มีใครมานั่งพูดคุยเรื่องราวของกันและกัน

5. เวลาในการทำพิธีไม่สามารถบอกได้อย่างแน่นอน เพราะปัญหาแต่ละคนไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับว่าคนทรงเจ้าคนนั้นจะเปิดทางให้ผู้ขอทำพิธีได้พูด หรือได้เห็นวิญญาณในร่างทรงหรือไม่ ขั้นตอนการเข้าทรงข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างเวียดนามกับไทยอีสาน เพราะพิธีกรรมที่เวียดนาม คนทรงเจ้าจะเป็นคนทรงที่ทำหน้าที่โดยตรง ไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเหมือนกับของไทย

5.5 พิธีกรรมอื่นๆ

พิธีกรรมอื่นๆ ที่สำรวจพบและกลุ่มเหวียด เกี่ยวนิยมจัดเป็นบางกลุ่มเท่านั้น มีดังนี้

5.5.1 พิธีกรรมการใหัวผีนาผีไร่ สถานที่ที่ใช้ใหัวอาจจะเป็นที่นาหรือไร่ นา เพราะส่วนใหญ่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามไร่ นา โดยจะมีการจัดพิธีกรรม บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น ให้ช่วยดูแลปกป้องที่นาของตน เป็นการปกป้องไร่ นาจากสัตว์หรือแมลง เพื่อก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นจึงจัดพิธีกรรมการใหัวผีนาผีไร่ขึ้น ส่วนใหญ่เหวียด เกี่ยวที่จัดพิธีกรรมดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำนาซึ่งมีไม่มากนักในจังหวัดอุบลราชธานี เพราะเหวียด เกี่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจในเมือง คาดว่าพิธีกรรมนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากคนไทยอีสาน

5.1.2 พิธีกรรมไหว้ผีปู้ตา ผีปู้ตาเป็นกลุ่มผีที่ปกป้องรักษาหมู่บ้าน ในอดีตมีป่าประจำของแต่ละหมู่บ้านอยู่นิยมเรียกว่า "ดอนปู้ตา" ก่อนจะทำพิธีไหว้ต้องเตรียมเครื่องสังเวย ได้แก่ ไก่ต้ม เหล้าขาว อาหารทั้งคาวและหวานที่ชาวบ้านเตรียมมาไหว้พร้อมกับพานบายศรี หลังจากนั้นก็ให้คนทรงหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ข้าวจ้ำ" เป็นผู้อัญเชิญ โดยใช้บทอัญเชิญเฉพาะที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นการประกอบพิธี เสร็จแล้วก็เอาอาหารถวายพร้อมกับเสี่ยงทายเกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ การขอฝน การเพาะปลูก โรคภัยไข้เจ็บ และการป้องกันตามคำบอกเล่าจากพ่อข้าวจ้ำ หลังจากนั้นก็ประกอบพิธีรีนเริงบันเทิงใจต่างๆ เสร็จแล้วก็นำอาหารที่เตรียมมา มากินร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี พิธีกรรมนี้คาดว่าจะเป็นพิธีกรรมที่ได้รับความนิยมจากชาวไทยอีสาน เพราะชาวไทยอีสานส่วนใหญ่หลายแห่งนิยมไหว้ผีปู้ตา

5.1.3 พิธีไหว้เจ้าแม่เวินซิวหรือเจ้าแม่สองนาง มีเหยียด เกี่ยวบางกลุ่มในจังหวัดอุบลราชธานีให้ข้อมูลผู้เขียนว่าเคยไหว้ผีเจ้าแม่เวินซิว หรือที่คนไทยเรียกว่า "เจ้าแม่สองนาง" ผู้ไหว้ต้องเข้าร่วมพิธีกรรมและถวายตัวเป็นลูกศิษย์ของเจ้าแม่สองนาง ทั้งนี้คนในครอบครัวจะนำพวงมาลัย ดอกไม้หอม น้ำอ้อย และเหล้าไปถวายแต่เจ้าแม่สองนาง เพื่อขอวิงวอนให้เจ้าแม่ช่วยเหลือและคุ้มครองลูกศิษย์ชาวเวียดนาม การจัดพิธีกรรมดังกล่าวนิยมจัดในชุมชนเหยียด เกี่ยวที่อยู่บริเวณหน้าวัดศรีมงคล เพราะมีความเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่เวินซิวเป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าเจ้าแม่เวินซิวเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวบ้านมักไปกราบไหว้และขอความช่วยเหลือจากเจ้าแม่อยู่เสมอๆ สถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามหรือเหยียด เกี่ยวนับถือ

5.1.4 พิธีกรรม "หมอลิ้น" เป็นพิธีกรรมที่กลุ่มเหยียด เกี่ยวบางกลุ่มมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงประกอบพิธี "หมอลิ้น" ซึ่งเป็นพิธีกรรมการปิดรังควานผีที่อยู่ในร่างกายของผู้ป่วยออกมา พิธีกรรมดังกล่าวยังเป็นการส่งเสริมสิ่งดีงามให้แก่ผู้คนทั่วไปด้วย

จากความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องผีของเหยียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นจะเห็นได้ว่าผีที่ "เหยียด เกี่ยว" ให้ความเคารพและกราบไหว้บูชามากที่สุดคือ "ผีบรรพบุรุษ" เนื่องจากเชื่อว่าการมีหิ้งบูชาเพื่อไหว้บรรพบุรุษในบ้าน เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งยังเป็นการบูชาเพื่อขอพรให้บรรพบุรุษช่วยปกป้องรักษาและดูแลลูกหลานให้ปลอดภัยและเจริญรุ่งเรืองในภายภาคหน้าด้วย ส่วนการไหว้ผีชนิดอื่นๆ เช่น ผีบ้านผีเรือนหรือเทพธณี (คนไทยเรียกพระแม่ธรณี) มีการไหว้เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากที่เวียดนามที่จะมีการไหว้ผีบรรพบุรุษและเทพธณีควบคู่กันไป ส่วนผีประจำหมู่บ้านก็ไม่ได้มีเหมือนที่เวียดนามแล้ว หากไหว้ก็จะไหว้ผีประจำหมู่บ้านตามแบบไทย ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีที่ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่ก็มีพิธีฌาปนกิจศพ ส่วนพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การทรง

เจ้า ก็จะทำเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของเหวียด เกี่ยวใน จังหวัดอุบลราชธานีจึงมีทั้งความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังสามารถอนุรักษ์ไว้ได้ตามแบบฉบับของ เวียดนาม แต่หลายอย่างก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เนื่องจากพวกเขาเข้ามาอาศัยอยู่ที่ประเทศไทย เป็นเวลานาน จึงได้รับอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผีจากคนไทยโดยเฉพาะไทยอีสาน ผสมผสานเข้าไปด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสาร

ภาษาไทย

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin. **เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย**

–เวียดนาม. กรุงเทพฯ: หน่วยปฏิบัติการวิจัยแม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ศิลปกิจ ดีขันติกุล. “พิธีทรงเจ้าเวียดนาม: ปฏิบัติการควบคุมบังคับของรัฐกับการขัดแย้งต่อรอง

ของคนทรง.” บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ มนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 7, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

17-18 พฤศจิกายน 2554.

_____. “ลัทธิบูชา “ป่าจั่วคอ” ในเวียดนาม.” บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 8, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8-9 พฤศจิกายน 2555.

ภาษาเวียดนาม

Silapakit Teekantikun. “Nghị lễ lên đồng của người Việt ở miền Bắc Việt Nam

và của người Lào ở Đông Bắc Thái Lan”. Khoa Sử, Trường Đại học

Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, 2010.

Nguyễn Anh Quế. **Tiếng Việt cho người nước ngoài**. Hà Nội: Nhà xuất bản

Giáo Dục, 1996.

Trần Ngọc Thêm. **Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam**. : TP. Hồ Chí Minh : Nhà xuất bản

Tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh, 2004.

สัมภาษณ์

ถนอมพรรณ ตริวณิชชากร. พิธีทรงเจ้าของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี, 29 ตุลาคม 2556.

พระครูสุนทรธรรมานุวัตร รองเจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.
การจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี, 1 มิถุนายน 2556.

พระวิบูลย์ธรรมมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสุปัฏนารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.
การจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของเหวียด เกี่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี, 23 มิถุนายน 2556.

ศิลปกิจ ตื่นขันติกุล. ความเชื่อเรื่องผีของคนเวียดนาม, 5 มิถุนายน 2556.

Phạm Văn Lam. วันไหว้ศพคนเวียดนามหลังจากเสียชีวิตแล้ว, 11 ธันวาคม 2556.

เว็บไซต์

คติความเชื่อของภาคอีสาน. ใน <http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/ww526/061029/061029-web2/contents/topic8.htm>.

ความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย. ใน <http://www.kroobannok.com/57493>, 27 มีนาคม 2556.

บ้านเถ่อ (Bàn thờ): ศาสนบรรพบุรุษกับความเชื่อของคนเวียดนาม. ใน <http://www.vcharkarn.com/vblog/13232>.

ผี: ความเชื่อของชาวอีสาน. ใน <http://www.school.net.th/library/create-web/10000/religion/10000-4569.html>.

ศาสนาและความเชื่อในเวียดนาม. ใน <http://www.l3nr.org/posts/212522>.

ภาคผนวก

1. แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม)

แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็น
โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2556
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ชื่อโครงการ: เรื่องผีในอีสาน: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย และเวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องผี ทั้งในด้านระบบความเชื่อ และรูปแบบพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่พูดภาษาลาว ภาษาเขมร ภาษาส่วยและภาษาเวียดนาม ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทยนำมาจัดกลุ่มและเรียงลำดับความสำคัญเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่เข้ามา

2. เพื่อรักษามรดกทางภูมิปัญญาของชาวอีสานให้ดำรงอยู่ มิให้สูญหายไปภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ที่นำหน้าด้วยการพัฒนาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สูงขึ้น แล้วหลงลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ หรือความมีตัวตนของเราขึ้นมา

หมายเหตุ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงทดสอบและสอบถามความคิดเห็นนี้เน้นความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม (คนไทยเชื้อสายเวียดนาม) ที่อาศัยอยู่ในบริเวณจ.อุบลราชธานีเท่านั้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงสอบถามความคิดเห็น

1. ชื่อ-สกุล:..... 2. เพศ:.....
3. ภูมิลำเนาเดิม/บ้านเกิด (ให้ใส่ชื่อจังหวัดและประเทศ).....
4. เชื้อชาติ:..... 5. สัญชาติ:.....
5. อายุ:.....ปี 6. ระดับการศึกษา.....
7. อาชีพปัจจุบัน:..... 8. ตำแหน่ง:.....
9. ภาษาที่พูดได้:.....
10. ที่อยู่ปัจจุบัน:.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี

1. “ผี” ตามความหมายของท่านคืออะไร จงยกตัวอย่างประกอบ

.....

.....

.....

ท่านมีความเชื่อเรื่องผีหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าคนไทยกับคนเวียดนามมีความเชื่อเรื่องผีแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

3. ตามมุมมองของท่าน คนไทยเชื้อสายเวียดนามในจ.อุบลราชธานีส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณมากน้อยเพียงใด ผีกลุ่มใดที่พวกเขาเชื่อมากที่สุด ให้อธิบายทั้งในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า ความเชื่อเรื่องผีของคนไทยเชื้อสายเวียดนามใน จ.อุบลราชธานีมีที่มา
อย่างไร ทำไมพวกเขาจึงมีความเชื่อดังกล่าว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพิธีกรรม

1. ครอบครัวของท่านเคยไหว้ผีหรือไม่ หากไหว้ นิยมไหว้ผีกลุ่มใด และมีพิธีกรรมในการ
ไหว้อย่างไร จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบให้ชัดเจน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. กลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามใน จ.อุบลราชธานีมีการจัดพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึง
ความเชื่อเรื่องผีร่วมกันหรือไม่ หากมีการจัดเรียกชื่อพิธีกรรมนั้นว่าอย่างไร และ
พิธีกรรมในการจัดเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ตามมุมมองของท่าน คนไทยเชื้อสายเวียดนามในจ.อุบลราชธานีสามารถอนุรักษ์
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีได้หรือไม่ การอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าวสามารถแสดง
ให้เห็นถึงความเป็นเวียดนามดั้งเดิมได้อย่างไร

[illegible]

4. สถานที่ที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามในจ.อุบลราชธานีนิยมจัดพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผีร่วมกันคือสถานที่ใด เหตุใดจึงเลือกสถานที่ดังกล่าว

[illegible]

[illegible]

139

2. ประวัติย่อวัดสุทัศนาราม

2.1 ที่ตั้ง

วัดสุทัศนารามเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 264 (เดิมชื่อ บ้านทุ่ง) ถนนพโลรังฤทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

2.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดชุมชนวัดสุทัศนาราม ตลาดน้อย บ้านพักราชการศาลจังหวัด และ
โรงเรียนอุบลวิทยาคม

ทิศใต้ จรดถนนพโลรังฤทธิ์ – ทุ่งศรีเมือง

ทิศตะวันออก จรดศาลจังหวัดอุบลราชธานี และศาลแขวง จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก จรดถนนอุปราชาและชุมชนบ้านก่อ

2.3 ประวัติการก่อตั้ง

วัดสุทัศนาราม เดิมชื่อ วัดสุทัศน์ ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2396 โดยมี ราชบุตรส่วย พร้อมด้วย
ญาติๆ ได้ร่วมกันสร้างขึ้น เป็นวัดแห่งที่สามของเมืองอุบลราชธานี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
เมื่อ พ.ศ. 2477 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 22 เมตร ยาว 40 เมตร

จากตำนานของมหานิล พันธุ์เพ็ง เล่าว่าวัดนี้ราชบุตรส่วยสร้างขึ้นในสมัยเจ้าพรหมเทวา
นุเคราะห์วงศ์เป็นเจ้าเมือง แต่ปรากฏใน “ผิงขวาแม่โขง” ของคุณเดิม สิงห์ขัติย์ ความว่า
ราชบุตรส่วยได้ถูกเกณฑ์ไปราชการศึกเมืองญวนที่เมืองเขมร ท่านเป็นนายกองใหญ่สร้างทางอยู่
ขณะนั้น โดยมีพระอุปฮาด (กุทอง) รักษาการแทนเจ้าเมือง (ตั้งแต่ พ.ศ. 2383 – พ.ศ. 2388)
ครั้นเสร็จศึกญวนเมืองเขมรแล้ว ท่านก็ได้เข้าไปกรุงเทพฯ พร้อมกับท่านพระยาบดินทร์เดชา ราช
บุตรส่วยจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองอุบลราชธานี แต่ยังมีได้มานั่งเมืองท่านก็ได้ถึงแก่อ
สัญกรรมด้วยโรคหิวอดโรคที่กรุงเทพฯ ก่อน ครั้นพระราชทานเพลิงศพแล้ว จึงได้นำอัฐมา
บรรจุไว้ที่เจดีย์วัดสุทัศน์ ดังนั้น จึงแสดงว่า ราชบุตรส่วย ได้สร้างวัดนี้ขึ้นก่อนวัดสุทัศน์เสียอีก
กล่าวคือ ก่อน พ.ศ. 2383 ซึ่งเป็นปีที่เกิดศึกญวนเมืองเขมร

เหตุที่ได้ชื่อว่า “วัดสุทัศน์” สันนิษฐานได้เป็น 2 นัย คือ เปลี่ยนเสียงจากคำว่า ส่วย มา
เป็น สุ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเพราะวัดตั้งอยู่ชายดงอู่มิ่ง มองแต่ไกลดูสว่างามดี จึงได้นามว่า
“วัดสุทัศน์”

“วัดสุทัศนาราม” หมายถึง วัดที่ตั้งอยู่ในที่อันรื่นรมย์และดูงามงด มาจากภาษาบาลีว่า “ทสฺสน” แปลว่า การดู การเห็น และ “อาราม” แปลว่า ที่อยู่อันรื่นรมย์ น่าพักผ่อน

3. ประวัติย่อวัดสุทัศนารามวรวิหาร

3.1 ที่ตั้ง

วัดสุทัศนารามวรวิหารตั้งอยู่ เลขที่ 1 ถนนสุปัญญ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

3.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดถนนพรหมราช

ทิศใต้ จรดแม่น้ำมูล

ทิศตะวันออก จรดกับถนนสุปัญญ

ทิศตะวันตก จรดกับถนนเบญจจะมะ

3.3 ประวัติการก่อตั้ง

เมื่อ พ.ศ. 2393 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระพรหมราชวงศ์ (กุทอง สุวรรณบุญ) เจ้าเมืองอุบลราชธานี คนที่ 2 จัดหาสร้างวัดเพื่อให้เป็นที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ (พระพรหมราชวงศ์กุทอง สุวรรณบุญ) ได้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการเห็นว่าพื้นที่ที่ค้นหามีความเหมาะสมที่จะสร้างวัดเพราะไม่ห่างจากตัวเมือง กับหมู่บ้านกาแซว มีความสะดวกในการโคจรบิณฑบาต การคมนาคมก็สะดวก สงบและเงียบสงัดดี จึงเริ่มสร้างวัดสุทัศนารามในบริเวณพื้นที่ที่ค้นพบดังกล่าว ทั้งนี้ วัดสุทัศนารามมีความกว้างข้างละ 5 เส้นเศษ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2396 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระราชโองการพระราชทานพระนาม นามว่า “สุทัศนาราม” พระพรหมราชวงศ์ (กุทอง สุวรรณบุญ) เจ้าเมืองคนที่ 2 ได้ไปอาราธนาท่านพันธุโล ตีมาปกครองวัดเป็นรูปแรกโดยได้สร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุในวัดขึ้น

ดรรชนีค้นคำ

ก

แกลมอ	35
กะโมจ	33
กะโมจดุง กะโมจเดือน	38
การสะเดาะเคราะห์บ้าน	78
ก๊วยไหมไฮ	40
แก้งห์ หว่าง หลา หง็อก	104

ข

ของที่ทุมบกลัว	7
โขมจ	1
โขมจเมบา	1
ข้าวจ้ำ	129

ค

ครูปาบอ	34
คอกล	33
คาถาสะเดาะทุมบโจล	7
ครูกำเนิด	1, 3
คำเรียกโนนตา	12, 13, 14

จ

จวม	21, 26, 29
เจ้าพ่อพละงุม	51
เจ้าพ่อสือคำหาญ	51
เจ้าแม่เหลืยวแฮก	127
เจ้าแม่เวินซิว	130
เจ้าแม่สองนาง	130

จ

จกามาพจรสวรรค์	6
----------------	---

ช

แซนโฎนตา	3, 9, 16
แซนยะจู้	38

ฅ

ฅม่าจ๊า	48
---------	----

ด

ดากะจะ	16, 17
เตี๊ด	105
เตียน	108

ถ

เถิน	108
เถิงห์	108

บ

บ้าน ถ่อ	104, 106
บายตะเปิดตะโบร	14, 15
บายเบ็ญ	14, 15
บุญกุ่มข้าวใหญ่	79
บุญข้าวประดับดิน	59
บุญข้าวสาก	59
บุญคูณลาน	79
เบ็ญโตจ	10
เบ็ญธม	10

ป

ปะตั่วล	21, 28
---------	--------

ผ

ผกาปุม	21, 27
ผีกระสือ	57
ผีกระหัง	6, 58
ผีก่องกอย	58
ผีงัก	41
ผีจอแดง	8, 41
ผีจราบ	8, 41
ผีจราย	8
ผีเชื้อ	50
ผีโง่นตา	3
ผีตาแฮก	52
ผีถ่าน	47
ผีทุมบ	6
ผีนางตะเคียน	49
ผีนางไม้	41
ผีเนี้ยะตา	3
ผีบั้งบด	4
ผีบ้านผีเรือน	49
ผีเปร	41
ผีเปรต	6, 57
ผีปอบ	54
ผีปะกำอะจิง	35
ผีปู้ตา	48
ผีเป้า	52
ผีพราย	58
ผีโพง	54, 58

ผีมอ	34
ผีมะนะห์	41
ผีमारโพง	42
ผีแม่หม้าย	57
ผียะจู้	38
ผีวีรบุรุษ	50
ผีหลักบ้าน	49
ผีอะตุบอะต๊ับ	42
ผีอากาศ	9
ผีอารักษ์	6
ผีอำบ	6

พ

พระแม่ธรณี	46, 53
พระแม่โพสพ	54
พิธีกรรมการมาปนกิจศพ	110
พิธีกรรมการทรงเจ้า	127
พิธีกรรมการไหว้ผีไร่ผืนนา	129
พิธีกรรมเลี้ยงผี	59
พิธีกรรมไหว้ผีปู่ตา	129
พิธีแต่งเสียดเคราะห์เฮือน	78
พิธีบวงสรวงท้าวเวสสุวรรณ	72
พิธีเลี้ยงผีปู่ตา	59
พิธีสะเดาะเคราะห์	67

ม

มา นาม	96
मार	33
เมมด	20
เมมดกรูม	21, 22
แม่ทัพเงินฮ้างด้าว	127

แม่สะเอ็ง	47
ล	
เลงเมมด (เล่นแม่เมด)	20, 24, 25
ค	
ศาลผีปะกำอะจิง	37, 38
ส	
ส่งโศกนา	10, 16
สลาจั้ว	21, 26
สาโต้ย ร็อง เญิน	106
ห	
หมอจัน	130
หมอลำผีฟ้า	79
เหวีย	100
โห่	100
โห่ง โส	101
พ	
เพ็งเนียะตา	2, 19
อ	
องเตี้ย	108
องโถ	108
เอิม เชื่อง	104

ประวัติผู้เขียนเรื่องผีในอีสาน

ชื่อ- สกุล

ผศ.ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

หน่วยที่รับผิดชอบ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2540

ได้รับคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยวิธีพิเศษ สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านภาษาและวรรณคดีไทย

พ.ศ. 2543

สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (อ.บ.) วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทภาษาบาลี - สันสกฤต และภาษาอังกฤษ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2548

ได้รับทุนจาก SEASREP FOUNDATION ให้ไปศึกษาภาษาเขมรที่ มหาวิทยาลัยภูมิพนมเปญ (The Royal University of Phnom Penh) ราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นเวลา 1 ปี

พ.ศ. 2548

สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาเขมรศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2553

สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศศ.ด.) สาขาวิชาภาษาเขมร จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รับผิดชอบสอนในรายวิชาภาษาเขมร 1 – 4.

ผลงานทางวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

บทความ

- พ.ศ. 2548 – Using Khmer Words for Literary Embellishment “Nandopanandasutra Khamloun” Thailand พิมพ์เผยแพร่ในเอกสารการประชุมวิชาการ สังคม วัฒนธรรมเกี่ยวกับ กัมพูชาครั้งที่ 8 ณ ราชอาณาจักรกัมพูชา.
- พ.ศ. 2550 – “อภิปูชาวัฒนธรรม: การชมความงามตัวละครเอกในวรรณคดีเขมร” ตีพิมพ์ใน วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 29 ประจำปีการศึกษา 2550.
- พ.ศ. 2551 – “สยามพากย์ในวรรณคดีเขมรเรื่องตุมเตียว: เครื่องมือในการใช้สร้างความงามทางวรรณศิลป์” วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 4, 1 (มกราคม – เมษายน 2551): 93 – 122.
- “วรรณกรรมคัมภีร์ เขียมซีเมืองเขมร” วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 4, 3 (กันยายน – ธันวาคม 2551): 103 – 131.
- “น้ำทะเลสาบ นวนิยายกามวิสัยเรื่องแรกของเขมร” วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 4, 5: 187 – 206.
- พ.ศ. 2554 – “บทอัศจรรย์ในวรรณคดีเขมร: อิทธิพลที่ได้รับจากวรรณคดีไทย” วารสาร อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 33, 1: 81-104.
- “ปริทรรศน์กวีนิพนธ์เขมร” วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 7, 1 (มกราคม- มิถุนายน 2554): 1-22.
- “พระอินทร์ในวรรณคดีเขมรสมัยหลังเมืองพระนคร” วารสารมนุษยศาสตร์ ปริทรรศน์ 33, 1 (ปีการศึกษา 2554): 21 – 42.
- “ขนบการประณามพจน์ในวรรณคดีเขมร” วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 18, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2554): 37-52.

- พ.ศ. 2556 – “การศึกษาวิเคราะห์บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6 ของพระราชอาณาจักรกัมพูชา” วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 10, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2556)

งานวิจัย

- พ.ศ. 2549 – “เขมรกายัม: การศึกษาพัฒนาการของร้อยกรองเขมรตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 – 2006” พจนานุกรมการวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พ.ศ. 2549 – “ครุวรรณคดี: การศึกษาชนบทการใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ในวรรณคดีร้อยกรองเขมรสมัยหลังเมืองพระนคร” พจนานุกรมการวิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พ.ศ. 2555 – “การศึกษาวิเคราะห์บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ของพระราชอาณาจักรกัมพูชา” พจนานุกรมการวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ชื่อ-สกุล

ดร.สิริวงศ์ หงษ์สวรรค์

หน่วยที่รับผิดชอบ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535

สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) วิชาเอกภาษาไทย
วิชาโทภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2540

สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.)
สาขาภาษาไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2553

สำเร็จการศึกษาปริญญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D) สาขา Vietnamese Linguistics
จาก College of Social Sciences and Humanities, Vietnam National
University – Hanoi

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์ประจำหลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร สาขาวิชาภาษา
และวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผลงานทางวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

บทความวิชาการ

ภาษาเวียดนาม

- Siriwong Hongsawan. 2005. **Một số vấn đề về việc giảng dạy tiếng Việt cho sinh viên Thái Lan ở trường Đại học Ubon Ratchathani**. Kỷ yếu Hội thảo khoa học về vấn đề “Một số vấn đề về nội dung và phương pháp giảng dạy tiếng Việt như một ngoại ngữ”, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr. 257–263.
- Siriwong Hongsawan. 2006. **So sánh đối chiếu phép lịch sự trong giao tiếp bằng tiếng Thái và tiếng Việt**. Kỷ yếu Hội thảo Ngữ học Trẻ 2006, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội, tr. 179–186.
- Siriwong Hongsawan. 2006. **So sánh đối chiếu hành vi bác bỏ trên cứ liệu tiếng Thái và tiếng Việt: Phương pháp giảng dạy tiếng Việt như một ngoại ngữ**. Kỷ yếu Hội thảo về vấn đề “Việt Nam học và tiếng Việt”, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr. 378–396.
- Siriwong Hongsawan. 2008. **Phương pháp giảng dạy tiếng Việt như một ngoại ngữ dưới học thuyết của JOHN L. AUSTIN**. Kỷ yếu Hội thảo Quốc tế về vấn đề “Giảng dạy tiếng Việt như một ngoại ngữ”, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr. 461–468.
- Siriwong Hongsawan. 2009. **Bác bỏ bằng lời thề–một hành động bác bỏ theo quan niệm của Đạo Phật Thái Lan**. Kỷ yếu Hội thảo Ngữ học Trẻ 2009, Hội Ngôn ngữ học Việt Nam–Trường Đại học Vinh, Hà Nội, tr. 323–330.
- Siriwong Hongsawan. 2009. **Đối chiếu hành động bác bỏ gián tiếp thông qua hàm ý trong giao tiếp tiếng Thái và tiếng Việt**. Tạp chí Ngôn ngữ, số 1 (236), tr. 54–65.
- Siriwong Hongsawan. 2009. **Hành động bác bỏ gián tiếp thông qua tiền giả định trong tiếng Việt**. Kỷ yếu Hội thảo quốc tế Nghiên cứu và giảng dạy ngôn ngữ, văn hoá Việt Nam – Trung Quốc ở Đông Á và Đông Nam Á (lần thứ II), Hà Nội, Ngày 6–7 tháng 11 Năm 2009, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr. 223–231.
- Siriwong Hongsawan. 2009. **Điểm sách: Luận án tiến sĩ ngôn ngữ học “Nghiên cứu đối chiếu hành động bác bỏ trong tiếng Thái và tiếng Việt.”** Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á (Southeast Asian Studies), số 10 (115), tr. 79–80.
- Siriwong Hongsawan. 2011. **Cảnh huống và chính sách ngôn ngữ ở Thái Lan (Language status and policy in Thailand)**. Kỷ yếu Hội thảo quốc tế Đào tạo và nghiên cứu ngôn ngữ học ở Việt Nam: Những vấn đề lí luận và thực tiễn (International Conference on Linguistics Training and Research in Vietnam: Theoretical and Practical Issues), Hanoi, November 11th 2011, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr. 32–943. .

ภาษาอังกฤษ

- Siriwong Hongsawan. 2005. "Teaching Vietnamese as a Foreign Language with an Integrated Approach Using Structural, Transformational and Functional Theories. " *Hội thảo Quốc tế Ngôn ngữ học Liên Á lần thứ VI, The 6th Pan-Asiatic International Symposium on Linguistics*. Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, pp. 726-731.
- Siriwong Hongsawan. 2006. *Reflection of Classifiers in Worldview of Native Thai Speakers*. Paper was presented in "Thai Language and Literature: Wisdom and Dynamism in the Global Context," International Conference (10-12 November 2006), Chulalongkorn University, Bangkok.
- Siriwong Hongsawan. 2008. *The Thinking Process of Vietnamese People Through the Indirect Speech Act of Denying in Conversation*. Paper was presented in the 7th Pan-Asiatic International Symposium on Languages and Linguistics, Guangdong University of Foreign Studies, Guangzhou.
- Siriwong Hongsawan. 2010. "The Indirect Speech Act of Denying in Vietnamese Conversation." *Journal in US-China Foreign Language*. Vol.8, Num 4, April 2010, pp. 1-12.

ภาษาไทย

- สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ. 2552. "วิธีการคิดของคนเวียดนามผ่านอุปลักษณ์ที่ปรากฏในฟุตบอล" ใน ธรรมนูญทิพย์ ศรีพนา (บรรณาธิการ) *เวียดนามหลากหลายมิติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ. 2552. "ลักษณะนิสัยของคนเวียดนามและสังคมเวียดนาม" ใน *Đi thăm Việt Nam ตามเสด็จเยือนฮานอย ศึกษาร่องรอยอดีต*. กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 26 พฤศจิกายน 2552.
- สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ. 2553. "การศึกษากับมุมมองของคนเวียดนาม" *คอลัมน์นิสต์ และบันทึกอาเซียน* ของเดลินิวส์ออนไลน์ วันที่, 13 ตุลาคม 2553.
<http://www.dailynews.co.th/newstartpage/index.cfm?page=content&category=>
- สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ (บรรณาธิการ). 2556. "การศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาศาสตร์ วัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม" ใน *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับพิเศษ พิธีทัศน์ภาษาและวัฒนธรรมเวียดนาม*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

งานแปลบทความ

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์. 2551. “แดนวัฒนธรรมบนลุ่มแม่น้ำโขง” แปลจาก Có một vùng văn hoá Mekong. Does a Mekong Cultural Area Exist? ของ Phạm Đức Dương.

วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2551, หน้า 1 – 7.

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์. 2553. “วัฒนธรรมเวียดนาม: วัฒนธรรมแห่งกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย”

แปลจาก Văn hóa Việt Nam – Văn hóa đa sắc tộc ของ Phạm Đức Dương. **วารสาร**

สังคมลุ่มน้ำโขง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2553, หน้า 31 – 46.

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์. 2555. “ลุ่มน้ำโขง: เส้นทางต้นข้าวตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคสมัยนิยม” แปล

จาก Mékong – Con đường lúa gạo từ cổ đại đến hiện đại ของ Phạm Đức Dương และ

Phạm Thanh Tịnh **วารสารคน ค้า ข้าวในลุ่มน้ำโขง,** วารสารหลังการประชุมวิชาการ

ระดับชาติ “อุบลวัฒนธรรม ครั้งที่ 1,” โครงการจัดตั้งกองส่งเสริมการวิจัยบริการวิชาการ

และศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2554, หน้า 13 – 33.

หนังสือ (ภาษาเวียดนาม)

Siriwong Hongsawan. 2010. Các phương tiện thể hiện hành động bác bỏ trong tiếng Thái và tiếng Việt. Hà Nội: Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.

ชื่อ-สกุล: อภินันท์ สงเคราะห์

หน่วยที่รับผิดชอบ: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533

สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาโบราณคดี

วิชาเอกประวัติศาสตร์ศิลปะ วิชาโทโบราณคดี จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2545

สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย (อ.ม.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน อาจารย์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผลงานวิจัยที่ผ่านมา

1. โครงการวิจัยเรื่อง “การแพทย์และกระบวนการเปลี่ยนแปลงบุญผะเหวดใน จังหวัดอุบลราชธานี” ประจำปีงบประมาณ 2549 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
2. โครงการวิจัยเรื่อง “งานวิจัยสถานภาพความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ เมืองอุบลราชธานี” ประจำปีงบประมาณ 2550 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
3. โครงการวิจัยเรื่อง “โครงการสำรวจองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงหลังปี พ.ศ. 2540” ประจำปีงบประมาณ 2550 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ผลงานวิจัยที่ได้รับรางวัลระดับชาติ

โครงการวิจัยที่ได้รับเลือกเป็นผลงานวิจัยดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2555 โดย สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

1. โครงการ 100 เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ในความสนับสนุน ของสำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.) เรื่อง “จารึกพระเจ้ามเหศวรธรรมัน: ภาพสะท้อนประวัติศาสตร์อีสานใต้สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 7 (มรดกความทรงจำ จังหวัดอุบลราชธานี)
2. โครงการ 100 เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ในความสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.) เรื่อง “จารึกเนินสระบัว: มรดกความทรงจำเมือง ปราจีนบุรี”